ANTONIO GRAMSCI[1]

ZÁKLADY POLITIKY

Praha
1967
MLADA FRONTA

„Tutti diritti riservati al´Istituto Gramsci-Roma „Translation© Jaroslav Bezděk, 1967

[1] **Italský marxistický teoretik, spoluzakladatel a vůdce Komunistické strany Itálie.** V r. 1919 založil s Togliattim skupinu kolem týdeníku L´Ordine Nuovo (Nový řád), která s dalšími levicovými skupinami utvořila **v r. 1921 KS Itálie.** V l. 1922 - 1923 pracoval jako její **delegát v exekutivě Komunistické internacionály**, v r. 1924 založil přes stále tvrdší údery fašistické reakce deník l´Unitá (Jednota) a od stejného roku byl generálním tajemníkem strany. **V r. 1926 byl navzdory své parlamentní imunitě zatčen.** Zemřel krátce po propuštění po jedenáctiletém věznění a mučení v r. 1937. V žaláři Gramsci napsal významné historické a filozofické dílo ***Sešity z vězení***. Italským dějinám je věnováno Risorgimento, filozofii Historický materialismus a filozofie a kultuře Literatura a lid.

Předmluva

Dne 27. dubna 2017 uplynulo 80 let od smrti zakladatele, vůdce a tajemníka Komunistické strany Itálie Antonia Gramsciho.

Předkládáme-li čtenáři poct názvem Základy politiky výbor z prací Antonia Gramsciho[2], pokládáme za nezbytné pozastavit se v úvodu u některých hledisek týkajících se metody výběru.

Celkový obraz Gramsciho politického myšlení nelze vytvořit jen z děl, která po sobe zanechal. Palmiro Togliatti[3] zdůraznil, že „Gramsci byl nejen politickým teoretikem, ale především praktickým politikem, bojovníkem“, Proto pouze analýza jeho činu jako pěšáka o vůdce dělnického hnutí muže plně osvětlit úvahy a studie v oblosti politiky, které psal v době před svým zatčením a po něm o který rovněž byly činy svého druhu. Nebylo by tedy nic scestnějšího než úsilí vytěžit z článku, poznámek a Gramsciho korespondence soubor mechanicky použitelných receptu v podobě teoretické nebo praktické příručky pro politickou činnost.

Před podobným stanoviskem nás ostatně varuje sám Gramsci. Když se zmiňuje o základních složkách studia politických věd, jeho první zjištění zní: „Právě jedna z

---

[2] Antonio Gramsci (1891-1937), italský marxistický teoretik, spoluzakladatel a vůdce Komunistické strany Itálie. V roce 1919 založil společně s Palmirem Togliattim skupinu kolem časopisu Ordine Nuovo (Nový řád), která s dalšími levicovými skupinami utvořila roku 1921 Komunistickou stranu Itálie. V letech 1922-23 pracoval jako její delegát v Exekutivě Komunistické internacionály. Roku 1924 založil deník l´ Unitá a téhož roku byl zvolen generálním tajemníkem KS Itálie. Po dvou letech, **v roce 1926, byl Antonio Gramsci Mussoliniho fašistickou mocí zatčen.** Po 11 letech věznění zemřel. V žaláři napsal významné historické a filosofické dílo Sešity z vězení. Italským dějinám je věnován spis Risorgimento (Oživení), filosofii pak Historický materialismus a filosofie B. Croce a otázce kultury Literatura a lid. Dne 27. dubna uplynulo osmdesát let od smrti **Antonia Gramsciho - zakladatele a tajemníka komunistické strany Itálie, jednoho z nejvýznamnějších marxistických myslitelů: Byl uvězněn Mussoliniho fašistickým režimem, s tichým souhlasem katolické církve, a to i přesto, že byl poslancem parlamentu**. **Při soudním procesu státní žalobce prohlásil: „Na dvacet let musíme zastavit tento mozek“.** Přestože byl uvězněn na ostrově Ustica a poté umístěn do věznice v Turi, tento úkol se nepodařilo splnit. Zemřel po vleklé nemoci 27. dubna 1937.

[3] Palmiro Togliatti (1893-1964), Činitel italského i mezinárodního, který roku 1914 vstoupil do Italské socialistické strany, v roce 1919 založil v Turíně společně s Antoniem Gramscim a U. Terracinim časopis *L´Ordine Nuovo* a roku 1921 spoluzakládal Komunistickou stranu Itálie (PCI), do jejíhož Ústředního výboru byl zvolen o rok později, přičemž n jaře 1923 se stal členem politbyra ÚV PCI. Následujícího roku **Palmiro Togliatti spoluzakládal list *Unità* a od roku 1926 stanul v čele Komunistické strany Itálie (PCI).** V letech 1935-43 pracoval v sekretariátu Komunistické internacionály a během Španělské občanské války rovněž jako jeden z organizátorů interbrigád. Po II. světové válce, resp. v letech 1944-46 pracoval jako náměstek předsedy vlády a ministr spravedlnosti. Roku 1948 byl při atentátu těžce zraněn. Palmiro Togliatti je autorem četných prací o teorii a praxi dělnického hnutí, zejména z oblasti historického materialismu a vědeckého komunismu, dějin socialistických učení i mezinárodního dělnického hnutí a pracoval i na překladu Komunistického manifestu. **Palmiro Togliatti proslul** mj. i **prosazováním teze o tzv. „polycentrismu“ jako alternativy vůči Kominterně resp. Informbyru.** (Z díla: Palmiro Togliatti, Leninismus v myšlenkách a činech A. Gramsciho (Poznámky), ve svazku Gramsciovské studie (Studi gramscioni), Řím 1959, str. 15, str. 6-7.

prvních částí by měla být věnována, kolektivní vůli“ a formuluje otázku takto: „Kdy se dá mluvit o existenci podmínek, za nichž je možné podněcovat a rozvíjet kolektivní vůli v národe a lidu?“ „Musí tu být zřejmě historický (ekonomický) rozbor společenské struktury dané země a ‚dramatické‘ zpodobení pokusů podnikaných v průběhu jednotlivých staletí, které měly podnítit tuto vůli, jakož i důvody předcházejících nezdarů.“[4]

Z této pasáže, jakož i z jiných četných míst knihy vyplývá, že Gramsciho *Základy politiky* je nutné klást do důsledné souvislosti s celkovým marxistickým zaměřením autora, v jehož pojetí nemůže být politika abstraktní, normativní vědou; ta muže čerpat svou vědeckou podobu výhradně z přesného a zasvěceného historického a společenskoekonomického poznání, jehož vůdčí linií je třídní boj, z koexistence dějin a vědy.

Nakonec se historicky nemění pouze ekonomické a společenské podmínky, a tudíž vztahy mezi třídami, s přesunem výrobních vztahů nevznikají jen nové třídy, nýbrž - což je ještě důležitější – proměňuje se sama lidská podstata. Odtud je tedy třeba vycházet, chceme-li zaujmout radikálně kritický postoj vůči každému pokusu libovolně odvozovat „normy“ jednání v politice. Gramsci k tomu poznamenává: **„ZÁKLADNÍ NOVUM, KTERÉ VNESLA FILOSOFIE PRAXE (MARXISMUS) DO POLITICKÝCH A HISTORICKÝCH VĚD SPOČÍVÁ V DŮKAZU, ŽE NEEXISTUJE ABSTRAKTNÍ „LIDSKÁ PODTATA“, JEDNOU STANOVENÁ NEMĚNNÁ (pojetí, které jistě koření v náboženském a transcendentním myšlení); LIDSKÁ PODTATA JE SOUBOREM HISTORICKY URČENÝCH SPOLEČENSKÝCH VZTAHŮ, A JE** tedy v určitých mezích o s využitím filologických a kritických metod historicky **ZJISTITELNÝM FAKTEM.** Politické vědy proto musí být pojímány ve svém konkrétním obsahu (a ve své logické formulaci) jako rozvíjející se organismus.“![5]

Osvědčení Rady lidových komisařů SSSR na jméno Antonio Gramsci. Moskva, září 1922

Toto hledisko neplatí pouze pro rozvoj politických věd za dané historické situace, nýbrž i pro výklad a správné hodnocení děl politických teoretiku v minulosti. Mnoho Gramsciho poznámek je věnováno Niccoló Machiavellimu. Opravdová velikost Machiavelliho, právem považovaného za zakladatele moderních politických věd, nespočívá ani tak v tom, že svým Vladařem vybudoval politiku jako vědu autonomní vůči náboženství o tradiční morálce, jako ve skutečnosti, že dovedl v „dramatické“ syntéze shrnout reálné požadavky italské společnosti v daném okamžiku (velká krize regionálních státu na počátku šestnáctého století), jimiž se mělo vyrovnat s probíhajícími změnami v jiných evropských zemích a vyhnout se tak chmurným výhledům dekadence a přímému cizímu podrobení. „Vladař“, kterého ve svých představách hýčkal, měl prosadit nové uspořádání společnosti v Itálii a změnit ji po

[4] Antonio Gramsci, Poznámky o Machavellim, a politice a o moderním státě (Note sul Machiavelli, sulla politica e sullo Stato moderno) - (Zkratka Mach.), str. 6-7.
[5] Mach., str. 8-9.

způsobu Francie a Španělska té doby v „nové knížectví“ nebo, jak se začalo říkat později, v národní stát.

Jiné jsou problémy, které čekají v Itálii na vyřešení v době, kdy píše a jedná Gramsci. V této době „moderní vladař, vladař mýtus, nemůže být skutečnou osobou, konkrétním jednotlivcem; může jím být pouze organismus, komplexní složka společnosti, v níž se již počíná konkretizovat kolektivní vůle uznávaná a částečně prověřená v akci. Tento organismus je dán již dějinným vývojem a je to politická strana - první buňka, kde se sbírají zárodky kolektivní vůle, které mají tendenci stát se univerzálními a totálními.“[6]

Je to proto politická strana, z níž je třeba vycházet a k níž je nutno se neustále obracet, jestliže chceme správně načrtnout obrysy politických věd odpovídajících základnímu rozporu moderní společnosti, rozporu mezi buržoazií a proletariátem, boji, který tyto třídy vedou, první na svou záchranu o druhá za dobytí moci. Nebude proto žádným překvapením, že ilustraci těchto předpokladu, politické straně dělnické třídy, jejím problémům, jejímu vnitřnímu životu, jakož i její taktice o strategii, je věnováno velká část Gramsciho poznámek, shromážděných v tomto přehledném výběru.

V Gramsciho spisu Minulost a přítomnost vyšly i jeho Deníky z vězení.

I v tomto ohledu je však nezbytné připojit několik úvah omezujícího rázu, abychom se vyvarovali toho, že se budou Gramsciho postřehy brát jako něco platného jednou provždy, nebo alespoň potud, pokud jde o proletářskou stranu v boji za dobytí moci. Palmiro Togliatti k tomu dodává, že „některé z nejzajímavějších částí rozptýlených poznámek sebraných pod názvem *Minulost a přítomnost* (*Passato e Presente*) nesporně musíme považovat za výslovné rozpracování principu strategie, taktiky a organizace strany dělnické třídy, hlásaných Gramscim dlouhá léto od roku 1922 a později, kdy bojuje proti tendencím extremistického sektářství, které tehdy ve vedení strany v Itálii převažovaly. Takové jsou úvahy o poměru mezi živelností o uvědomělým vedením; o organickém centralismu, o demokratickém centralismu a kázni; o vztazích mezi řízením, organizováním a přikazováním; o vztazích mezi vojenskými a politickými vědami atd.“[7] Tudíž, ani zde nejde o všeobecné úvahy, nýbrž o kritické a sebekritické zkoumání historické skutečnosti dělnického hnutí a konkrétních problému v jedné fázi vývoje.

Ve světle předchozích zjištění musí být četba úryvků Gramsciho děl sebraných do jednoho svazku nutně četbou historicko-kritickou. Úvahy, poznámky a články Gramsciho je zapotřebí tedy přijímat jako aspekty nebo okamžiky ideové a politické bitvy, kterou sváděl před svým zatčením, a v níž pokračoval ve vězení; jen tak můžeme poznat podstatné složky třídního boje v Itálii a zvýšit účinnost a operativnost, nezbytného nástroje tohoto boje — komunistické strany, revoluční strany dělnické třídy.

Strany nevznikají a nevyvíjejí se uměle, z vůle jednoho člověka nebo skupiny lidí. Jsou, jak říká Gramsci, výrazem – „nomenklaturou“ - tříd; přesto však strany

---

[6] Mach., str. 5
[7] P. Toglialti, I. c., str. 16.

mohou vyjadřovat (jak se v dějinách stává) i různé odstíny a pozice téže třídy, ale jejich kořeny je třeba spíše než v detailech politických dějin národa hledat ve společenské skutečnosti určité společnosti v daném okamžiku její historie.

Odtud je třeba vycházet, o proto není, náhodné, že náš výbor otvíráme článkem Tovární dělník, který byl otištěn v týdeníku Nový řád (L´ Ordine Nuovo)[8] Dne 21. února 1920. (Viz str. 27-30 této publikace. Pozn. red.)

Kapitalisté a dělníci tvoří dvě základní třídy moderní buržoazní společnosti. Tyto dvě třídy jsou antagonistické - zájmy jedné odporují zájmům druhé; zisk z kapitálu je dán vykořisťováním proletariátu. Uvnitř těchto výrobních vztahů není možná žádná dohoda; sám odborářský boj muže vést nanejvýš k výkyvům ve způsobu rozdělování důchodu, muže dokázat, že stupeň vykořisťování se zmenší, může dodat proletářově existenci více jistoty - dále však jít nemůže. Od okamžiku, kdy si dělnická třída uvědomí tuto skutečnost — a tuto skutečnost podrobně a pronikavě analyzoval Karel Marx —, od tohoto okamžiku se rýsují podmínky pro vznik autonomních socialistických a komunistických stran dělnické třídy, které si kladou za cíl svržení moci kapitalistu a vybudování nové, socialistické společnosti, založené na kvalitativně odlišných výrobních vztazích.

Uvnitř této obecné problematiky, platné pro celou dějinnou fázi a pro všechny kapitalistické země, se však rýsují přece jen četné národní zvláštnosti, spojené s řadou historických procesů, ať už v rovině výrobních sil, či v rovině výrobních poměrů, nebo nakonec i tom, kde jde o komplexní, a měnlivou skutečnost institucí a kultury. V celkovém obraze třídního boje, tak podstatného pro nový svět a jeho budoucí podobu, vystupují rovněž i složky mezinárodní povahy, často dosti významné. Jiné jsou možnosti a cesty rozvoje dělnického hnutí ve svrchované zemi, jiné v zemi koloniální nebo nějak závislé; buržoazní skupiny jednoho nebo několika cizích státu mohou přímo zasahovat proti revolučnímu hnutí schopnému zlomit vnitřní odpor buržoazie nebo podporovat hnutí kontrarevoluční (jak se to stalo například ve Španělsku v r. 1936) atp.

Časopis Komunistické strany Itálie L´ Ordine Nuovo (Nový řád)

Navíc ještě jak vnitřní dynamika kapitalistických státu, tak i mezinárodní situace jsou v neustálém pohybu, někdy kapilárním. Probíhajícím postupně, jindy naopak neočekávaném a katastrofickém. **V určitém stadiu svého vývoje se kapitalismus stává imperialismem; po velké revoluční krizi, která byla nejdříve svědkem zrození- a potom upevnění prvního socialistického státu, Sovětského svazu, se mezinárodní poměr sil mezi dělnickou třídou a kapitálem od základu změnil; velká hnutí koloniálních a polokoloniálních národů po druhé světové válce rovněž přetvořila celkový obraz třídního boje ve světovém meřítku.**

Se všemi těmito i dalšími vnitřními a mezinárodními faktory musí revoluční politická strana dělnické třídy počítat; přitom ovšem vždy musí vycházet ze základního rozporu mezi buržoazií a dělnickou třídou. Specifické rysy, jichž tento rozpor nabývá u jednotlivých národů, vnitřní kolísání a obměňování

[8] L'Ordine Nuovo (týdeník) byl založen skupinou mladých turínských socialistů, vycházel od 1. května 1919 do 24. prosince 1920. Od 1. ledna 1921 se stal deníkem a od 21. téhož měsíce vycházel jako orgán Italské komunistické strany, jež byla založena téhož dne v Livornu.

výrobních a třídních vztahů, odraz mezinárodní situace, který je často rozhodující, to vše musí nutně představovat hlavní objekt analýzy, kterou by měly proletářské avantgardy neustále provádět, jestliže chtějí jít vpřed a podněcovat masy v rámci pokud možno naprosto jasné a realistické „prognózy“ a „perspektivy“. Předpověď, a perspektiva ve vědě o člověku nejsou myslitelné, jestliže nebereme v úvahu činnost, kterou podnikají v organizaci lidé, kteří se sdružili. „Je jisté“, píše o tom Gramsci, „že předvídat znamená jen dobře vidět přítomnost a minulost v pohybu; vidět dobře znamená přesně rozpoznávat základní a trvalé složky procesu. Bylo by však absurdní myslet na čistě, objektivní' předvídání. Kdo pronáší předpovědi, má ve skutečnosti, program', s nímž chce triumfovat a předpověď je právě součástí takového triumfu. To neznamená, že předpověď musí být vždy libovolná a nahodilá nebo čistě tendenční. Dokonce se dá říci, že jen tou měrou, v jaké je objektivní stránka předvídání spojena s nějakým programem, nabývá tato stránka objektivity, protože: 1. pouze vášeň zbystřuje intelekt a přispívá k pronikavější intuici; 2. skutečnost je výsledkem uplatnění lidské vůle na pospolitost věcí (vůle strojníka na stroj); přehlížet všechny volní složky nebo počítat pouze se zásahem vůle jiných osob jako objektivní složkou obecné hry znamená deformování skutečnosti. Pouze ten, kdo chce, identifikuje složky nezbytné pro realizaci své vůle.“[9]

Togliatti e Gramsci insieme in un disegno

V tomto úryvku - stejně jako v celém díle Gramsciho — je zřejmá jeho polemika proti mechanistickým výkladům marxismu, které po dlouhou dobu převládaly v Itálii i mimo ni, a proti nimž svého času bojoval i Lenin. Dokonce je to jeden z nejpodstatnějších styčných bodů mezi Gramscim a Leninem, které velmi důrazně podtrhoval Palmiro Togliatti, když vystupoval proti tendenci ani ne tak revizionistické jako spíše nacionalistické (nebo alespoň odporující historické konkrétnosti proletářského internacionalismu), která měla vymazat leninismus z myšlení a jednání Gramsciho.

„Lenin,“ poznamenává Togliatti, „vrací marxismu jeho tvořivou povahu, osvobozuje ho od pedantérie materialistických, ekonomistických a pozitivistických výkladů učení Karla Marxe, činí tak z marxismu to, čím má být - návod k revolučnímu jednání.“ Na jiném místě **Togliatti píše: „Je tedy součástí velkého leninského politického myšlenkového proudu jednak naléhavá polemika Gramsciho proti ekonomismu a ekonomistickým výkladům marxismu.** Jednak jeho komplexní zkoumání, které dává vytrysknout politickým revolučním perspektivám z rozboru hospodářské základny a jejích vzájemných vztahů k ideové společenské a politické nadstavbě."[10]

---

[9] Viz článek Předvídání a perspektiva, str. 67-70 této knihy.
[10] Gramsciovské studie, I. c., str. 25

Podstatnou a neodmyslitelnou složku představuje při tomto „komplexním zkoumání“ právě „uplatnění lidské vůle na pospolitosti věcí", vůle, která v moderní společnosti nepůsobí náhodně, chaoticky, nýbrž se vyhraňuje a ustaluje v oněch osobitých seskupeních lidí, jimiž jsou politické strany. **Budeme-li mít ke čtení Gramsciho správný klíč, tj. budeme-li spojovat jeho teoretické vývody s tím, co v celém svém životě dělal od okamžiku, kdy jasně pochopil třídní skutečnost a třídní vztahy v Itálii, vrátíme se k otázce revoluční strany proletariátu, ke komunistické straně. A znovu se dotýkáme jednoho z uzlových bodů spojujících myšlenkový svět Gramsciho s Leninem. Není nakonec důvodu k pochybám, že každé objektivní zhodnocení Leninova přínosu v moderních politických vědách nejen nemůže přehlédnout jeho pojetí strany, nýbrž musí na tuto stránku jeho myšlenkového odkazu a jeho činnosti jako bojovníka a vůdce soustředit co nejširší pozornost.**

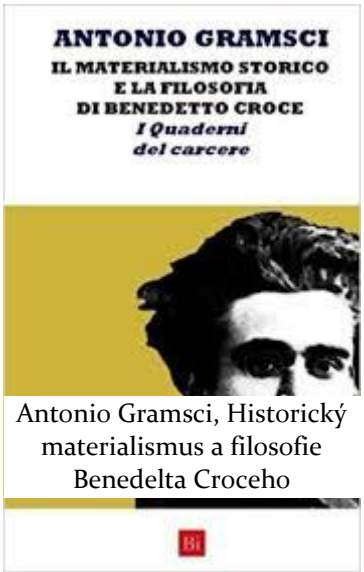

Antonio Gramsci, Historický materialismus a filosofie Benedelta Croceho

V tomto směru najdeme u Gramsciho některé výroky, které stojí za to, aby byly uvedeny a komentovány právě pro teoretický význam, který se přisuzuje revoluční praxi a funkci strany, jak byla přesně vymezena Leninem. **„DÁ SE TVRDIT,“ čteme v**

díle Historický materialismus a filosofie Benedetta Croceho,[11] „**ŽE TEORETICKÉ PROPRACOVÁNÍ A REALIZACE HEGEMONIE, JAK TO UČINIL ILJIČ (LENIN), BYLO ZÁROVĚŇ VELKOU, METAFYZICKOU UDÁLOSTÍ.**“ A dále v téže knize:[12] **„Teoretická a praktická zásada hegemonie má rovněž gnoseologický dosah, a proto v této oblasti je třeba hledat největší teoretický přínos Iljiče k filosofii praxe. Iljič významně posunul vpřed filosofii jako takovou tím, že posunul kupředu politickou doktrínu a praxi. Realizace hegemonního aparátu, protože tvoří nový ideologický terén, předurčuje reformu vědomí a metodu poznání, je faktem poznání, filozofickou skutečností.“** Zde dosahuje Gramsciho jazyk mimořádné hutnosti, - avšak smysl jeho vývodů je jasný. Proletářskou revolucí a uskutečněním hegemonie dělnické třídy, kterou umožnila činnost strany, se nejen mění výrobní vztahy a tudíž praktické podmínky existence lidí, ale promenuje se i jejich způsob myšlení. „Realizace nového hegemonního aparátu“ (čili nové proletářské moci) určuje nové pojetí světa - a tím, že přetváří skutečnost výrobních vztahu, přetváří i postoj skutečností vcelku o posunuje, absolutně vzato, lidské poznání vpřed. Marxistická jednota teorie a činu (praxe) tak dostává hluboký smysl v plné shodě s Marxovým učením, tak často deformovaným nebo nesprávně chápaným: pro revoluční akci je nutná nejen teorie, jak se obvykle říká, nýbrž i revoluční akce leckdy pozměňuje i teorii, čili způsob myšlení lidí.

---

[11] Antonio Gramsci, Historický materialismus a filosofie Benedelta Croceho (zkráceno H. m.), str. 32, o knize samotné zde: „**ANTONIO GRAMSCI NAPSAL TOTO SVÉ DÍLO VE FAŠISTICKÉM ŽALÁŘI.** Tvoří součást jeho *Sešitů z vězení*, které obsahují na téměř třech tisících stranách Gramsciho poznámy, koncepty a studie, jež vznikly v letech 1929-1935. **V TĚŽKÝCH VĚZEŇSKÝCH PODMÍNKÁCH, IZOLOVÁN OD SVĚTA A POLITIKY, OD VĚDECKÝCH KNIHOVEN, SUŽOVÁN NĚKOLIKA TĚŽKÝMI CHOROBAMI, PROJEVIL GRAMSCI NEJEN VELKOU MORÁLNÍ STATEČNOST, ALE UCHOVAL SI A PLNĚ ROZVINUL TAKÉ NEOBYČEJNOU ENERGII SVÉHO PRONIKAVÉHO INTELEKTU.** Pracoval na studiích o Machiavellim a revoluční politice, o úloze intelektuálů v moderní společnosti, o literatuře a kultuře. Logika těchto výzkumů dovedla Gramsciho k problematice marxistického filosofického myšlení a ke konfrontaci historického materialismu jednak s Croceho filosofickým idealismem, jednak s jeho mechanistickou deformací, výrazně reprezentovanou Bucharinem. ***Historický materialismus a filosofie Benedetta Croceho*** tedy v určitém smyslu představuje vyvrcholení a filosofické zobecnění Gramsciho intelektuální práce z celého vězeňského období. **A. GRAMSCI SE HLÁSIL K NĚKTERÝM MYŠLENKÁM ZAKLADATELE ITALSKÉ MARXISTICKÉ FILOSOFICKÉ TRADICE ANTONIA LABRIOLY. GRAMSCI JE VŠAK VE SROVNÉNÍ S NÍM MARXISTICÝM MYSLITELEM NOVÉ, MODERNÍ EPOCHY. PŘEDSTAVUJE NÁVRAT K PŮVODNÍMU MARXOVI, OVŠEM NÁVRAT PROVEDENÝ V REVOLUČNÍM DVACÁTÉM STOLETÍ.** Gramsciho dílo je neustálým kladením filosofických otázek. Jádrem historického materialismu je podle Gramsciho dialektika subjektu a objektu, lidská předmětná praxe, aktivita člověka, jeho dějinná tvorba. Gramsciho pojetí historického materialismu není naturalistické, nýbrž je humanistické, „antropocentrické“, činné, ne však fatalistické a eschatologické. **GRAMSCI SÁM OZNAČUJE HISTORICKÝ MATERIALISMUS ZA „ABSOLUTNÍ HUMANISMUS DĚJIN“, ZA „ABSOLUTNÍ HISTORISMUS“.** Gramsciho ***Historický materialismus a filosofie Benedetta Croceho*** není sice hotové filosofické dílo, protože Gramsci nemohl dát svým poznámkám definitivní a ucelenou podobu, **vyznačuje se však hlubokou jednotou velké myšlenkové koncepce, která svým významem daleko přesahuje hranice Itálie.**

Jestliže je někdy, jak jsme viděli, klíčem k tomuto procesu „vytvoření nového hegemonního aparátu“, to znamená nové soustavy třídních a mocenských poměrů, a jestliže toto tvoření předpokládá existenci revoluční strany, pak založit stranu tohoto typu, zajistit její vývoj, krok za krokem odstraňovat nedostatky - a chyby znamená usilovat o radikální přeměnu skutečnosti, a to nejen hospodářskou a společenskou, ale i intelektuální a morální.

Tato morální a intelektuální reforma je dokonce jedním z podstatných bodů v činnosti revoluční politické strany, „moderního Vladaře,“ píše Gramsci,[13] bude nutno věnovat otázce morální a intelektuální reformy... Moderní Vladař nutně musí být hlasatelem a organizátorem morální a intelektuální reformy, což potom znamená povinnost připravovat půdu pro další vývoj kolektivní národní vůle lidu zaměřené k dovršení vyšší a celistvé formy moderní pospolitosti.“ Avšak: „Můžeme dospět,“ pokračuje Gramsci, „ke kulturní reformě, a tedy k občanskému povznesení utlačených vrstev společnosti bez předchozí hospodářské reformy a bez přesunu ve společenském postavení a hospodářském zaměření? Proto musí být morální a intelektuální reforma nezbytně vázána na program hospodářských reforem; dokonce právě program hospodářských reforem představuje konkrétní způsob, jímž se jakákoli morální a intelektuální reforma projevuje.“

Podobné pasáže i obdobná místa zabírající značnou část teoretických úvah v **„Sešitech z vězení“**[14] jsou u Gramsciho „koncentrovaným“ výrazem důkladného zvládnutí marxistické metody o zároveň jejího osobitého původního rozpracování. Zřetelně z nich totiž v protikladu ke všem přízemním ekonomistickým tendencím vystupuje názor, že konečným cílem socialistické revoluce je přerod ve vědomí lidí o obohacení osobnosti každého člověka. V protikladu ke všem mlhavým intelektuálním a filantropickým stanoviskům z nich vystupuje kritické uvědomění toho, že přerod ve vědomí lidí probíhá přes zvraty ve výrobních vztazích; nakonec z nich vystupuje v první řadě strana se svou nezaměnitelnou funkcí učitele, průvodce a ohniska novátorské avantgardy, se svou schopností stát se, jak o tom bude řeč na jiném místě, „kolektivním intelektuálem“, organizačním střediskem při prosazování požadavku, které v dějinách přináší vývoj výrobních sil a jež jsou konkrétně ztělesněny v dělnické třídě a v jejích spojeneckých svazcích.

Sešity z vězení vydalo roku 1959 nakladatelství Československý spisovatel

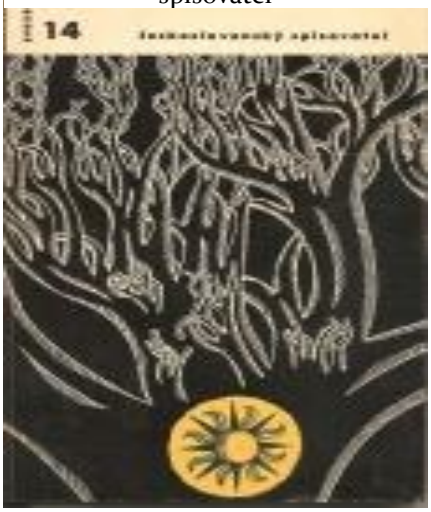

13 Mach., str. 8.

[14] Antonio Gramsci, *Sešity z vězení*, poprvé vydáno celosvětově roku 1954, Československý spisovatel, 1959, počet stránek: 148; Sešity z vězení jsou výborem z kritických statí, které ve fašistickém vězení psal přední představitel Komunistické strany Itálie, jež první fašistický diktátor světa zakázal. Sešity z vězení zůstávají svébytnou marxistickou teoretickou prací podloženou úvahami o italském kulturním životě, lidové literatuře, význačných představitelích italské literatury i společenské funkci intelektuálů.

O straně a základních rysech jejího organizovaného života se Gramsci rozepisuje velmi obsáhle. Také v tomto případě je nutno podívat se na reálnou situaci, která dala podnět k jeho studiím, chceme-li si správně vykládat jak pozornost kterou Gramsci věnuje stranickým problémům, tak i specifické stránky, jimž byla tato pozornost věnována. Nyní je právě čas připomenout, že ***Sešity z vězení*** a jejich obsah byly Gramscim redigovány po tragických zkušenostech, kdy zažil porážku a rozehnání italských proletářských organizací fašisty (přestože socialistický vliv bouřlivě pronikal do vědomí lidí a bojeschopnost dělnické třídy a lidových mas krátce po válce byla značně vysoká), nehledě na těžkou krizi, která zasáhla italský stát a jeho tradiční uspořádání.

Gramsci ve slavném spise z roku 1920 předpovídá eventualitu tohoto druhu: „Nynější fáze třídního boje v Itálii je fází, která předchází buď dobytí moci revolučním proletariátem s následujícím přechodem k novému způsobu výroby a rozdělování, který umožnuje zvýšit produktivitu, nebo strašné reakci třídy vlastníku a vládnoucí kasty. Žádný druh násilí k ujařmení průmyslového o zemědělského proletariátu pro otrockou práci nezůstane nevyužit - vynasnaží se nelítostně rozdrtit politické organizace dělnické třídy (socialistickou stranu) a včlenit hospodářské organizace (odbory a družstva) do soustrojí buržoazního státu.“[15]

Delegáti Kodaňského kongresu II. internacionály z roku 1910.

V dramatické krizi italské společnosti, jejíž možné alternativy Gramsci neobyčejně jasně předpovídal, by jedině koordinace a soustředění dělnických a rolnických sil dávalo možnost nejen se ubránit ofenzívě reakčních sil, jež nabývala podoby fašismu, nýbrž i zrušit staré výrobní vztahy a vést Itálii cestou socialismu. „Socialistická strana,“ dodává Gramsci, „složená z jedné části z třídy proletářů, která se nenechala pokořit a zubožit fyzickým a duchovním útlakem kapitalistického systému a dokázala uchránit si vlastní svébytnost a podnětného, uvědomělého a ukázněného ducha, by v sobě měla ztělesňovat revoluční bdělost celé vykořisťované třídy. Její úkol tkví v tom, aby na sebe soustřeďovala pozornost mas a aby dosáhla toho, že její směrnice se stanou směrnicemi mas, jejich vodítkem a jejich mozkem.“

Italská socialistická strana, která se začala o seskupovat a rýsovat v období mezi koncem devatenáctého století a léty po první světové válce, však byla na hony **vzdálena tomu, aby budovala podobný nezbytný nástroj revoluce. NAOPAK, VŠECHNY HLAVNÍ SOCIALISTICKÉ PROUDY, S VÝJIMKOU skupiny NOVÝ ŘÁD SE buď otevřeně PROJEVILY jako REFORMISTICKÉ, nebo skrývaly své OPORTUNISTICKÉ nitro za siláckými, nic neříkajícími slovy.** Ve skutečnosti nebyly schopny přístupně vyložit problém, jak přivést italskou společnost cestu socialismu. Ostatně to nebylo příznačné jen pro Itálii – **S VÝJIMKOU RUSKÉ**

[15] Jedná se o zprávu předloženou Národní milánské radě socialistické strany zástupci Socialistické sekce a Turínskou provinční federací. Byla otištěna v Novém řádu dne 8. května 1920.

BOLŠEVICKÉ STRANY TÉMĚŘ CELÉ MEZINÁRODNÍ DĚLNICKÉ HNUTÍ UKÁZALO V OSUDOVÝCH LETECH PŘED PRVNÍ SVĚTOVOU VÁLKOU A PO NÍ STEJNOU NESCHOPNOST. Z toho se pak po zkušenostech, které nutně musíme považovat za tragické pro masy, které bojovaly a doufaly celá desetiletí, zrodily komunistické strany, v nichž se shromáždila avantgarda dělnického hnutí; z toho se pak zrodila po krachu Druhé internacionály[16] Třetí internacionála[17].

---

[16] II. Internacionála, **LENIN: „JE TŘEBA BOJOVAT NIKOLI ZA „OBČANSKÝ MÍR", ALE ZA PŘEMĚNU IMPERIALISTICKÉ VÁLKY VE VÁLKU OBČANSKOU! LENIN HLÁSAL: „DĚLNÍCI I ROLNÍCI, KTEŘÍ BYLI POVOLÁNI DO ARMÁDY A DOSTALI DO RUKOU ZBRAŇ, MAJÍ JI OBRÁTIT PROTI VLASTNÍ BURŽOAZII."** (Dějiny II. Internacionály zde: http://lukassluka.blog.idnes.cz/blog.aspx?c=466163), resp. II. internacionála (podle Slovníku vědeckého komunismu) zde: http://blogadmin.idnes.cz/admin/c/606981/preview-page.html

[17] III. Internacionála (Komunistická internacionála, Kominterna) byla mezinárodním sdružením komunistických stran různých zemí. **ZALOŽENÍ KOMINTERNY VYVOLALA OBJEKTIVNÍ POTŘEBA OČISTIT REVOLUČNÍ HNUTÍ PROLETARIÁTU OD REVIZIONISMU A OPORTUNISMU, vytvořit mezinárodní politickou organizaci dělnické třídy, jež by odpovídala podmínkám revoluční epochy a na důsledně marxistickém základě obnovila tradice *I. internacionály,* bojovou jednotu dělnické třídy.**

„PRVNÍ INTERNACIONÁLA," psal Lenin, „POLOŽILA ZÁKLAD K PROLETÁŘSKÉMU MEZINÁRODNÍMU BOJI ZA SOCIALISMUS. Druhá internacionála byla obdobím, kdy byla připravována půda k širokému masovému rozšíření hnutí v řadě zemí.

Třetí internacionála převzala plody práce II. internacionály, vypálila její oportunistickou, sociálšovinistickou, buržoazní a maloburžoazní hnilobu a *začala uskutečňovat* diktaturu proletariátu" (*V. I. Lenin*, Spisy 29, Praha 1955, str. 302).

Komunistická internacionála byla založena jako důsledek vítězství Velké říjnové socialistické revoluce a po ní následujícího vzestupu revolučního hnutí. Dne 2. března 1919 byla v Moskvě zahájena mezinárodní komunistická konference, která reprezentovala 35 organizací z 21 zemí. Přijala usnesení „konstituovat se jako internacionála a přijmout název Komunistická internacionála." I. kongres posoudil a přijal dva základní politické dokumenty:

1) **Rezoluci o platformě Komunistické internacionály**

2) **Teze o buržoazní demokracii a diktatuře proletariátu**, které obé napsal V. I. Lenin. Založení Komunistické internacionály bylo událostí světového významu. Znamenalo, že vzniklo centrum, ideově politický štáb revolučního proletářského hnutí. Velkou úlohu při konsolidaci nových komunistických stran, při vypracovávání jejich *strategie a taktiky*, v boji s centralistickými a ultralevicovými náladami v Komunistické internacionále, sehrál V. I. Lenin. K II. kongresu Komunistické internacionály, který se konal v červenci-srpnu 1920 v Moskvě, Lenin napsal knihu „Dětská nemoc levičáctví v komunismu"[17], namířenou proti ultralevicovým a sektářským tendencím v komunistickém hnutí, proti úzkoprsému dogmatismu, proti ignorování práce s masami, proti pokusům odtrhnout se od odborů a od pokrokových nekomunistických organizací. **Schválením „21 podmínek pro přijetí do Komunistické internacionály II. kongres zaútočil i na pravicový oportunismus a v podstatě zamezil přístup do Komunistické internacionály centristickým stranám a skupinám. Velkou pozornost věnoval kongres koloniální a národnostní otázce a propojení dělnického a národněosvobozeneckého hnutí.** III. kongres Komunistické internacionály, který se konal v Moskvě v červnu-červenci 1921, projednal řadu konkrétních otázek o organizační činnosti komunistů v odborech, mezi ženami a mládeží. Obrátil pozornost na nutnost rozvíjet boj za bezprostřední ekonomické požadavky dělnické třídy, vytyčil otázku o *akční jednotě dělnické třídy*. Komunistická internacionála nebyla v této otázce jednomyslná. **„Levičáci" v zásadě vystupovali proti jednotné frontě, protože se domnívali, že tato taktika odporuje 21 podmínkám". Centristé se naopak snažili o bezzásadové sblížení se sociálními demokraty a objektivně směřovali k vzdání se revolučních pozic. LENINCI museli udělat velkou práci, aby vysvětlili principiální základy akční jednoty. PODNIKLI I KONKRÉTNÍ PRAKTICKÉ KROKY V TOMTO SMĚRU, AVŠAK POKUS VYTVOŘIT ŠIROKOU DĚLNICKOU FRONTU ZMAŘILI SOCIÁLNÍ DEMOKRATÉ.** Otázka o jednotné dělnické frontě byla ústřední otázkou IV. kongresu Komunistické internacionály, posledního, kterého se zúčastnil Lenin (listopad-prosinec 1922). Kongres odsoudil pravičácké i ultralevičácké chyby komunistických stran v této otázce, projednal možnosti vytvoření vlády jednotné fronty. Problémem organizace jednotné

fronty se zabýval i V. kongres Komunistické internacionály, který se konal v Moskvě v červnu-červenci 1924, v období, kdy se kapitalismu podařilo stabilizovat situaci a kdy vstoupil do demokraticko-pacifistického období svého vývoje. **KONGRES ZDŮRAZNIL, ŽE JEDNOTNÁ FRONTA NENÍ POLITIKOU KOALICE S PŘEDÁKY SOCIÁLNÍ DEMOKRACIE, ALE ŽE JE JI NUTNO USKUTEČŇOVAT ZDOLA. VYTYČIL POŽADAVEK „BOLŠEVIZACE" STRAN, KTERÉ BYLY ČLENY KOMUNISTICKÉ INTERNACIONÁLY, JEJICH OČIŠTĚNÍ OD PRAVICOVÝCH I „LEVICOVÝCH" ŽIVLŮ.**

VI. kongres, probíhající v červenci-srpnu 1928 v Moskvě, přijal program Komunistické internacionály, v němž byla zobecněna zkušenost mezinárodního dělnického hnutí, správně zhodnocena světová situace a vytyčeny perspektivy dalšího boje proletariátu. Kongres opět potvrdil přísně centralizovaný charakter Komunistické internacionály. Její výkonný výbor měl právo vydávat směrnice všem sekcím a kontrolovat jejich činnost, zamítat a měnit usnesení sjezdů a ústředních výborů komunistických stran, schvalovat jejich programy. V práci kongresu se objevil sklon k sektářství, k politickému doktrinářství, které zužovalo pole činnosti komunistických stran. Hlavní heslo kongresu **„TŘÍDA PROTI TŘÍDĚ", ZAMĚŘENÉ NA ZESÍLENÍ BOJE PROTI *REFORMISMU*.** Sociální demokracie byla fakticky postavena na stejnou rovinu s *fašismem*. V rezoluci o situaci v koloniích se nedocenila úloha *národní buržoazie* v buržoazně demokratických revolucích.

Po příchodu fašismu k moci v Německu se boj proti němu a proti nebezpečí války stává hlavním úkolem všech pokrokových sil. Proto VII. kongres Komunistické internacionály, konaný v Moskvě v červenci-srpnu 1935 (zúčastnilo se ho 510 delegátů z 57 komunistických stran a řady mezinárodních organizací), **PODPOŘIL ÚSILÍ SSSR V ORGANIZOVÁNÍ ŠIROKÉ PROTIFAŠISTICKÉ FRONTY A VYSLOVIL SE PRO VYTVOŘENÍ SVAZU MÍRUMILOVNÝCH STÁTŮ.** Velkou pozornost věnoval otázce *lidové fronty* v kapitalistických zemích, vyzval komunistické strany rozhodně překonávat sektářství, doktrinářskou omezenost, šablonovitý schematismus, spolupracovat s nekomunistickými dělnickými organizacemi, zapojovat do boje rolnictvo a městskou maloburžoazii. Tato strategická orientace je aktuální i dnes.

VII. kongres byl posledním kongresem Komunistické internacionály. Předválečná i první válečná léta ukázala, že dřívější organizační formy vedení komunistického hnutí se pro nové podmínky nehodí. V květnu 1943 předsednictvo výkonného výboru Komunistické internacionály přijalo všemi sekcemi schválené usnesení o jejím rozpuštění, protože „organizační forma sdružení dělníků, kterou zvolil I. kongres Komunistické internacionály a která odpovídala potřebám počátečního období obrození dělnického hnutí, se stále více přežívala vzhledem k růstu tohoto hnutí a ke složitosti jeho úkolů v jednotlivých zemích a stala se dokonce překážkou dalšího upevňování národních dělnických stran". **KOMUNISTICKÁ INTERNACIONÁLA ZKONCENTROVALA VE SVÝCH VEDOUCÍCH ORGÁNECH NEJLEPŠÍ SÍLY DĚLNICKÉHO HNUTÍ, SEHRÁLA NEOCENITELNOU ÚLOHU PŘI FORMOVÁNÍ POLITICKÉ ARMÁDY PROLETARIÁTU, PŘI UPEVŇOVÁNÍ KOMUNISTICKÝCH STRAN. HLUBOCE ANALYZOVALA MEZINÁRODNÍ SITUACI A POSTAVENÍ TŘÍDNÍCH SIL V JEDNOTLIVÝCH ZEMÍCH A OBLASTECH SVĚTA, VYTYČOVALA ZÁKLADNÍ SMĚRY, STRATEGIE A TAKTIKY KOMUNISTICKÉHO HNUTÍ, PŘIPRAVOVALA KÁDRY REVOLUČNÍCH VŮDCŮ.** Orientovala svoje sekce na provádění pružné politické linie, získávání podpory mas, akční jednotu s dělnickými organizacemi, které byly pod vlivem sociálních demokratů. Byl to program přeměny komunistických stran v masové politické organizace, které by byly schopné vést za sebou široké pracující vrstvy. I když se centralizace, která byla nezbytná v době revolučních bojů, časem stala nadměrnou a svazovala iniciativu komunistických stran, vedla k přehlížení národních zvláštností a místních podmínek, i když nezbytný boj s různými úchylkami v komunistických stranách a se sociálními demokraty často vedl k tomu, že se ztrácel široký rozhled, k sektářství, a celkové přecenění stupně revoluční zralosti dělnické třídy bylo někdy příčinnou vytyčování nereálných hesel a překáželo každodennímu boji za konkrétní, dílčí požadavky a reformy, nemůže to snížit historické zásluhy Komunistické internacionály. **OBNOVILA A UPEVNILA MEZINÁRODNÍ SOLIDARITU REVOLUČNÍCH DĚLNÍKŮ, ULEHČILA VZNIK SKUTEČNĚ BOJOVÝCH STRAN DĚLNICKÉ TŘÍDY A VYCHOVALA MARXISTICKO-LENINSKÉ KÁDRY, ODDANÉ VĚCI REVOLUCE.** Zkušenost Komunistické internacionály pramení z vědeckého učení komunistického hnutí, historického a dialektického materialismu, jejichž úhelným kamenem jsou převratné i epochální myšlenky klasiků marxismu leninismu: Karla Marxe. Bedřicha Engelse, V. I. Lenina, J. V. Stalina, Mao Ce-tunga, Ho Či Mina, Kim Ir-sena, Fidela Castra, Patricia Lumumby či Envera Hodži.

Má-li toto tvrzení vystihovat faktickou situaci společnou dělnickému hnutí v různých zemích, kdy se snažíme pochopit stále hlouběji jednotlivé okolnosti třídního boje v Itálii, a tudíž i sám způsob, jak se seskupily síly proletářské avantgardy **v lednu 1921 a vytvořily Italskou komunistickou stranu**, pak je třeba - v souladu s marxistickou metodou a poučeni Gramscim - blíže se podívat na dějinný vývoj italské společnosti a na uzlové společenské a hospodářské, institucionální a kulturní problémy, které z něho vyplývaly. Tento specifický rozbor je nepostradatelný, chceme-li si uvědomit závažnost a hloubku poválečné krize v Itálii její vyústění, k němuž pak došlo. Takový rozbor zase nutně musí začínat komplexním pohledem na vznik jednotného italského státu, přes *riscorgimento*, přes politiku prováděnou vládnoucí buržoazií, musí vidět liknavý, zpomalený vývoj hospodářství v zemi, hluboké strukturní rozpory a zvláštní povahu italského imperialismu.

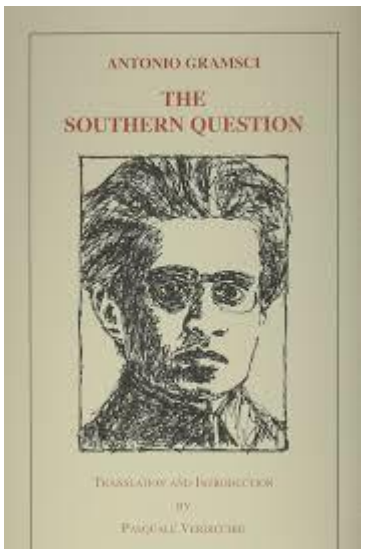

Gramsciho Otázka Jihu zůstala nedokončena.

Není to tedy náhoda, že kromě článku z doby poválečné krize, které samy byly prostředky revoluční činnosti a propagandy a v pozdějších poznámkách z vězení - věnoval Gramsci tomuto klubku problému dva své velmi závažné spisy, a to *Teze k situaci v Itálii a k úkolům IKS*, které byly vypracovány pod jeho řízením pro III. sjezd strany (Lyon, leden 1926) a esej *Některé náměty k otázce Jihu* (*Otázka Jihu*), který bohužel zůstal nedokončen.

V tezích k lyonskému sjezdu, jak řekl **Palmiro Togliatti. „poprvé se strana Italské dělnické třídy neomezuje na všeobecná zásadní prohlášení a na bezprostřední polemiku s vládnoucí třídou a s vládou, ale chladnokrevné přistupuje k historickému a přísně vědeckému rozboru společenské struktury země a *vývoje* dělnického hnuti, provádí přesnou analýzu kapitalistického režimu v Itálii, jeho organických slabin, politických důsledku těchto slabin v Itálii, jakož i celé reakční politiky italské buržoazie. Do tohoto rámce zasazuje fašismus, který zde dostává přesnou definici, načež přechází ke stejně přísné analýze toho, jaké třídní a politické síly unáší objektivní situace k socialistické přeměně společnosti a jaké spojence dělnická třída nalézá ve svém boji proti kapitalismu.“**

Podobná témata se znovu objevují v hlubším pohledu v eseji o ***Otázce Jihu***, kde je problém hegemonie proletariátu v Itálii úzce spojován s třídním spojenectvím, zejména s rolnickými masami. Právě zde čteme některé formulace mimořádně jasně ukazující funkci dělnické třídy a její úkoly při dobytí moci. „Proletariát,“ píše Gramsci, „má-li vládnout jako třída, musí se zbavit všech korporativních přežitků, všech předsudků a pověr syndikalismu. Co to znamená?
Musíme překonat nejen rozdíly existující mezi různými povoláními, ale je zapotřebí, chceme-li dosáhnout důvěry a souhlasu rolníků a některých polo-proletářských kategorií ve městech, překonat některé předsudky a potlačit jistá sobecká hlediska, která mohou přetrvávat nebo přetrvávají v dělnické třídě jako takové i tehdy, když z jejího středu zmizely zvláštnosti jednotlivých povolání. **Hutníci, truhláři, zedníci atd. musí nejen smýšlet jako proletáři a přestat uvažovat jako hutníci, truhláři, zedníci atd., nýbrž musí postoupit o krok dále: musí smýšlet jako DĚLNÍCI,**

PŘÍSLUŠNÍCI TŘÍDY, KTERÁ MÁ USMĚRŇOVAT ROLNÍKY A INTELEKTUÁLY, KTERÁ MŮŽE ZVÍTĚZIT A VYBUDOVAT SOCIALISMUS POUZE TEHDY, BUDE-LI PODPOROVÁNA A NÁSLEDOVÁNA PŘEVÁŽNOU VĚTŠINOU TĚCHTO SPOLEČENSKÝCH VRSTEV. Nepodaří-li se to, proletariát se nestane vedoucí silou, a tyto vrstvy, které v Itálii reprezentují většinu obyvatelstva, zůstanou pod dohledem buržoazie, a tak umožní státu odrazit a likvidovat nápor proletariátu.“

V této pasáži se v čisté podobě klade stěžejní otázka proletářské strategie, otázka hegemonie či vlastně schopnosti dělnické třídy vytvořit si a udržet systém spojenectví s ostatními vrstvami obyvatelstva proti buržoazní moci. Tato otázka vystupuje pod různými úhly v řade zemí a v jednotlivých dějinných okamžicích; zůstává však, a zopakujme ta, stěžejní vzhledem k úspěchu či nezdaru revolučního boje proletariátu. **A zde znovu myšlenky Gramsciho navazují na Lenina a na jeho konkrétní činnost, neboť právě Lenin ve spojenectví s obrovskou masou chudých rolníku dokázal ustavit a upevnit ve své vlasti socialistickou moc. Ostatně otázky hegemonie, třídního spojenectví, těsně souvisejí s otázkou funkce strany.** Tyto otázky vyvstávají i z polemiky - v jistém smyslu „permanentní“ – proti živelnosti a sektářství, tedy typickým výrazům oné deformace marxismu, která pod firmou revolučního syndikalismu mela svého nejvýznamnějšího teoretika v evropském měřítku v osobě Georgese Sorela[18], a která se však v praxi projevovala v nejrůznějších, často velmi složitých a pokřivených formách.

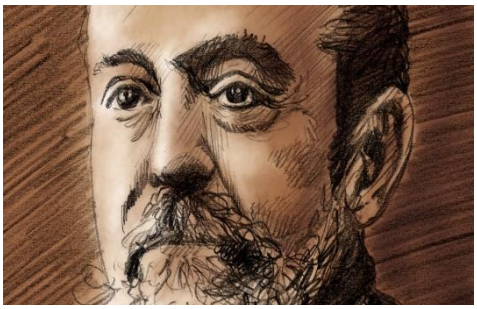
Francouzský anarchosyndikalista Georges Sorel (1847-1922) zemřel dva roky před V. I. Leninem.

GRAMSCI SE DLOUHOU DOBU V TEORII I PRAXI BIL S LEVIČÁCTVÍM ITALSKÝCH SYNDIKALISTŮ a několikrát se ještě k tomu vrací v Sešitech z vězení, prohlubuje svou analýzu a **ODHALUJE BURŽOAZNÍ IDEOLOGICKÉ KOŘENY PODOBNÉHO POSTOJE.** Ve chvíli, kdy psal ***Otázku Jihu***, zahájila již boj proti sektářství a levičáctví uvnitř mladých komunistických stran na širší frontě Třetí internacionála a osobně Lenin ve stati Dětská nemoc levičáctví v komunismu.[19]

Již na prvních stránkách svého spisu Lenin zdůrazňuje organickou spojitost mezi možnostmi existence strany, pevně organizované a ukázněné, a její schopností vykonávat vlastní hegemonii. **V ROZBORU PODMÍNEK, NA NICHŽ JE ZALOŽENA KÁZEŇ REVOLUČNÍ STRANY PROLETARIÁTU, UVÁDÍ LENIN JAKO PRVNÍ SLOŽKY TŘÍDNÍ UVĚDOMĚNÍ PROLETÁŘSKÉ AVANTGARDY A JEJÍ ODDANOST REVOLUCI, JEJÍ NEOBLOMNOST, SEBEOBĚTAVOST A HRDINSTVÍ I JEJÍ UMĚNÍ SPOJIT SE, SBLÍŽIT A DO JISTÉ MÍRY SPLYNOUT S NEJŠIRŠÍ MASOU PRACUJÍCÍCH, PŘEDEVŠÍM PROLETÁŘSKOU, TAKÉ VŠAK S PRACUJÍCÍ MASOU NEPROLETÁŘSKOU.** K získání hegemonie je tedy nezbytná nejen kázeň a

---

[18] Sorel Georges (1847-1922): Francouzský sociolog a filosof, teoretik anarchosyndikalismu, levičáckého hnutí a socialistických stran, který požadoval svržení kapitalismu generální stávkou bez cílevědomé politické práce. Ve filosofii byl Sorel eklektikem, zpočátku ovlivněným pozitivismem, později však dokonce Nietzschem, Paretem, Bergsonem a zejména pragmatismem.

[19] Vladimír Iljič Lenin, Dětská nemoc „levičáctví“ v komunismu zde: https://www.marxists.org/cestina/lenin/1920/detnemindx.htm

organizace, ale samo vytyčení otázky hegemonie se zase přenáší **NA NUTNOST JEDNOLITOSTI A KÁZNĚ VE STRANĚ, ČÍMŽ VŠECHNO DOSTÁVÁ RYSY NIKOLI VNĚJŠÍ A FORMÁLNÍ, NÝBRŽ OPERATIVNÍ A TVŮRČÍ.**

V jednom z doslovů ke svému spisu o levičáctví **Lenin polemizuje s některými názory Italské komunistické strany, vedené tehdy Amadeem Bordigou.**[20] **Gramsciho boj proti Bordigovu sektářskému směru** byl již rozebrán na několika místech[21] a je jisté, že spisy, jimiž se zabýváme, Teze k lyonkému sjezdu a Otázka Jihu, jsou veskrz prodchnuty duchem velké ideové a politické bitvy za znovunastolení správné teoretické a praktické linie komunistické strany. Poněkud obecněji se dá říci - a budeme se to snažit v tomto výboru dokumentovat - že otázka hegemonie v úzké souvislosti s bojem proti poraženeckému oportunismu, ale i proti extremistickému sektářství zůstávala, a ústředním bodem úvah (a jednání) Gramsciho a dala mu možnost přispět původním a podstatným přínosem k vývoji marxismu-leninismu a politiky dělnických stran.

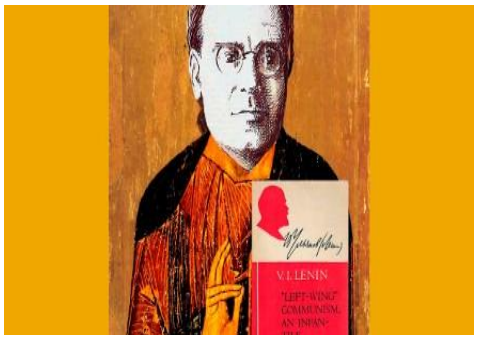

Amadeo Borgia s Leninovou knihou Dětská nemoc levičáctví v komunismu.

Gramsci se znovu vrací ve složitějším podání k tomu, co již formuloval v úryvku z *Otázky Jihu* citovaném výše a píše poznámku *Rozbory situací* (Analisi delle situazioni). **O POPMĚRU SIL JE ZDE GRAMSCIM ŘEČENO:** „Třetí moment nadchází tehdy, když se dostavuje vědomí, že vlastní korporativní zájmy ve svém současném vývoji a v budoucnosti přerostou okruh korporativnosti ryze hospodářské skupiny a mohou a musí se stát zájmy dalších podřízených skupin. To je politicky nejvyhraněnější fáze, znamenající výrazný přechod od základny do sféry složitých nadstavbových vztahů, a **ZÁROVEŇ FÁZE, KDY DOZRÁVAJÍCÍ IDEOLOGIE SE STÁVAJÍ „STRANOU“, ZAČÍNAJÍ MĚŘIT SVÉ SÍLY A VSTUPUJÍ DO BOJE, AŽ JEDINÁ Z NICH NEBO ALESPOŇ JEDNA JEJICH KOMBINACE ZAČNE PŘEVAŽOVAT, PROSAZOVAT SE, A ŠÍŘIT SE PO SPLEČENSKÉM AREÁLU“**[22]

V TOMTO ÚRYVKU Z GRAMSCIHO SE JEŠTĚ JEDNOU DOSTÁVÁ DO POPŘEDÍ ORGANICKÉ POUTO MEZ USTAVENÍM SVÉBYTNÉ STRANY DĚLNICKÉ TŘÍDY A DOZRÁVÁNÍM POJMU HEGEMONIE, JEŽ JE PAK ANALYZOVÁNO V SAMÉM PROCESU SVÉ VNTŘNÍ NUTNOSTI. Revoluční politická strana proletariátu vzniká a upevňuje se až tehdy, kdy dělnická třída, která nabyla povědomí svébytnosti, se začíná projevovat jako obnovující a přetvářející síla, jako rozhodující pružina procesu, který strhává s sebou jiné skupiny o společenské

---

[20] Amadeo Bordiga (1889–1970) byl italský marxista, tvůrce komunistické teorie, spoluzakladatel Komunistické strany Itálie, **sektář zmiňovaný Leninem v Dětské nemoci,** vůdce Komunistické internacionály a později vedoucí postava tzv. Mezinárodní komunistické strany. Bordiga byl původně spojen s marx-leninismem, jak byl prezentován Komunistickou stranou Itálie, avšak v roce 1930 byl z KSI vyloučen poté, co byl obviněn z trockismu. Po druhé světové válce, se obrátil očividně a jasně se uchýlil směrem k levému komunismu a stal se tak jedním z nejpozoruhodnějších západoevropských představitelů této tendence.

[21] Srov. P. Togliatti, *Italská komunistická strana*, I. c., str. 42-47, a zvláště dokumenty pod názvem *Formování vedoucího skupiny Italské komunistické strany v letech 1923-24*, které za redakce P. Togliattiho vydal Feltrinelliho ústav v roce 1960 ve svých Annali; knižně vyšly v roce 1963 v Říme.

[22] Mach., str. 46

vrstvy. **SÁM VZNIK STRANY TOHOTO TYPU OVLIVŇUJE POMĚR SIL PŘÍZNIVĚ A KU PROSPĚCHU REVOLUČNÍ TŘÍDY, NEBOŤ STRANA SE STÁVÁ JEDNOU STRÁNKOU OBJEKTIVNÍ REALITY, V NÍŽ PROBÍHÁ TŘÍDNÍ BOJ.** Za určitých podmínek se dokonce „rozhodujícím prvkem každé situace stává trvale organizovaná síla disponující dostatečnou mocí, kterou lze poslat vpřed, jestliže situace vyhlíží příznivě (a příznivá je natolik, nakolik taková síla existuje a je schopna boje. Proto základním úkolem zůstává trpělivě vyčkávat a systematicky tuto sílu formovat, rozvíjet a vést ke stále vetší jednolitosti, semknutosti a uvědomělosti.“[23]

Pozornost Gramsciho se soustřeďovala na otázky strany a její funkce z nejrůznějších hledisek. Zmínili jsme se již, že Gramsciho postřehy se týkají určité strany, Italské komunistické strany, a odpovídají na některé ústřední aspekty jejího vývoje a jejích osobitých požadavku. Čteme-li *znovu* kriticky tyto stránky z Gramsciho díla (s přihlédnutím k událostem v dělnickém hnutí), není těžké si uvědomit, jak často se dají jeho zjištění zobecnit.

Předák Komunistické strany Itálie Antonio Gramsci zakladatelem avantgardy?!

Také pokud jde o poznámky a postřehy o straně jejím vnitřním životě, snadno nalezneme mnoho styčných bodu mezi úvahami Gramsciho a vývody Leninovými, avšak zkušenosti leninismu Gramsci vždy oživuje v souvislosti s vnitřní problematikou italského dělnického hnutí, anebo ještě šířeji v přetlumočení do historického a kulturního klimatu příznačného pro Itálii.

Stačí se například podívat na rozsáhlou poznámku **Politická strana**, zvláště na část věnovanou rozboru různých podmínek, které jsou nezbytné pro vybudování a upevnění strany. Je to jedno z míst, kdy Gramsci proniká do skutečnosti s neobyčejně kritickou břitkostí a jasností; a přece i zde, v samém středu Gramsciho pozornosti, můžeme snadno postřehnout vedle vědeckého rozboru a snahy po zobecnění přesný odkaz na reálné historické podmínky, za nichž je komunistická strana povolána v Itálii působit. Nejpalčivější obavou pronásledující Gramsciho je ovšem eventualita, že se fašistické diktatuře podaří zničit stranu, kterou tak neúnavně pomáhal budovat. Analýza je proto — stejně jako v případe Machiavelliho Vladaře - tím realističtější a vědečtější, čím je „dramatičtější“, čím více pramení z tvrdosti prožitých a vytrpěných zkušeností, z politického zápalu, kolem něhož se točí a soustřeďuje Gramsciho myšlení a samo povědomí.

Stejná vášnivá vůle změnit skutečnost se objevuje v mnoha pasážích věnovaných záležitostem disciplíny, metodám řízení, vztahům mezi „vládnoucími“ a „ovládanými“.

---

[23] Mach., str. 49-50

Jde tu o problém, jímž se Gramsci intenzívně zabýval již od mládí. Už v prvním čísle Budoucího města (La città futura) počátkem roku 1917 napsal: „Buržoazní kázeň je jedinou silou udržující pohromadě buržoazní aparát. Proti kázni je třeba postavit kázeň. Buržoazní kázeň je však mechanická a autoritativní záležitost, kázeň socialistická je dobrovolná a spontánní. Kdo přijímá socialistickou kázeň, říká tím, že je Socialista, nebo že se jím chce stát ještě plněji... A kdo je socialista, nebo se jím chce stát, neposlouchá: sám si poroučí, prosazuje životní pravidla nad svými vrtochy, nad svými měnlivými choutkami. Je to, asi podivné, že zatímco se často dodržuje bez odmluvy kázeň, které nerozumíme a kterou nepřijímáme za svou, nedokážeme jednat v duchu a podle norem, které sami pomáháme vymezit a udržovat v přísné celistvosti. Neboť taková je povaha každé dobrovolné kázně - být přímo životem, myšlením těch, kdo ji zachovávají. Kázeň, kterou ukládá buržoazní stát občanům, z nich činí poddané, kteří se nechávají šálit iluzí, že mohou ovlivňovat běh událostí. Kázeň socialistické strany mění poddaného občana v občana o zároveň nyní i v rebela právě proto, že s přicházejícím uvědomením vlastní osobnosti cítí, jak je ze všech stran svázán, a nemůže se ve světe svobodně projevit[24]

V těchto řádcích Z mládí se na pojem stranické disciplíny nahlíží ještě všeobecně, s určitým zdůrazněním morální povahy bojového závazku. Zaznívá tu však již motiv, k němuž se Gramsci několikrát stále důrazněji navrací ve svých zralých spisech - protiklad mezi uvědomělou, dobrovolnou disciplínou, „životními pravidly“, a „vrtochy“ a „měnlivými choutkami“. Má-li být takový protiklad konkrétně pochopen, musí být uveden do těsné souvislosti s Gramsciho názory; částečně shromážděnými v knize Minulost a přítomnost, které se týkají některých stránek „italské povahy“, individualismu, apolitičnosti atd. To, co Gramsci v této věci zjišťuje, spojuje jednak s negativními zvláštnostmi politických stran v Itálii, s jejich dosud skrovným přínosem pro výchovu ke kázni, jednak činí odpovědnou vládnoucí buržoazní třídu. Specifická otázka stranické disciplíny se tak včleňuje do širšího historicky podmíněného kontextu: stává se součástí budování strany nového typu, která má překonat nedostatky a slabiny příznačné pro tradiční strany, jež byly opět odrazem celé řady faktorů vlastních italskému národnímu životu.

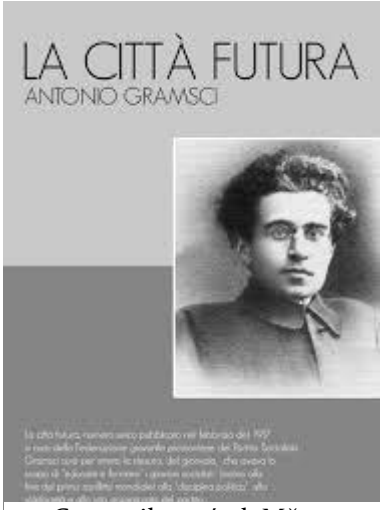

Gramsciho spísek Město budoucnosti.

Mezi těmito faktory věnuje Gramsci mimořádnou pozornost dějinným, a společenským rysům italských intelektuálu a úloze, kterou hrají v celkovém obrazu třídních vztahu. Podobný zájem se rodí z mnoha složek MYŠLENKOVÉHO SVĚTA GRAMSCIHO – Z PŘESVĚDČENÍ, ŽE ITALSKÁ DĚLNICKÁ TŘÍDA, CHCE-LI ZVÍTĚZIT, MUSÍ DOKÁZAT VÉST INTELEKTUÁLY; ze sepětí mezi utvářením orgaınických intelektuálu proletariátu a vznikem nové vládnoucí třídy; z horlivě zastávaného požadavku teoretického vývoje marxismu a z jeho boje proti jednotlivým buržoazním myšlenkovým proudům. GRAMSCIHO STUDIE O INTELEKTUÁLECH POVAŽUJEME ZA JEDEN Z JEHO NEJVĚTŠÍCH PŘÍSPĚVKŮ K POLITICKÝM VĚDÁM. V souladu s metodologii historického materialismu jsou tyto studie vytvořeny na základě často velmi detailního

[24] Spisy z mládi (Scritti giovonili), str. 80-81

výzkumu úlohy a funkcí italských intelektuálů nové doby od obrození k dnešku. Takto vzešlý obsažný a pestrý obraz se nutně dotýká věcí, které jsou velmi důležité pro pochopení dějinných událostí naší země, jakož i požadavku stojících před dělnickou třídou při uskutečňování vlastní hegemonie. **Vliv kléru a Vatikánu, formování vládnoucí třídy v době obrození, a po sjednocení Italů, vztah intelektuálů a lidových mas a jiné neméně důležité náměty objasňuje teprve tento rozbor. V TAK SEVŘENÉ A SOUVISLÉ MYŠLENKOVÉ OSNOVĚ, JAKOU SE PŘES SVOU ÚTRŽKOVITOST DÍLA VYZNAČUJE, VYSTUPUJÍ SOUVISLOSTI MEZI OTÁZKOU INTELEKTUÁLŮ A DALŠÍMI PODSTATNÝMI STRÁNKAMI POLITICKÉ ČINNOSTI V ČISTÉ PODOBĚ A VÝRAZNĚ OBOHACUJÍ OBRAZ TŘÍDNÍHO BOJE V ITÁLII.**

Nakonec můžeme říci, že z celé této problematiky se vynořuje jeden základní motiv - požadavek konstituovat nové morální a intelektuální zvyklosti. Gramsci ve vzpomínkách na úlohu, kterou plnil Nový řád, po mnoha letech napsal: „V moderním světě musí technické vzdělání, úzce spjaté i s nejprimitivnější nekvalifikovanou průmyslovou prací, vytvořit základnu pro nový typ intelektuála. Na této základně pracoval týdeník Nový řád, rozvíjel určité formy nového intelektualismu a snažil se vytyčit nové pojmy, což nebylo právě nejmenším důvodem jeho úspěchu, protože takové zaměření odpovídalo skrytým tužbám a shodovalo se s vývojem reálných forem života. Modus vivendi, způsob existence nového intelektuála, nemůže již spočívat ve výmluvnosti, v oné vnější a okamžité hybné síle afektu a vášní: musí se aktivně zapojit do praktického života jako stavitel, organizátor a ¸neustálý rádce´- protože není pouhým řečníkem. A přece jen zde převyšuje abstraktního matematického ducha: od techniky a práce se dospívá k technice a vede a k dějinnému humanistickému názoru, bez něhož by každý zůstal ¸odborníkem´a nestal by se ¸vůdcem´ (odborníkem plus politikem).“[25]

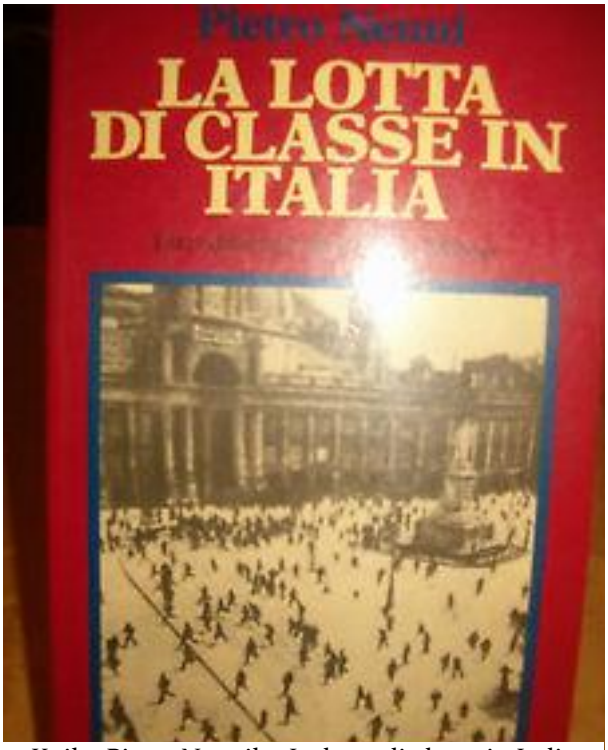

Kniha Pietra Nenniho La lotta di classe in Italia (Třídní boj v Itálii) vyšla roku 1987

Snažili jsme se touto předmluvou načrtnout výčet témat a motivu, které bude mít čtenář před sebou v těchto vybraných stránkách z Gramsciho díla, jež mu zde předkládáme. **UČINILI JSME TO ZA POMOCI CITÁTŮ A KOMENTÁŘŮ ODKAZUJÍCÍCH NA JINÉ ŘÁDKY A PASÁŽE TÉHOŽ GRAMSCIHO, ABYCHOM TAK PODTRHLI ORGANICKOU JEDNOTU JEHO MYŠLENÍ A PODNÍTILI SOUSTAVNÝ ZÁJEM O ČETBU A STUDIUM GRAMSCIHO DĚL, O TAKOVÉ STUDIUM, KTERÉ POSLOUŽÍ K OBOHACENÍ I NAŠEHO KULTURNÍHO OBZORU, K LEPŠÍMU POCHOPENÍ SKUTEČNÝCH PROCESŮ, V NICHŽ SE**

[25] Viz článek *Jak se utvářejí intelektuálové*, str. 124-133 této knihy.

PROJEVUJE TŘÍDNÍ BOJ V NAŠÍ ZEMI, ABYCHOM TAK HLOUBĚJI POZNALI ITÁLII A JEJÍ DĚJINY. Několikrát již bylo řečeno, že Gramsciho myšlenky patří italské kultuře ve svém celku, a nikoli k nějaké jedné „stránce“ kultury. Pravda je taková, že jedna „stránka“, strana Gramsciho nyní dospěla k takové zralosti a uvědomění si vlastních cílů, že její činnost a její ideový boj si nekladou za cíl pouze zájmy dělnické třídy a jejích přirozených spojenců, ale národní obrodu spojenou se změnou výrobních vztahů, která jedině muže přivést naši zemi na vyšší stupen civilizace.

Mario Spinella

Předmluva k českému vydání

ANTONIO GRAMSCI, JEDEN Z NEJVĚTŠÍCH MARXISTICKÝCH FILOSOFŮ 20. STOLETÍ, JE NĚKDY ORIGINALITOU, HLOUBKOU A ŠÍŘÍ SVÝCH ÚVAH STAVĚN VEDLE LENINA. Gramsciho filosofická erudice a úsilí řešit problémy italské společnosti zrodily velmi četné myšlenky, z nichž mnohé mají obecnou platnost a pomohly rozvíjet marxistickou filosofii a bránit ji před nebezpečím, že se stane uzavřeným a zkostnatělým systémem laciného vedení, katechismem, který obsahuje definitivní odpovědi na všechny základní problémy člověka a společnosti.

Základy politiky obsahují část nejdůležitějších poznámek a úvah, v nichž Gramsci podrobně zkoumá mimo jiné vytváření revoluční politické strany dělnické třídy, její vnitřní mechanismus a specifické funkce a některé problémy, spjaté se základní přeměnou společnosti. **VELMI PODROBNĚ STUDUJE A ZDŮVODŇUJE VÝZNAMNOU ÚLOHU INTELIGENCE V ČINNOSTI STRANY I V ŽIVOTĚ CELÉHO NÁRODA.** Gramsciho vybrané filosofické a historické práce, soustředěné v této knize, poslouží k hlubšímu pochopení složitých procesu odehrávajících se v tomto bouřlivě se měnícím světe a jistě podnítí mnohé čtenáře i k soustavnějšímu studiu prací tohoto nevšedního myslitele.

LENIN: Na Západě, kde existují masové politické strany a velká periodika nemůžeme uskutečňovat stejný plán jako v Rusku.
GRAMSCI: Lenin si uvědomuje, že bylo nutné přejít od vítězné války v roce 1917 na pozici k válce poziční...

Tovární dělník

Každá společnost žije a vyvíjí se, protože je spjata s historicky určitým způsobem výroby; kde není výroby; kde není organizace práce (alespoň

nejzákladnější), tam neexistuje společnost ani život ve svém historickém významu. **Moderní společnost žila a vyvíjela se až k nynější fázi, protože byla spjata s takovým výrobním systémem, který je historicky určen existencí dvou tříd - třídy kapitalistů, vlastnících výrobní prostředky, a třídy dělnické, jež je ve službách té první, ujařmena poutem mzdy, poutem tíživé hrozby zemřít hlady.**

NA SOUČASNÉM STUPNI VÝVOJE MODERNÍ SPOLEČNOST PŘEDSTAVUJE TŘÍDU KAPITALISTŮ – KRUH OSOB ... Z PŘEDNÍHO VOJE, PLUTOKRACIE[26]; **LINIE DĚJINNÉHO VÝVOJE KAPITALISTICKÉ TŘÍDY JE PROCESEM ÚPADKU A ROZKLADU.** Tradiční funkce, které zastávala ve výrobě, přešly do rukou střední neodpovědné vrstvy, jež není poutána zájmové ani psychologicky přímo k výrobě. Jsou to byrokrati typu „státních úředníku“, prodejní, zištní, zkorumpovaní burzovní makléři, politikáři kam vítr tam plášť, chamraď žijící ze dne na den, která se sytí nízkými choutkami a klade si jako nejvyšší cíle přiměřené své poživačné psychologii s nízkými o vulgárními zálibami - zmocnit se mnoha žen, mít mnoho peněz na utrácení v pokojích prostitutek vysoké třídy, ve vykřičených tančírnách, a na okázalou, a nevkusnou nádheru, mít částečku moci, aby mohli týrat a trýznit podřízené lidi.

TŘÍDA PRACUJÍCÍCH NAPROTI TOMU PROŠLA VÝVOJEM K PŮVODNÍMU O NOVÉMU TYPU HUMANITY V DĚJINÁCH: TOVÁRNÍ DĚLNÍCH, PROLETÁŘ, KTERÝ ZTRATIL VŠECHNY PSYCHOLOGICKÉ POZŮSTATKY SVÉHO VESNICKÉHO A ŘEMESLNICKÉHO PŮVODU TENTO PROLETÁŘ ŽIJE TOVÁRENSKÝ ŽIVOT, INTENZIVNÍ A METODICKÝ ŽIVOT VÝROBY, neuspořádaný a chaotický ve vnějších společenských vztazích mimo továrnu, v politických vztazích rozdělování bohatství, ale uspořádaný uvnitř továrny, přesný a disciplinovaný podle rytmu velkých strojů, podle rytmu rafinované a přesné dělby práce, tohoto největšího stroje průmyslové výroby.

Třída vlastnící kapitál se vzdálila práci a výrobě, ztratila soudržnost o vědomí své prvotní jednoty, jež byla dialektickou jednotou, jednotou v individualistickém boji a soutěži o zisk[27]: jednota třídy kapitalistů našla výraz v instituci státu vlády; jednotlivec odevzdal úlohu bojovníka a dobyvatele do rukou smečky dobrodruhů o nájemných politiku, a tak znovu upadl do prvotní barbarské živočišnosti. Jež živí nejpodlejší poživačné pudy.

Dělnická třída se ztotožnila s továrnou, ztotožnila se s výrobou; proletář nemůže žít bez soustavné a uspořádané práce. Dělba práce vytvořila psychologickou jednotu třídy proletariátu, vytvořilo v proletářském světě onen soubor citu, instinktu, myšlenek, zvyků, zvyklostí o náklonností. které shrnujeme ve výraze třídní solidarita.

---

[26] Doslova „moc bohatých“: v tomto případě se rovná finančnímu kapitálu. **Srůstání bankovního a průmyslového kapitálu a na jeho základě vytváření finančního kapitálu finanční oligarchie (čili moci nečetných, pozn. red.) je podle Lenina jedním z příznačných rysů imperialismu.**

[27] Dialektická jednota, o níž mluví Gramsci, je vědomí podnikatele a výrobce, jimž se vyznačoval kapitalista v před monopolistické fázi kapitalistického vývoje. Toto vědomí se rozplynulo, když v monopolistické fázi odevzdal kapitalista své funkce do rukou byrokratu, ať již státních či velkomonopolistických.

V továrně je každý proletář veden k pochopení, že se nemůže oddělovat od svých druhu v práci: mohla by snad beztvará hmota navršená ve skladech obíhat světem jako předmět užitečný životu lidí ve společnosti, kdyby chyběl jediný článek v pracovním systému průmyslové výroby? Čím více se proletář osamostatňuje ve své profesionální činnosti, tím více cítí nepostradatelnost druhu, tím více se cítí buňkou organizovaného těla, těla důvěrně sjednoceného a soudržného; tím více pociťuje nutnost řádu, metody, přesnosti, tím více pociťuje nutnost, aby celý svět byl jedinou obrovskou továrnou organizovanou se stejnou přesností, stejnými metodami. Ve stejném řádu, který mu ověřuje, že je živou bytostí v továrně, kde pracuje; tím více cítí potřebu, aby řád, přesnost, metoda, jež oživují továrnu, se promítaly do soustavy vztahu spojujících jednu továrnu s druhou, jedno město s druhým, jeden národ s druhým národem.
Pro tuto originální psychologii, pro toto své osobité pojetí dělnického světa v továrně. Je městský velkoprůmyslový proletář stoupencem komunismu, je revoluční silou, která ztělesňuje poslání obnovit lidskou společnost. je zakladatelem nových státu.
V TOMTO SMYSLU (a nikoli tak, jak nám nesmírně hlupácky podvrhovali pisatelé v časopise *Stampa*) **JSME TVRDILI, ŽE TURÍN JE KOVÁRNOU KOMUNISTICKÉ REVOLUCE, PROTOŽE PRACUJÍCÍ TŘÍDY V TURÍNĚ JSOU VĚTŠINOU PROLETÁŘI TOVÁRNÍ DĚLNÍCI, REVOLUCIONŘI TYPU PŘEDPOVÍDANÉHO KARLEM MARXEM, nikoli maloburžoazní revolucionáři osmačtyřicátníci,**[28] **tak drazí demokratům a anarchistickým pletichářům.** Také v tomto smyslu jsme ujišťovali, že Všeobecná konfederace práce se skládá z „revolučnějších“ dělnických mas, než je členstvo Svazu syndikátů[29], protože konfederace sdružuje dělníky z vyhraněnějších a organizovanějších průmyslových odvětví z odvětví „revolučnějších“ a avantgardních, kdežto Svaz syndikátu je neústrojný útvar, který se nemůže dostat z houbovitého a mlhavého stavu, ze stavu koncepce světa, jež je vlastní drobným měšťákům, kteří se nestali kapitalisty, nebo řemeslníkům či sedlákům, kteří se nestali proletáři.

Komunisté za vytvoření marxisticko-leniské organizace v Itálii.

Každá společnost žije a vyvíjí se, protože existuje výroba. Protože se více vyrábí, než se spotřebuje, i když se rozdělování pro spotřebu a pro úspory děje nenáležitým způsobem: společnost žije a vyvíjí se v nepravosti - a umírá, i když nastane panství spravedlnosti, jestliže se nevyrábí. **BURŽOAZNÍ SPOLEČNOST UMÍRÁ, PROTOŽE SE ZDE NEVYRÁBÍ, PROTOŽE PRÁCE VÝROBCŮ V NOVÝCH POMĚRECH VYTVOŘENÝCH VÁLKOU A NÁLEDUJÍCÍMI PLUTO-BYROKRATICKÝMI FRÁZEMI KAPITALISMU NESTAČÍ ANI PRO SPOTŘEBU, A TÍM MÉNĚ UMOŽŇUJE JEŠTĚ NĚJAKOU AKUMULACI. MATERIÁLNÍ BOHATSTVÍ JE POSTUPNĚ NIČENO,** zato vzrůstá hromadění cenných papíru označujících vlastnictví materiálních bohatství a papírových peněz; **KAPITALISTICKÝ SYSTÉM ROZDĚLOVÁNÍ SE STÁVÁ OZBROJENÝM DRANCOVÁNÍM, PÁCHANÝM**

---

28 Narážka na buržoazně demokratické revoluce roku 1848.

[29] **Syndikalistická organizace anarchosyndikalistů vytvořená po vyhnání „syndikalistů“ ze socialistické strany v roce 1908.**

DRŽITELI STÁTNÍ MOCI. KAPITALISTA SE VZDÁLIL OBLASTI VÝROBY A VLÁDA NAD PRŮMYSLEM PADLA DO RUKOU NESCHOPNÝCH A NEZODPOVĚDNÝCH LIDÍ; Kapitalista se vzdálil oblasti výroby a vláda nad průmyslem padla do rukou neschopných a neodpovědných lidí; dělnická třída zůstala sama s láskou k práci, ke strojům[30] Dělnická třída dnes oponovala výrobu, je pánem společnosti, protože muže složit ruce v klín o přetnout poslední nervy, které ji ještě rozechvívají, protože pouze hrdinské výrobní úsilí muže do nich vlít nový život a novou schopnost vývoje. Placení apoštolové, podkoní kapitálu, lakotní Lazzarové[31] buržoazní spíže věří, že mohou svými vlasteneckými a lidumilnými tirádami opožděně romantického ladění vyvolat takové výrobní hrdinství proletariátu, jaké se jim podařilo vzbudit v době války. Znamenitý kousek se podaří jen jednou a není také možné v tomto případe si vzít k ruce karabiníky, aby bylo dosaženo plného úspěchu! Je třeba se přizpůsobit po dobrém nebo po „štulci“ od rudé gardy.[32] **PROLETARIÁT ZVÝŠÍ VÝROBU PRO KOMUNISTICKOU SPOLEČNOST, ABY USKUTEČNIL SVÉ POJETÍ SVĚTA, ABY UČINIL DĚJINAMI SVOU FILOSOFII, NIKOLI ABY OPATROVAL NOVÉ SINEKURY A NOVÉ PŘÍLEŽITOSTI K PLÝTVÁNÍ MAJITELŮM BANKOVEK; ZVÝŠÍ VÝROBU,** až ostří jeho státní moci oklestí no stromě života přečtené suché větve; takové proklestění samo bude znamenat zvýšení výroby, lepší rozdělování o možnost úspor.

Komunistická strana

Po Sorelovi[33] se stalo obecnou módou odvolávat se na primitivní křesťanské obce při posuzování moderního proletářského hnutí. Přitom je zapotřebí říci, že Sorel není nijak odpovědný za duchovní omezenost a nevybíravost svých italských[34] obdivovatelů, stejně jako Karel Marx není odpovědný za absurdní ideologické nároky tzv. marxistů.[35] Sorel je v oblasti historického zkoumáni „novátorem“, nelze ho napodobovat, nepředkládá svým dychtivým žákům metodu,

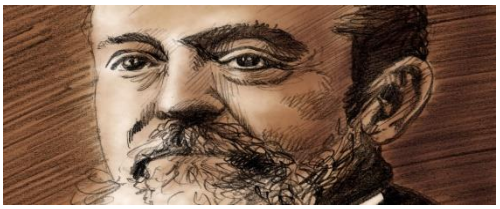

Anarchosyndikalista Sorel (1847-1922)

---

[30] Gramsci píše tento článek uprostřed velké poválečné krize; jevy, které pranýřuje, charakterizovaly italskou hospodářskou situaci.

[31] Říkalo se tak neapolským plebejcům, kteří povstali roku 1647.

[32] Tak se nazývaly skupiny organizovaných dělníku v Říjnové revoluci.

[33] Georges Sorel (1847-1922) byl francouzský novinář a politický propagátor, byl známým **teoretikem anarchosyndikaıismu a viděl v syndikátech jediný nástroj třídního boje o ve všeobecné stávce základní zbraň, jak potlačit moc buržoazie. Jako teoretik násilí by mel být považován za revizionistu marxismu „zleva“.** V Itálii ovlivnil syndikalistický proud, zejména Artura Lobriolu a Benito Mussoliniho.

[34] Musíme mít na paměti, že Gramsci naráží na Benita Mussoliniho a ostatní fašistické exponenty, kteří si říkali Sorelovi obdivovatelé.

[35] Gramsci, jehož dílo, jak o tom napsal Palmiro Togliatti ve svém článku Aktuálnost Gramsciho myšlenek a činů (Rinascita. duben 1957), je „výrazným návratem k původním myšlenkám Karla Marxe“, zřejmě ukazuje na deformace a banálnosti, k nimž přivedl mechanistický a deterministický proud pozitivismu komunistické učení v Itálii.

která by se dala vždy a všude mechanicky aplikovat a mohla přinášet pronikavé objevy. Pro Sorela, stejně jako pro marxistickou doktrínu znamená křesťanství revoluci, která dosáhla svého naplnění, tedy svých nejkrajnějších důsledku, včetně vytvoření nového a originálního systému vztahu morálních, právních, filosofických a uměleckých.[36] Přijímat tyto výsledky jako ideologické schéma pro každou revoluci, to je právě neomalené a krátkozraké zrazování historické intuice v Sorelově duchu. Ta muže dát pouze popud k řadě historických studií o „zárodcích" proletářské pospolitosti, které musí existovat, je-li pravda (jako je pro Sorela pravdou), že proletářská revoluce je niterně přítomna v moderní průmyslové společnosti, je-li skutečností, že z ní také vyplývá originální rád života a naprosto nový systém vztahu, příznačný pro revoluční třídu. Jaký muže mít tedy význam tvrzení, že na rozdíl od prvních křesťanů dělníci nejsou kastou, nejsou smířlivci a nejsou originální ve svém životním stylu? Ponecháme-li stranou diletantské generalizace, podle nichž turínští kováci jsou sběří surovců, kteří každé ráno snídají pečené kure, noc co noc se opíjejí v nevěstincích, kteří nemají rádi rodinu a v biografu a v opičení se po buržoazii uspokojují své ideály krásy a mravního života[37] - ponecháme-li stranou tuto diletantskou a naivní generalizaci, ani pak se takové tvrzení nemůže stát předpokladem historického hodnocení: v rovině historického hodnocení by se rovnalo dalšímu tvrzení: jestliže

moderní křesťané jedí kuřata, chodí za ženami, opíjejí se, křivě svědčí, cizoloží atd., atd., nemohli existovat nějací asketové, mučedníci a svatí. Každý historický jev má být prostě studován ve svých osobitých příznacích v rámci reálné skutečnosti, jako rozvíjení svobody projevující se v účelovosti, v institucích a formách, které nemůžeme nijak zaměňovat a porovnávat (jinak než metaforicky) s účelovostí, institucemi a formami historických jevů minulosti.[38] **KAŽDÁ REVOLUCE, KTERÁ JAKO KŘESŤANSKÁ NO KOMUNISTICKÁ PROBÍHÁ A MŮŽE PROBÍHAT POUZE ZA PODPORY NEJŠIRŠÍCH LIDOVÝCH MAS, NUTNĚ MUSÍ ROZMETAT A ZNIČIT CELÝ EXISTUÍCÍ SYSTÉM SPOLEČENSKÉ ORGANIZACE; KDO SI MŮŽE PŘEDSTAVIT A PŘEDVÍDAT BEZPROSTŘEDNÍ DŮSLEDKY, KTERÉ DO DĚJINNÉHO BOŘENÍ A TVOŘENÍ VNESE NEKONEČNÉ MNOŽSTVÍ LIDÍ, KTEŘÍ DNES NEMAJÍ VŮLA MOC?** Protože nikdy „nechtěli a nemohli", budou
požadovat, aby v každém veřejném i soukromém zásahu měli před očima zhmotněnou vůli a vydobytou moc; všechno existující jim bude připadat tajemně nepřátelské a budou chtít všechno zničit od základu; avšak právě pro tuto nezměrnost revoluce, pro tuto její nepředvídatelnost a - neomezenou svobodu, může se vůbec někdo odvážit

---

[36] Gramsci zde velmi široce interpretuje Marxovy a Engelsovy názory na křesťanství.
[37] Gramsci ironizuje pošetilosti a banality proti dělnické publicistiky.
[38] **Gramsci zde potvrzuje svůj absolutní historismus čili pojetí, že každý jev musí být znovu uveden do konkrétních historických podmínek, z nichž pramení.** Proto také každé srovnávání historických jevů, které se udály v různých epochách, muže mít jen symbolickou hodnotu; to je případ paralely mezi křesťanstvím a komunismem. Dílčí aspekt této paralely najdeme u Engelse v Úvodu k Marxovým **Třídním bojům ve Francii** (zde: https://www.marxists.org/cestina/marx-engels/1850/011850.html)

vyslovit třebas jen jednu jedinou určitější domněnku o citech, vášních, snahách a ctnostech, které budou vykovány v té žhoucí výhni? Jakých změn může doznat to, co dnes existuje, co dnes vidíme a co leží mimo naší vůli a naše osobní úsilí? Nebude každý den tak intenzívního života revolucí? Nebude mít každá změna ve vědomí jednotlivce, sdílená zároveň celou rozlohou lidových mas, nepředstavitelné tvůrčí výsledky?

Vycházíme-li ze současného poznání, nemůžeme, pokud jde o uspořádání mravního a citového života, předvídat nic. **Pouze jediný již nyní ustálený pocit, který charakterizuje dělnickou třídu, si můžeme ověřit už dnes - SOLIDARITU.** Intenzitu a sílu tohoto činu však můžeme hodnotit pouze jako opěrný pilíř vůle vzdorovat a obětovat se po dobu, kterou i skrovná schopnost lidu předvídat běh dějin dokáže do jisté míry přesně odhadnout; nemůžeme je však hodnotit, a tedy také přijmout jako opěrné pilíře dějinné vůle pro období revolučního tvoření a zakládání nové společnosti, kdy bude možné vytyčit všechny časové meze odporu a přinášení obětí, protože nepřítel, s nímž se bude bojovat a jenž má být poražen, již nebude mimo proletariát, nebude omezenou a kontrolovatelnou vnější fyzickou mocí, ale bude v proletariátu samém, v jeho nevedomosti, v jeho lenosti, v jeho příkré nepřístupnosti rychlým úsudkům, kdy dialektika třídního boje bude obrácena dovnitř a v každém svědomí nového člověka bude při každém činu sváděn boj s „měšťákem"“ číhajícím v záloze. Proto dělnický syndikát, organismus uskutečňující a ukázňující proletářskou solidaritu, nemůže být důvodem a základnou pro předpovědi budoucnosti lidské pospolitosti; neobsahuje prvky vývoje směrem ke svobodě a je předurčen k radikálním změnám v důsledku všeobecného vývoje; je prvkem určovaným, nikoli určujícím.[39]

PROLETÁŘSKÁ HNUTÍ VE SVÉ SOUČASNÉ FÁZI SMĚŘUJE K PROVÁDĚNÍ REVOLUCE ORGANIZACÍ HMOTNÝCH VĚCÍ A FYZICKÝCH SIL[40]; JEHO CHARAKTERISTICKÝMI RYSY NEMOHOU BÝT POCITY A VÁŠNĚ, KTERÉ JSOU V MASÁCH ROZPTÝLENY A ZÁROVEŇ UPEVŇUJÍ, PODPORUJÍ JEJICH VŮLI; CHARAKTERISTICKÉ RYSY PROLETÁŘSKÉ REVOLUCE JE MOŽNO HLEDAT JEN VE STRANĚ DĚLNICKÉ TŘÍDY, v komunistické straně, která existuje a vyvíjí se, protože je disciplinovanou organizací usilující založit stát, usilující vnést proletářské uspořádání do soustavy existujících fyzických sil a položit základy pro svobodný život lidu.

---

[39] Gramsci tuší a předvídá v tomto pohnutém a velkolepém obraze nesnáze; boje a rozpory samé socialistické revoluce. Odkaz na syndikát je **další polemickou poznámkou proti koncepci „revolučního syndikalismu“.**

[40] Rozumí se změna výrobních vztahů.

KOMUNISTICKÁ STRANA JE V SOUČASNÉM OBDOBÍ JEDINOU INSTITUCÍ, KTEROU MŮŽEME ODPOVĚDNĚ PŘIROVNÁVAT K NÁBOŽENSKÝM OBCÍM PRIMITIVNÍHO KŘESŤANSTVÍ; V RÁMCI HRANIC, V NICHŽ JIŽ STRANA V MEZINÁRODNÍM MĚŘÍTKU EXISTUJE, SE MŮŽEME POKUSIT O POROVNÁNÍ A STANOVIT VZÁJEMNÉ NÁZOROVÉ VZTAHY MEZI BOJOVNÍKY ZA MĚSTO BOŽÍ A BOJOVNÍKY ZA MĚSTO ČLOVĚKA; KOMUNISTA JISTĚ NEBUDE STÁT NÍŽE NEŽ KŘESŤAN Z KATAKOMB. NAOPAK!

Lenin, Liebknecht, Luxemburg: JEJICH ODKAZ - NÁŠ BOJ!

Nepostižitelný cíl, který křesťanství ukládalo svým obhájcům, je ve své podmanivé tajemnosti dokonalým ospravedlněním hrdinství, touhy po mučednictví a svatosti; není nutné, aby vstupovaly do hry velké charakterové a volní lidské síly a podněcovaly k sebeobětování ty, kdož věří v odměnu na nebesích a ve věcnou blaženost. Komunistický dělník, který nezištně celé týdny, měsíce a roky po svých osmi hodinách v továrně pracuje dalších osm hodin pro stranu, syndikát, pro družstvo, je z hlediska dějin člověka výše než otrok, nebo řemeslník, který se vydával všemožným nebezpečím, jestliže se chtěl odebrat na tajné modlitby. Právě tak Rosa Luxemburgová[41] a Karel Liebknecht[424344] jsou větší než ti největší světci

---

[41] Róza Luxemburgová se narodila 5. března 1871 v Zamostí (Zamość v polské oblasti Ruska) jako nejmladší z pěti dětí. Protože jí hrozilo zatčení za revoluční agitaci, odjela v roce 1889, jako osmnáctiletá, do švýcarského Curychu. Za pobytu v Curychu pokračovala i ze zahraničí v revoluční činnosti při studiu politické ekonomie a práva; doktorát získala v r. 1889. Stýkala se mnohými ruskými sociální demokraty (ještě v době před rozdělením SDDSR); mezi nimi i vůdčí členy strany: Georgie Plechanova a Pavla Axelroda. Bylo to nedlouho předtím, než **Luxemburgová vyjádřila ostré teoretické neshody s ruskou stranou, zejména k otázce polského sebeurčení: Luxemburgová věřila, že sebeurčení oslabí mezinárodní socialistické hnutí a poslouží pouze buržoazii k upevnění její moci nad nově nezávislými národy. Luxemburgová se v této otázce rozešla jak s ruskou tak polskou socialistickou stranou, které věřily v právo ruských menšin na sebeurčení. Na druhé straně, Luxemburgová pomáhala vytvořit polskou sociálně demokratickou stranu.** (viz Róza Luxemburgová ŽIVOTOPIS zde: http://lukassluka.blog.idnes.cz/blog.aspx?c=539794). V této době Luxemburgová potkala svého celoživotního partnera Lea Jogichese, který byl vůdcem Polské socialistické strany. Zatímco Luxemburgová byla mluvčím a teoretikem této strany, Jogiches ji doplňoval jako organizátor strany. Vytvořili osobní a politický vztah pro celý zbytek svých životů. Luxemburgová zaměnila v r. 1898 Curych za Berlín a vstoupila do Německé sociálně demokratické dělnické strany. Brzy po vstupu se začala formovat Luxemburgové kypící revoluční agitace a publikační činnost. Hlavní závěry tehdejší diskuse v německé sociální demokracii shrnula v r. 1900 v spise ***Reforma nebo revoluce*** resp. ***Sociální reforma nebo sociální revoluce?*** (http://lukassluka.blog.idnes.cz/blog.aspx?c=492981), zaměřeném proti Bernsteinově revizionizmu Marxovi teorie. Sociální reforma nebo sociální revoluce? Společně s Karlem Kautským bránila Marxovi teorie proti reformistickému revizionizmu v Německé socialistické straně (viz: ***Sociální demokracie a parlamentarizmus***; 1904 zde: (http://lukassluka.blog.idnes.cz/blog.aspx?c=499329). Luxemburgová nesouhlasila s Leninovými názory na organizační výstavbu strany a v roce 1904 vydala ***Organizační otázky ruské demokracie***. Nesouhlasila s Leninovým názorem na centralismus a tvrdila, že každá úspěšná revoluce, která použije této strategie, se vyvine v komunistickou diktaturu. V roce 1905 se Luxemburgová stala redaktorkou novin SPD Vorwärts. Během revoluce v roce 1905 se Luxemburgová a Leo Jogiches vrátili do Varšavy, kde byli brzy zatčeni. V roce 1906 Luxemburgová zveřejnila své názory na revoluci v spise „Masová stávka, politická strana a odbory“. Postupem doby publikovala díla „Úvod do národního hospodářství“ a „Akumulace kapitálu“. **LEVÉ KŘÍDLO NĚMECKÉ SOCIÁLNĚ DEMOKRATICKÉ STRANY BYLO - STEJNĚ JAKO LUXEMBURGOVÁ - PROTI ÚČASTI NĚMECKA V PRVNÍ SVĚTOVÉ VÁLCE. V**

Kristovi. Právě proto, že cíl jejich zápasu je konkrétní, lidský a omezený; proto také vojíni dělnické třídy stojí výše než vojíni boha, neboť morální síly podporující jejich vůli jsou tím nezměrnější, čím určitější je cíl předložený vůli. Jakou rozpínavou sílu budou moci kdy získat city dělníka, který skloněn u stroje opakuje celých osm hodin den co den navyklé pohyby, jednotvárné jako přebírání kuliček růžence, až bude „vládcem“ až bude mírou společenských hodnot? Není snad zázrakem skutečnost, že dělník ještě dokáže přemýšlet, i když je redukován na pouhé konání, aniž zná důvody své praktické činnosti? Zázrak, jenž se udál s dělníkem, který každý den dobývá svou duchovní svébytnost, svobodu tvořit podle svých idejí, a musí přitom bojovat s únavou, nudou, jednotvárností pohybu, která se stále více mechanizuje, a tak zabíjí jeho vnitřní život, tento zázrak se organizuje v komunistické straně, v odhodlání bojovat a revolučně tvořivě pracovat.

Výlučnou povinností továrního dělníka je být vykonavatelem. Nesleduje celkový pracovní a výrobní proces; není bodem, který by svým pohybem tvořil linku; je

---

prosinci 1914, společně s *Karlem Liebknechtem* (Karl Liebknecht (13. srpna 1871 v Lipsku – 15. ledna 1919 v Berlíně), byl německý socialistický politik a spoluzakladatel Spartakova svazu, z něhož vzešla Komunistická strana Německa (KPD). Karl Liebknecht jako jeden ze dvou ze sociálně demokratických poslanců na počátku války v roce 1914 hlasoval proti „válečným úvěrům“, z kteréhožto důvodu se na jeho počest užívá úsloví: „1 proti 110“ (SPD měla v Reichstagu 111 poslanců). Dne 15. ledna byl Liebknecht bez soudu a jakéhokoliv obvinění zavražděn „Erthardovou Brigádou Smrti“, vyslanou na příkaz sociálně demokratické vlády, jmenovitě jejím Říšským kancléřem Friedrichem Ebertem resp. **ministrem vnitra Gustavem Noskem, který za vraždu „Spartakovců“ Rosy Luxemburgové a Karla Liebknechta, pobíral od uchopení moci Adolfem Hitlerem v době nacistické diktatury státní penzi**. Gustav Noske se po zmasakrování spartakovských revolučních komunistů nechal slyšet: „Někdo musí být krvežíznivcem!“)**Po vraždách Luxemburgové a Liebknechta dne 15. ledna 1919 se Jogiches stal nakrátko předsedou KPD.** Zanedlouho byl uvězněn a dne 10. března 1919 v Berlíně-Moabitu zavražděn, když se pokoušel objasnit vraždu Rózy Luxemburgové. (Zdroj: http://lukassluka.blog.idnes.cz/blog.aspx?c=539794), ***Leo Jogichesem, Paulem Levim, Ernestem Meyerem, Franzem Mehringem a Klárou Zetkinovou* vytvořili podzemní politickou organizaci s názvem SPARTAKUSBUND. V roce 1915 Luxemburgová napsala velmi vlivný spis *„Krize v německé sociální demokracii“. Po berlínské demonstraci spartakovců proti válce konané 1. máje 1916 bylo několik z jejich vůdců, včetně Luxemburgové a Liebknechta, zatčeno a uvězněno. Čas ve vězení Luxemburgová využila k napsání díla "Ruská revoluce", kde kritizovala Lenina za použití diktátorských a teroristických metod ke svržení vlády v Rusku. „Nás teror nezlomil. Jak lze spoléhat na teror?“*** Dne 13. ledna 1919, poté co bylo v Berlíně rozdrceno povstání Spartakovců, byla většina jeho vůdců zatčena. 16. ledna byla zatčena i Róza Luxemburgová společně s Karlem Liebknechtem a Wilhelmem Pieckem. Zatím co Pieckovi se podařilo utéct, byli Luxemburgová a Liebknecht zavražděni.

[42] Karel Liebknecht (1871-1919), činitel německého a mezinárodního revolučního dělnického hnutí, jeden z vůdců německé sociálně demokratické strany, spoluzakladatel *Spartakova svazu* a *Komunistické strany Německa*. Za vystoupení proti imperialistické válce byl Karel Liebknecht roku 1916 uvězněn. **Během listopadové revoluce v roce 1918 vyzýval společně s Rosou Luxeburgovou k následování příkladu rudého bolševického Října. Byl jedním ze dvou ze sociálně demokratických poslanců (vedle Huga Haase), kteří na počátku války v roce 1914 hla**

Právě bezprecedentní zrada II. internacionály dovedla masy na jatka Světové války a Leninovo volání „VÁLKU VÁLCE!“ zůstalo tehdy oslyšeno.

ale slavnější, na druhého sociálního demokrata se „zapo úsloví: „1 proti 110“ (SPD měla v Reichstagu 111 poslanců) **soudu a jakéhokoliv obvinění zavražděn „Erthardovou Brigádou Smrti“, vyslanou sociálně demokratickou vládou a hlavně jejím ministrem vnitra Gustavem Noskem**, který za potlačení „Spartakovců“, Rosy Luxemburgové a Karla Liebknechta, pobíral za Hitlerovy diktatury státní penzi.

[43] Rosa Luxemburgová (1871-1919) a Karel Liebknecht (1871-1919), vůdcové **Spartakova svazu v Německu, kteří byli zavražděni reakčními živly.**

[44] viz Nikola Čech, *Rosa Luxemburgová a Karel Liebknecht*, Levá perspektiva zde: https://levaperspektiva.cz/clanky/rosa-luxemburgova-a-karel-liebknecht/

špendlíkem připíchnutým na určené místo a linie vychází z následnosti jednotlivých špendlíku, které vnější vůle rozmístila podle svého záměru. Dělník je náchylný tento způsob svého bytí přenášet do všech oblastí svého života; snadno se smiřuje jednou provždy s úlohou materiálního vykonavatele, „masy“ řízené vůlí, která stojí mimo něho; intelektuálně je líný, neví a nechce předvídat nic kromě bezprostředně blízkého; proto mu chybí jakékoli kritérium při volbě vlastních předáku a snadno se nechá oklamat sliby - chce věřit, že muže získávat bez velkého úsilí z vlastní strany a bez přílišného přemýšlení. Komunistická strana je nástrojem a dějinnou formou procesu vnitřního osvobozování, s jejichž pomocí ·se dělník stává z vykonavatele iniciátorem, z **masy** se stává **hlavou a vůdcem,** z ruky se stává mozkem a vůli; ve vytváření komunistické strany se objevuje zárodek svobody, který se rozvine 'a jemuž se dostane plného rozvoje, až dělnický stát zorganizuje nezbytné materiální podmínky. Otrok nebo řemeslník v antickém světě „poznáváním sama sebe“ usilovalo své osvobození tím, že vstupoval do křesťanských obcí, kde se konkrétně cítil jako mezi rovnými, jako bratr, protože měl s ostatními společného otce; dělník vstupující do komunistické strany spolupracuje při „objevování“ a „vynalézání“ svébytných životních způsobů, „dobrovolně“ spolupracuje při světovém dění, přemýšlí, předvídá, nese odpovědnost, je ve straně spíše organizátorem než organizovaným, cítí, že tvoří předvoj, který pádí vpřed a unáší s sebou veškerou masu lidu. Komunistická strana se projevila i po čistě organizační stránce jako zvláštní forma proletářské revoluce. Žádná revoluce v minulosti, nepoznala strany; ty se zrodily po buržoazní revoluci a rozložily se na půdě parlamentní demokracie. I v této oblasti se potvrdila marxistická myšlenka, že kapitalismus vytváří síly, které pak nedokáže zvládnout.[45] Demokratické strany sloužily k označování zdatných politiků a k jejich prosazování v konkurenčním politickém boji; dnes jsou lidé dosazováni do vedoucích funkci bankami, velkými časopisy a svazy průmyslníků; strany se rozložily na množství osobních klik.

Gratis! Extra-Ausgabe. Gratis!

Vorwärts

Berliner Volksblatt.

Zentralorgan der sozialdemokratischen Partei Deutschlands.

Dienstag, den 4. August 1914.

Die Sozialdemokratie und der Krieg!

Die sozialdemokratische Reichstagsfraktion bewilligte in der heutigen Sitzung des Reichstages die von der Regierung geforderten Kriegskredite. Gleichzeitig gab sie nachfolgende Erklärung über ihre Stellung ab:

KOMUNISTICKÁ STRANA, ZVEDAJÍCÍ SE Z POPELA SOCIALISTICKÝCH STRAN, ODVRHUJE SVÉ DEMOKRATICKÉ[46] A PARLAMENTARISTICKÉ POČÁTKY A PROJEVUJE SE VE SVÝCH PODSTATNÝCH RYSECH, KTERÉ JSOU V DĚJINÁCH NĚČÍM NEBÝVALÝM: RUSKÁ REVOLUCE JE REVOLUCE PROVEDENÁ LIDMI ORGANIZOVANÝMI V KOMUNISTICKÉ STRANĚ, TĚMI, KTERÉ STRANA UHNĚTLA V NOVÉ OSOBNOSTI; V NÍ ZÍSKALI NOVÉ CITY A NAPLNILI SVŮJ ŽIVOT MRAVNOSTÍ, KTERÁ SE MÁ STÁT UNIVERZÁLNÍM VĚDOMÍM A CÍLEM PRO VŠECHNY.

---

[45] To je jeden z opakujících se motivu v marxistické kritice kapitalistického systému. Vzpomeňme na výrok z Manifestu, že buržoazie z vlastní potřeby vytvořila síly, které přivedou její pád, - „moderní dělníky, proletáře“; a na jiném místě přirovnání buržoazie k neopatrnému „čarodějovu učni“, vyvolávajícímu mocnosti, které pak nemůže zvládnout.

[46] Ve smyslu buržoazní demokracie.

Základy politiky

Na co se především zapomíná, jsou právě nejobecnější základy nejpodstatnějších věcí; na druhé straně právě tím, že se donekonečna opakují, stávají se pilíři politiky a jakékoli kolektivní akce.

Základem všeho je zjištění, že opravdu existují ovládaní a vládnoucí, vedení a vedoucí. Celá politická věda a umění se zakládají na tomto prvotním a nezvratném faktu (za jistých obecných podmínek).[47] Původ tohoto faktu je problémem o sobě, který bude třeba studovat zvlášť (přinejmenším se bude moci a také muset zkoumat, jak zeslabit a odklidit tento fakt tím, že se změní určité podmínky, jejichž působení v tomto smyslu je postřehnutelné). Skutečnost, že existují vedoucí a vedení, vládnoucí a ovládaní, ovšem zůstává. Přihlédneme-li k této skutečnosti, bude pak jasnější, jak nejúčinněji řídit (vzhledem k určitému účelu) a jak tudíž nejlépe připravovat vedoucí (a v tom, přesněji řečeno, záleží první stupen vědy a politického umění) a jak se na druhé straně poznávají úspornější cesty nejmenšího odporu, chceme-li u vedených nebo ovládaných dosáhnout poslušnosti. V přípravě vedoucích pracovníku je základní věcí předpoklad: chceme, aby vždy existovali ovládaní a vládnoucí, nebo chceme utvořit takové podmínky, v nichž nutnost takového rozdělení zmizí? Vycházíme tedy z předpokladu věčného rozdělení lidstva, nebo věříme, že toto rozdělení odpovídá jen jistým historickým podmínkám? Přitom si musíme uvědomit, že rozdělení na ovládané a vládnoucí, i když se v konečné analýze ukazuje rozdělením na společenské skupiny, za současného stavu věcí existuje i v nitru skupiny samé, i když je sociálně homogenní[48] v jistém smyslu můžeme říci, že toto rozdělení je výtvorem dělby práce, že je to technická záležitost. S touto koexistencí důvodů spekulují ti, kdo vidí ve všem jen „techniku“, „technickou“ nutnost atd., aby se nemuseli zabývat základním problémem.

Jen studujte, abyste dostáli plnosti své inteligence. A. Gramsci

Vzhledem k tomu, že i v samotné skupině existuje dělení na vládnoucí a ovládané, nutně musí být stanoveny některé nepopíratelné zásady - a právě v této oblasti vznikají nejtěžší „omyly“, které se totiž projevují v nejtrestuhodnější a nejhůře napravitelné neschopnosti. Lidé se domnívají, že jakmile se vytyčí zásada skupiny,[49]

---

[47] To znamená **za obecných podmínek určených existencí třídního státu a v samé socialistické společnosti až do uskutečnění komunismu, kdy odumře stát a s ním i „demokracie“ a funkce vládnutí přestanou být funkcemi politickými.** Tento vývoj měl na mysli Gramsci, zejména když zdůrazňoval, že „základní problém“ je v tom, zda vedoucí skupina působí s perspektivou odstranění rozdílu mezi vedoucími a vedenými, nebo naopak s perspektivou zachovat a upevnit tento rozdíl.

[48] Například v dělnické straně nebo v syndikátu.

[49] Jak jsme viděli výše, vedoucí a vedení existují i uvnitř společensky homogenní skupiny (například i uvnitř proletářské strany), a nesmíme upadat v omyl nebo v iluzi, že přesvědčování a utvrzování přímo uvnitř skupiny se stává zbytečným. Gramsci prozíravě postřehl, že právě zde mohou vznikat nejtěžší omyly jako byrokratismus, poručníkování a autoritářství nebo to, co sám nazývá „cadornismem“, podle jména generála Cadorny, hlavního viníka katastrofy u Caporetta, která ukázala v pravém světle omyly ve vedení italské armády.

samočinně se musí bez diskuse dostavit poslušnost, aniž je třeba důkazu „nutnosti“ a racionality. Někteří se domnívají, ba dokonce i podle toho jednají, že poslušnost „přijde“ bez nějakého vyžadování, aniž je třeba ukazovat k ní cestu. Je skutečně těžké vymýtit u vedoucích pracovníku „cadornismus“, tj. přesvědčení, že se nějaká věc uskuteční proto, že vedoucí považuje její provedení za správné a rozumné: není-li provedena, „vina“ bývá svalována na toho, kdo „mě!“ atd. Je velmi obtížné vymýtit trestuhodný zlozvyk - opomíjet možnosti, jež se vyhýbají zbytečným obětem. Zdravý rozum přece ukazuje, že většina kolektivních (politických) pohrom je způsobena tím, že se nikdo nesnažil vyhnout zbytečným obětem nebo že někdo nebral na vědomí oběti jiných a že si zahrával s cizími životy. Každý jistě slyšel vypravovat od frontových důstojníku, jak vojáci často opravdu riskovali život a jak se například bouřili, když byli přehlíženi. Vojáci jedné roty byli například ochotni hladovět řadu dní, protože viděli, že přísun potravin byl z objektivních důvodů nemožný, ale vzbouřili se, jestliže nedostali jediné jídlo pro nedbalost nebo byrokratismus zásobovacích útvarů.

Tato zásada platí pro všechny akce, které si vyžadují obětí. Proto vždy po každém zvratu situace je třeba volat k odpovědnosti především vůdce, a to vůdce v užším smyslu (například frontu tvoří několik úseků a každý úsek má svého velitele; proto je možné, že za nějakou porážku nesou vetší odpovědnost vůdcové jednoho úseku, ale jde vždy o poměrnost a o to, aby nikdo nebyl zproštěn odpovědnosti).

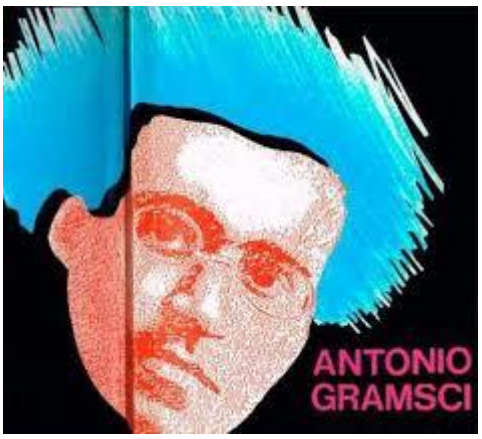

Vytyčíme-li zásadu, že existují vedení a vůdcové, ovládaní o vládcové, je pravda, že „strany“ jsou stále ještě nejvhodnějším prostředkem pro utváření vůdců a vůdcovských schopností („strany“ mohou vystupovat pod nejrůznějšími jmény, i jako nestranné skupiny nebo „popření stran“; ve skutečnosti i takzvaní „individualisté“ jsou lidé straničtí, jenomže by se chtěli stát „šéfy strany“ z milosti boží nebo díky imbecilitě těch, kdo jdou za nimi). Všimneme si vývoje obecného pojmu, který je obsažen ve výrazu „státnost“. Tento výraz má svůj velmi přesný historicky určený význam. Vzniká tu však problém: existuje něco podobného tomu, čemu se říká „státnost“, v každém významnějším hnutí, tedy hnutí, jež by nebylo jen nezávazným projevem více či méně oprávněného individualismu? **„STÁTNOST“ OBVYKLE PŘEDPOKLÁDÁ „KONTINUITU“ BUĎ DO MINULOSTI, SMĚREM K TRADICI, NEBO DO BUDOUCNOSTI, ČILI PŘEDPOKLÁDÁ, ŽE KAŽDÝ ČIN JE OKAMŽIKEM KOMPLEXNÍHO PROCESU, KTERÝ SE JIŽ ZAČAL A KTERÝ BUDE POKRAČOVAT.** Odpovědnosti za tento proces a za účast v tomto procesu, za solidárnost se silami materiálně „neznámými“, které jsou pociťovány jako působící a činné a s nimiž se počítá, jako by byly „materiální“ a tělesné přítomné, se právě v jistých případech říká „státnost“. Takové povědomí „trvání“ musí být pochopitelně konkrétní, o nikoli abstraktní, v jistém smyslu tedy nemá vybočovat z určitých mezí. Předpokládejme, že nejužší mezí jsou generace předcházející a generace budoucí, což není zase tak málo, neboť pro generaci se nepočítá třicet let před dneškem a třicet let po něm, ale je třeba ji vidět organicky, v dějinném smyslu, což (alespoň pokud jde o minulost) není těžké pochopit: cítíme se solidární s lidmi, kteří jsou dnes velmi staří a

kteří pro nás představují „minulost“ žijící dosud mezi námi, kterou je třeba poznat, s níž je třeba se vypořádat, která je jedním ze základu přítomnosti a předpokladu budoucnosti. A stejně tak je tomu s dětmi, s generacemi rodícími se a dorůstajícími, za něž jsme odpovědni. (Něco jiného je „kult tradice“, který má tendenční příchuť, implikuje výběr a určitý cíl, je tedy v základe ideologie.) Přece však můžeme říci, že takto chápaná „státnost“ je ve všech lidech; čas od času je nutno bojovat proti jejímu deformován a proti úchylkám. „Gesto pro gesto“, boj pro boj atd., a zejména úzkoprsý a malicherný **INDIVIDUALISMUS JE NAKONEC SVÉVOLNÝM USPOKOJOVÁNÍM CHVILKOVÝCH NÁPADŮ ATD. (VE SKUTEČNOSTI JDE VŽDY O ITALSKOU[50] APOLITČNOST, KTERÁ NABÝVALA RŮZNÝCH SVÉRÁZNÝCH BIZARNÍCH PODOB.) INDIVIDUALISMUS JE POUZE ŽIVOČIŠNÁ APOLITIČNOST, SEKTÁŘSTVÍ, A PDÍVÁME-LI SE BLÍŽE, JE SEKTÁŘSTVÍ SKUTEČNĚ FORMOU OSOBNÍ „KLIENTELY,“ KDY SCHÁZÍ DUCH STRANICTVÍ, KTERÝ JE ZÁKLADNÍM KAMENEM „STÁTNOSTI“**[51] Důkaz, že duch stranictví je základním kamenem státnosti, je jedním z nejvýznamnějších a velmi důležitých stanovisek, která je třeba hájit; naopak „individualismus“ vyjadřuje živočišný postoj, „obdivovaný cizinci“ jako počínání zvířat v zoologické zahradě. Sociologie a politické vědy Vzestup sociologie[52] souvisí s úpadkem pojmu politických věd a politického umění, k němuž dochází během 19. století (přesněji v jeho druhé polovině spolu se vzestupem evolucionistických a pozitivistických učení). Co však je opravdu v sociologii důležité, to jsou zase jen politické vědy. „Politika“ se stala synonymem parlamentní politiky nebo osobních klik. Rozšířilo se přesvědčení, že s ústavami a paramenty začíná epocho „přirozené evoluce", že společnost našla své definitivní, protože racionální základy atd., a že proto tedy lze společnost studovat metodami přírodních věd. Z tohoto nazírání vyplývá ochuzení pojmu stát. Znamenají-li politické vědy vědu o státě a je-li celý stát komplexem praktického a teoretického konání, jímž vládnoucí třída nejen zdůvodňuje a udržuje své panství, ale dokáže si i zjednat aktivní souhlas ovládaných, je zřejmé, že všechny podstatné otázky sociologie nejsou ničím jiným než otázkami politických věd. Zůstává-li nějaký zbytek, musí to být nutně jen falešné problémy, problémy

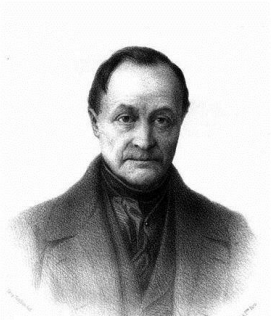

Auguste Comte (1798–1857), francouzský matematik, společenský reformátor a originální myslitel, zakladatel pozitivismu a jeden ze zakladatelů sociologie.

[50] O apolitičnosti Italů viz poznámku v Minulosti a přítomnosti (Passato e Presente), str. 11-12

[51] V poznámce o apolitičnosti, uvedené výše, Gramsci ve skutečnosti poznamenává, že „sektářství v lidových vrstvách odpovídá duchu klikaření u vládnoucích tříd.“ V prvním i druhém případe je sektářství projevem nedostatku onoho „ducha stranictví“, jenž je základním kamenem „státnosti“.

[52] Sociologie je termín ražený Augustem Comtem (1798-1857), jímž označoval vědu, která by mela přísně vědecky a objektivně studovat zákony, které řídí společnost.

samoúčelné. Otázka, kterou si stále kladl autor **Lidové črty**,[53] se týkala možnosti určit, v jakých vztazích mohou stát politické vědy vůči filosofii praxe, zda mezi nimi existuje totožnost (neudržitelná věc nebo udržitelná pouze z hlediska nejmalichernejšího pozitivismu), nebo zda jsou politické vědy souborem empirických nebo praktických zásad, které jsou vyvozovány z širšího pojetí světa nebo filosofie jako takové, nebo zda je tato filosofie pouhou vedou pojmu nebo obecných kategorií, které se rodí z politických věd atd.

Je-li pravdou, že člověk nemůže být pojímán jinak než jako člověk historicky určený, že se vyvinul a žije v určitých podmínkách, v určitém společenském komplexu nebo souhrnu společenských vztahu, můžeme si pak představovat sociologii jako pouhé studium těchto podmínek o zákonu řídících jejich vývoj? Protože nemůžeme přehlížet vůli o iniciativu lidí samých, musí být takové pojetí nutně falešné. Vyvstává problém, co to vlastně je sama „věda“. Není snad sama „politickou činností“ a politickým myšlením, protože mění lidi a dělá z nich jiné, než byli předtím? Je-li „politikou“ všechno, pak je třeba, abychom neupadli do nudné tautologické frazeologie, rozeznávat s pomocí nových pojmu politiku odpovídající vede, která se tradičně nazývá „filosofií“, od politiky, která se nazývá politickou vědou v, užším smyslu. Je-li věda „objevem“ dříve neznámé skutečnosti, není tato skutečnost v jistém smyslu pojímána jako transcendentní? A nemyslí se přitom, že existuje ještě něco „neznámého“, o tudíž transcendentního? A neznamená pak pojetí vědy jako „tvorby“[54] její pojetí jako „politiky“? Všechno záleží na tom, zda jde o tvorbu živelnou, nebo racionální, to znamená pro lidi užitečnou, aby se rozšířilo jejich chápání života a aby sám život se povznesl (rozvíjel) ve vyšším stupni.

Na knihu N. I. Bucharina *Teorie historického materialismu* s podtitulem *Populární učebnice marxistické sociologie*, jež vyšla roku 1928, sepsal Antonio Gramsci famózní kritiku nazvanou *Critique of Bukharin's Historical Materialism* (*Kritika Bucharinova historického materialismu*)

---

53 Tento klasický svazek obsahuje pojednání Nikolaje Bucharina z roku 1928 *Historický materialismus*. Nikolaj Ivanovič Bucharin (1888-1938) byl ruským revolucionářem, politikem a autorem. **BUCHARIN BYL DŮLEŽITÝM BOLŠEVICKÝM REVOLUCIONÁŘEM, JENŽ STRÁVIL 6 LET S LENINEM A TROCKÝM V EXILU.** Věnoval se psaní textů na téma revoluční teorie. Tato kniha osloví ty, kteří se zajímají o ruskou revoluci, přičemž dílko čítá rovněž fantastický doplněk ke sbírkám tematicky související literatury. Obsah zahrnuje: *Praktický význam společenských věd*, *Příčinu a účel společenských věd* (*příčina a teleologie*), *Determinismus a neidenticionismus* (*nutnost a svobodná vůle*), *Dialektický materialismus, Otázka rovnováhy mezi společností a přírodou*, *Problematika rovnováhy mezi složkami společnosti* atd. Mnoho takových klasických knih se stává čím dál tím vzácnějších, hodnotných a cenných. Uvedené svazky byly vydávané v cenově dostupném, moderním, vysoce kvalitním vydání, doplněném o Speciálně pověřená nová biografie autora. Jde o knihu Nikolaje Bucharina *Teorie historického materialismu*. Populární příručka marxistické sociologie, která vyšla v Moskvě v roce 1921. Kritice této knihy věnuje Gramsci mnoho stránek, které jsou nyní shrnuty ve svazku *Historický materialismus a filosofie Benedetta Croceho* (Il materialismo storico e la filosofia di Benedetto Croce), str. 117-168

54 Tedy jako aktivní přeměny světa.

Morálka a politika

Probíhá boj. Posuzuje se „oprávněnost“ a „spravedlivost“ nároků stran účastnících se konfliktu. Dochází se k závěru, že jedna strana nemá pravdu, že její nároky nejsou oprávněné nebo že jsou přímo namířeny proti zdravému rozumu. Tyto závěry jsou výsledkem rozšířeného lidového způsobu myšlení, který sdílí právě ona strana, jež je takto postižena odsouzením. Přece však tato strana dále tvrdí, že „má pravdu“, že „je v právu“, a co je důležitější, pokračuje v boji, přináší mu oběti, což znamená, že její přesvědčení není něčím povrchním, podružným o vedlejším, že tu nejsou jen polemické důvody a snaha zachovat si renomé, ale opravdu závažné příčiny působící ve vědomí lidí.[55]

Bude to znamenat, že otázka byla špatně položena a špatně vyřešena a že pojmy oprávněnost o spravedlivost jsou čistě formální. Nakonec může dojít k tomu, že ve sporu dvou stran mají za daného stavu věcí pravdu obě, nebo jedna snad má za daného stavu věcí spíše pravdu než druhá, ale nebude mít pravdu, „kdyby se věci mely změnit“. Právě teď v konfliktu, který máme rozsoudit, není to daný stav věcí, - ale cíl, který si svářící strany samým konfliktem předsevzaly; a jak může být posuzován tento cíl, který ještě neexistuje jako působící a hodnotitelná realita? A kdo ho může vážit? Nestane se sám úsudek součástí konfliktu, to znamená, nebude něčím jiným než silou ve hře prospívající nebo škodící jedné nebo druhé straně? V každém případe můžeme říci: 1. že v konfliktu je každý morální úsudek absurdní, protože se muže zakládat pouze na prakticky existujících skutečnostech, které má právě konflikt nějak upravit; 2. že jediný možný úsudek je tu úsudek „politický“, to znamená přizpůsobení prostředku cíli (tudíž implikuje zjištění cíle nebo postupných cílů v postupné řadě přiblížení). Konflikt je „nemorální“, pokud nás vzdaluje od cíle a nevytváří podmínky, které nás přibližují k cíli (čili pokud nevytváří prostředky příhodnější k dosažení cíle), ale není „nemorální“ z jiných „moralistických“ hledisek. Stejně tak **NEMŮŽEME HODNOTIT POLITIKA PODLE SKUTEČNOSTI, ZDA JE, ČI NENÍ ČESTNÝ, ALE PODLE FAKTU, ZDA DODRŽUJE, ČI NEDODRŽUJE SVÉ ZÁVAZKY** (a v tomto dodržování může být zahrnuto „být čestný“; čestnost tedy muže být nutným politickým faktorem a vcelku tomu tak je, ale hodnocení je politické, a nikoli morální). Onen muž nebude posuzován podle skutečnosti, zda jedná oprávněně, ale podle skutečnosti, zda získá, či nezíská pozitivní výsledky nebo zda se vyhne negativním výsledkům, zlu, a přitom může být nutné „jednat oprávněně“, ale musí to být jen prostředkem politiky a nikoli morálním soudem.

[55] Těžko přesně říci, na kterou situaci se zde Gramsci odvolává. Podle způsobu výkladu lze usuzovat na vnitřní konflikt uvnitř dělnického hnutí. **GRAMSCIMU V KAŽDÉM PŘÍPADĚ ZÁLEŽÍ NA TOM, ABY ZDŮRAZNIL, ŽE POLITICKÉ HODNOCENÍ NEMÁ BÝT SMĚŠOVÁNO S HODNOCENÍM MORÁLNÍM;** kromě toho soudí, že hodnocení, má-li být „oprávněné“, musí být podáváno s ohledem na otevřené perspektivy různých stanovisek v konfliktu.

Psychologie a politika

Zvláště v obdobích finančních krizí často slyšíme mluvit o „psychologii“ jako o skutečné příčině určitých okrajových jevů. Psychologie (nedůvěra), panika atd. Co však v tomto případě znamená „psychologie“? Je to fíkový list studu k označení „politiky“, to znamená jisté politické situace.

Protože pod „politikou“ obvykle rozumíme parlamentní frakce, strany, časopisy a — všeobecně řečeno — každou akci, která se vyznačuje viditelnou a předem určenou směrnicí, dává se název psychologie nejjednodušším masovým jevům, které nejsou předem určeny, nejsou organizovány a nejsou viditelně řízeny, které jsou dokladem zlomu ve společenské jednotě ovládaných a vládnoucích vrstev. Prostřednictvím tohoto „psychologického tlaku“ vyjadřují ovládané vrstvy svou nedůvěru k vůdcům a požadují, aby se změnily osoby a zaměření finanční, a tudíž i ekonomické činnosti. Spořitelé neinvestují své úspory nebo přestávají investovat do určitých oblastí činností, které se jim zdají zvláště riskantní atd. Spokojují se s nejnižšími úroky nebo i s nulovými úroky; někdy dávají přímo přednost ztrátě části kapitálu, aby dostali zbytek do bezpečí.

Může stačit „výchova“ k tomu, abychom se vyhnuli podobným krizím všeobecné nedůvěry? Tyto krize jsou příznačné právě tím, že jsou všeobecné, a proti všeobecnosti je těžké vychovávat novou důvěru. Časté střídání takových psychologických krizí napovídá, že organismus je nemocný, čili že společnost jako celek není již schopna vydávat ze sebe schopné vůdce. Jde pak o politické krize, a dokonce o politicko-sociální krize vládnoucího seskupení.

Myšlení Niccolò Machiavelliho v sobě v zárodečné podobě obsahovalo prvky intelektuální i morální revoluce. (Antonio Gramsci)

Politická strana

Řekli jsme si, že **HRDINOU NOVÉHO VLADAŘE**[56] **BY NEMOHLA BÝT V MODERNÍ EPOŠE HRDINNÁ OSOBNOST, ALE POLITICKÁ STRANA,** pokaždé a u různých národů v různých vnitřních vztazích jiná, ona určitá strana, **KTERÁ MÁ V**

---

[56] **NOVÝM VLADAŘEM JE PRO GRAMSCIHO PRÁVĚ POLITICKÁ STRANA DĚLNICKÉ TŘÍDY.** Tímto obratem má Gramsci na mysli Vladaře Niccola Machiavelliho (1469-1527), největšího italského historika a politického myslitele. V tomto díle Machiavelli zkoumá různé typy vlády, zastavuje se především u nových útvaru a vyhlašuje zásady, jimiž se mají řídit. Buduje tak ideální postavu Vladaře, používajícího všech politických kliček, síly, lsti a přesvědčování, který dokáže sjednotit rozptýlené části Itálie, vyhnat cizince a vytvořit velký jednotný stát. Paralelu mezi Vladařem Machiavelliho a novým Vladařem Gramsciho nutno vidět v tom, že tehdy mohl být problém jednotného státu (čili problém pokroku italské společnosti) vyřešen jen velkým absolutistickým monarchou; **DNES PROBLÉM HLUBŠÍ JEDNOTY (ČILI PROBLÉM SOCIALISTICKÉ PŘEMĚNY ITÁLIE) MŮŽE BÝT VYŘEŠEN JEN VELKOU STRANOU NOVÉHO TYPU.** Viz také předmluvu k tomuto svazku.

ÚMYSLU (a je myšlenkově a historicky pro tento cíl připravena) **ZALOŽIT NOVÝ TYP STÁTU.**

Povšimneme si, jak v režimech projevujících se jako totalitní přebírá tradiční funkci královské koruny jako instituce ve skutečnosti určitá strana, která je rovněž totalitní právě proto, že osvobozuje od takové funkce[57]. Ač je každá strana výrazem nějaké sociální skupiny, přesto určité strany zatupuji za určitých podmínek jen jedinou sociální skupinu, pokud plní vyrovnávací a soudcovskou funkci mezi vlastními zájmy skupiny a ostatními skupinami a dohlížejí na to, aby se vývoj skupiny, kterou zastupují, děl se souhlasem a za pomoci spojeneckých skupin, ne-li přímo skupin zásadně nepřátelských. Konstituční formule krále nebo presidenta republiky, který „kraluje a nevládne", právně vymezuje tuto soudcovskou funkci a snahu konstitučních stran „neobnažit" korunu nebo úřad presidenta o podle ní hlava státu nenese odpovědnost za vládní činy, ale jde o ministerskou odpovědnost, představující kasuistiku všeobecného principu ochrany pojmu státní jednoty, svolnosti ovládaných se státní akcí, ať jsou bezprostředně vládnoucí strany jakékoliv.

Pamětní deska na budově moskevské ulice Mochovaja č. 26: „V této budově působila v letech 1922-1923 významná osobnost mezinárodního komunistického a dělnického hnutí - zakladatel Italské komunistické strany Antonio Gramsci

S příchodem totalitní strany tyto formule ztrácejí na významu, a slábne tudíž vliv institucí, které ve smyslu těchto formulí fungovaly; sama funkce však je ztělesňována stranou, která opěvuje abstraktní pojem „stát" a bude se snažit nejrůznějšími způsoby vyvolat dojem, že funkce „nestranné síly" je aktivní a účinná.

Jestliže je politická akce (v užším smyslu) nutná, proč můžeme mluvit o „politické straně"? **POZORUJEME, ŽE V MODERNÍM SVĚTĚ SE V MNOHA ZEMÍCH ORGANICKÉ A HLAVNÍ STRANY, VEDENY NEVYHNUTELNOSTÍ BOJE NEBO JINÝMI DŮVODY, ROZDĚLILY NA FRAKCE, Z NICHŽ KAŽDÁ SI OSOBUJE NÁZEV „STRANA", A DOKONCE NEZÁVISLÁ STRANA.**[58] **ČASTO PROTO HLAVNÍ INTELEKTUÁLNÍ ŠTÁB ORGANICKÉ STRANY NEPŘÍSLUŠÍ K ŽÁDNÉ Z TAKOVÝCH FRAKCÍ, ALE JEDNÁ, JAKO BY BYL ŘÍDÍCÍ SILOU, KTERÁ STOJÍ SAMA O SOBĚ, NAD STRANAMI — A NĚKDY SE TOMU VĚŘÍ I VE VEŘEJNOSTI.** Tuto funkci můžeme studovat s vetší přesností, vyjdeme-li ze stanoviska, že časopis (nebo skupina časopisů), týdeník (nebo skupina týdeníku) jsou rovněž „stranami" nebo „stranickými frakcemi" či „nástroji určité" strany". Máme na mysli úlohu *Timesů*[59] v

---

[57] Tradiční institucionální funkce koruny, nebo jak Gramsci říká dále, funkce prezidenta republiky spočívá v roli „nestranné" síly. **TOTALITNÍ STRANA (JAKO BYLA STRANA FAŠISTICKÁ), KTEROU TU GRAMSCI VIDÍ PŘED SEBOU, SE SNAŽÍ VYTVOŘIT ZDÁNÍ, ŽE I ONA JE NESTRANNOU SILOU VŮČI TŘÍDÁM A TŘÍDNÍMU BOJI, A PROTO CHCE V SOBĚ ZTĚLESŇOVAT FUNKCI KORUNY.**

[58] Musíme vidět, jak **GRAMSCI POZNAMENÁVÁ JINDE, ŽE STRANY JSOU „NOMENKLATUROU TŘÍD": TO KONECKONCŮ ZNAMENÁ, ŽE KAŽDÉ TŘÍDĚ BY MĚLA ORGANICKY ODPOVÍDAT JEDINÁ STRANA. V PRAXI TOMU VŠAK VŽDY NEBÝVÁ Z NEJRŮZNĚJŠÍCH PŘÍČIN HISTORICKÉHO A SOCIÁLNÍHO RÁZU.**

[59] *Times* jsou nejautoritativnější anglický deník konzervativního zaměření, i když se nevydávají za představitele konzervativní strany.

Anglii nebo vliv, který měl *Corriere della Sera* v Itálii, nebo i funkci takzvaného „informujícího tisku“, domněle „apolitického“, ba i sportovního a technického tisku. Ostatně, tento jev nabízí zajímavé pohledy v zemích, kde existuje jediná totalitní vládní strana, protože taková strana nemá funkce ryze politické, ale povýtce technické, propagandistické, policejní, s úkolem ovlivňovat morálku a kulturu. Politická funkce je nepřímá, nebo neexistují-li jiné legální strany, existují vždy de facto jiné strany a tendence zákonem nepostižitelné, s nimiž se polemizuje a proti nimž se bojuje jako při hře na slepou bábu. V každém případe je jisté, že v *takových* stranách kulturní funkce převládají a poskytují místo politické hantýrce[60], čili politické otázky jsou převlékány do kulturní podoby a jako takové se stávají neřešitelnými. Ale tradiční strana má v podstatě charakter „nepřímý“, to znamená, že vystupuje navenek jako čistě „výchovná“ (lucus atd.)[61], morální a kulturní (sic!): a je to osvobodivé hnutí; i takzvaná přímá akce (teroristická) se pojímá jako „propaganda“ příkladem; čímž se můžeme ještě utvrdit v úsudku, že **LIBERALISTICKÉ HNUTÍ NENÍ AUTONOMNÍ, ALE ŽIJE NA OKRAJI JINÝCH STRAN, „ABY JE VYCHOVÁVALO“. DÁ SE MLUVIT O „LIBERALSMU“ NEROZLUČNĚ SPJATÉM S KAŽDOU ORGANICKOU STRANOU.** (Čím jiným jsou „rozumoví a mozkoví liberalisté“, ne-li jednou stránkou takové „okrajovosti“ ve vztahu k velkým stranám vládnoucích společenských skupin?) Právě sama „sekta ekonomistů“[62] Právě sama „sekta ekonomistů“ byla historickou stránkou tohoto jevu.

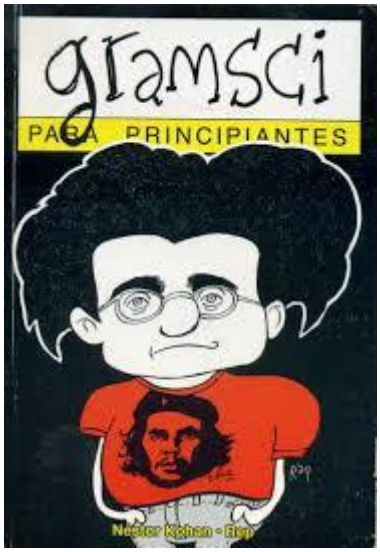

Před námi jsou zatím dvě formy „strany“, která, jak se zdá, představuje čistou abstrakci z bezprostřední politické akce: jednak strany složené z elity, lidí zabývajících se kulturou, kteří mají úkol řídit z hlediska kultury a všeobecné ideologie rozsáhlé hnutí spřízněných stran (jež jsou ve skutečnosti frakcemi téže organické strany), a jednak — v novější době — strany mas, nikoli **elity,** a ty jako masy nemají jinou politickou funkci kromě obecné věrnosti vojenského rázu vůči viditelnému nebo neviditelnému poltickému ústředí (viditelné ústředí je často mechanismem povelu vycházejících od sil, které se netouží ukazovat v plném světle, ale jednají pouze nepřímo, přes zprostředkující osoby a přes „zprostředkovanou ekologii“)[63].

---

[60] A právě k tomu docházelo za fašismu. O mnoha politických otázkách se pojednávalo z cenzurních důvodů nepřímo, z hlediska „kultury“, ale tak se tvořil jinotajný jazyk, hantýrka masám naprosto nesrozumitelná.

[61] **Lucus a non lucendo** („Les, a proto není světlo") je latinské okřídlené úsloví označující ironicky nedostatek nějaké vlastnosti. Zde je slovo „výchovný“ míněno ironicky. **VE SKUTEČNOSTI JE LIBERALISTICKÉ HNUTÍ (nebo ANARCHISTICKÉ) PRO LIDOVÉ MASY „NEVÝCHOVNÉ“.**

[62] Sekta ekonomistů je proslulá skupina učenců ekonomů, která působila v předvečer Francouzské revoluce roku 1789. Hlavou školy byl Bernard Quesnay a jejími členy mezi jiným byli Mercier de la Riviere, Mirobeau, Dupont de Nemours, známí také pod názvem fyziokraté (zastánci vlády přírody); vyjadřovali ve skutečnosti se svou doktrínou **laissez faire** („volné ruce“ v oblasti ekonomie) v typické podobě výhrady buržoazie proti hospodářské feudální struktuře a státnímu autoritářství.

[63] Roberto Michels (1876-193-), sociolog a vědec zabývající se politickými problémy, narodil se v Německu, ale žil dlouho v Itálii. Věnoval se dějinám socialismu a sociálním problémům.

Masa je prostě určena k „manipulaci“ a je „zajata“ morálními kázáními se sentimentálními hroty, s mesiášskými mýty nadcházejícího pohádkového věku, kdy všechny dnešní rozpory a bědy budou automaticky vyřešeny a vyléčeny.

Když chceme psát dějiny politické strany, budeme muset ve skutečnosti odpovídat na celou radu problému mnohem méně jednodušších, než má za to například Roberto Michels[64], který je považován za odborníka v této věci. **CO JSOU TO DĚJINY STRANY? BUDE TO POUHÉ VYPRAVOVÁNÍ O VNITŘNÍM ŽIVOTĚ POLITICKÉ ORGANIZACE, O JEJÍM ZRODU, O PRVNÍCH SKUPINÁCH, Z NICHŽ SE SKLÁDALA, O IDEOLOGICKÝCH POLEMIKÁCH, V NICHŽ SE FORMOVAL JEJÍ PROGRAM A JEJÍ POJETÍ SVĚTA A ŽIVOTA? V TAKOVÉM PŘÍPADĚ BY ŠLO O DĚJINY UZAVŘENÉ SKUPINY INTELEKTUÁLŮ A MNOHDY O POLITICKÝ ŽIVOTOPIS JEDINÉ OSOBNOSTI.** Rámec obrazu bude tedy muset být širší a přístupnější.

Bude nutno podávat dějiny určité masy lidí, kteří šli za svými inspirátory, podporovali je svou důvěrou, svou oddaností, svou kázní nebo je „realisticky“ kritizovali a rozcházeli se nebo zůstávali vůči některým podnětům pasívní. Ale budou tvořit tuto masu pouze lidé přimykající se ke straně? Bude stačit sledovat kongresy, volby atd., tedy celou tu činnost a způsoby existence, jimiž stranická masa projevuje svou vůli? **ZŘEJMĚ BUDE NUTNÉ POČÍTAT SE SOCIÁLNÍ SKUPINOU, JEJÍŽ JE DANÁ STRANA VÝRAZEM A NEJVYSPĚLEJŠÍ ČÁSTÍ: DĚJINY STRANY TEDY MUSÍ DĚJINAMI URČITÉ SPOLEČENSKÉ SKUPINY.** Tato skupina však není izolována; má přátele, příznivce odpůrce, nepřátele. Jen z komplexního obrazu celého společenského a státního souhrnu (a často i s mezinárodními zásahy) vyplynou dějiny určité strany, o nichž se dá říci, že **PSÁT DĚJINY STRANY NEZNAMENÁ NIC JINÉHO NEŽ PSÁT OBECNÉ DĚJINY ZEMĚ Z MONOGRAFICKÉHO HLEDISKA A VYTKNOUT V NICH CHARAKTERISTICKOU STRÁNKU. STRANA BUDE MÍT VĚTŠÍ, NEBO MENŠÍ VÝZNAM A VÁHU PRÁVĚ PODLE TOHO, JAK JEJÍ SPECIFICKÁ ČINNOST VÍCE ČI MÉNĚ VÁŽILA PŘI URČOVÁNÍ DĚJIN ZEMĚ.**

Ze způsobu psaní dějin strany vyplývá i to, co rozumíme stranou a čím má být. Sektář bude jásat nad vnitřními záležitůstkami, které budou mít pro něj esoterický[65] význam a budou ho naplňovat mystickým nadšením; historik, i když přikládá důležitost každé věci, kterou má v celkovém obraze, položí především důraz na skutečnou účinnost strany, na její vliv při rozhodování, ať už pozitivní, či negativní, na to, čím přispěla ke vzniku událostí, a také jak zabránila, aby se nestaly události jiné.

---

[64] Jako v případě ***NÁRODNÍ FAŠISTICKÉ STRANY*, JEJÍŽ EXPONENTI BYLI VE SKUTEČNOSTI „VIDITELNÝM“ VÝRAZEM NEJREAKČNĚJŠÍ SKUPINY ITALSKÉHO FINANČNÍHO KAPITÁLU.**

[65] Esoterickými byla nazývána taková učení a takové lekce, kdy někteří řečtí filosofové nerozprávěli se všemi svými žáky, ale pouze s částí z nich.

Okamžik poznání, kdy se utvořila strana, kdy má přesné a trvalé posláni, bývá zdrojem mnoha diskusí a často také bohužel zdrojem jisté formy domýšlivosti, která není o nic méně směšnější a nebezpečnější než „domýšlivost národu“, o níž mluví Vico.[66] Můžeme říci, že je pravdou, že ani strana nebyla nikdy dotvořena a zformována v tom smyslu, že každý pokrok přináší nové úkoly a povinnosti, a v tom smyslu, že pro jisté strany platí paradox, že jsou dotvořeny a zformovány tehdy, kdy již neexistují, to znamená, když se jejich existence stala historicky zbytečnou. Protože **KAŽDÁ STRANA JE JEN NÁZVEM PRO TŘÍDU, MUSÍ BÝT ZŘEJMÉ, ŽE PRO STRANU, KTERÁ SI PŘEDSEVZALA ZRUŠIT ROZDĚLENÍ SPOLEČNOSTI NA TŘÍDY, JEJÍ ZDOKONALOVÁNÍ A DOTVÁŘENÍ SPOČÍVÁ VE SKONČENÍ JEJÍ DALŠÍ EXISTENCE, JAKMILE** neexistují třídy a tím i jejich vyjádření. Zde bychom se však chtěli dotknout osobitého okamžiku v tomto vývojovém procesu, a to okamžiku následujícího po tom, kdy fakt muže a nemusí existovat, tedy v tom smyslu, že nutnost existence tohoto faktu se ještě nestala „nezvratnou“, ale „do značné míry“ závisí na existenci osob s mimořádnou volní mocí a s mimořádnou vůlí.

Co když ti řeknu, že obě strany pracují pro stejné korporace?!

KDY SE STÁVÁ STRANA HISTORICKY „NUTNOU“? KDYŽ PODMÍNKY K JEJÍMU „TRIUMFU“ A K JEJÍMU NEKLAMNÉMU KONSTITUOVÁNÍ VE STÁT JSOU ALESPOŇ VE STADIU FORMOVÁNÍ A UMOŽŇUJÍ NORMÁLNĚ PŘEDVÍDAT JEJICH DALŠÍ VÝVOJ. KDY SE VŠAK DÁ ZA TAKOVÝCH podmínek říci, že strana nemůže být zničena normálními[67] prostředky? Máme-li odpovědět, musíme zauvažovat — pro existenci strany je nutné, aby splynuly tři základní prvky (tedy tři skupiny složek):

1. Rozptýlená složka. Jsou to obyčejní, průměrní lidé, jejichž účast nabízí straně kázeň a věrnost, nikoli tvořivého a vysoce organizovaného ducha. Bez nich by strana neexistovala, to je pravda, ale rovněž je pravda, že strana by nemohla existovat „pouze“ s nimi. **ZNAMENAJÍ SÍLU, PROTOŽE JE TU NĚKDO, KDO JE SOUSTŘEĎUJE, ORGANIZUJE A UKÁZŇUJE, AVŠAK BEZ STMELUJÍCÍ SÍLY BY SE LIDÉ ROZPTÝLI A ROZLÉTLI JAKO BEZMOCNÁ ZRNKA PRACHU.** Nikdo nepopírá, že kterákoliv z těchto částic se muže stát stmelující silou, ale mluví se o nich

---

[66] Giambatlisto Vico (1668-1744) je jedním z největších představitelů italské filosofie. Hlavním jeho dílem je Nová věda (Scienzo Nuovo), která vyšla v roce 1725 a později v přepracované podobě ve dvou vydáních 1730 a 1745. Vico v tomto díle v protikladu k tendenci filosofie své doby se zásadně obrací ke zkoumání světa přírody, znovu zdůrazňuje cenu dějin, života a vývoje společnosti.

[67] Zřejmá narážka na pokus zničit „mimořádnými“ prostředky dělnické strany podle receptu fašistických režimů. Celá poznámka Gramsciho se týká formování a zachování komunistické strany a jejích pracovníků.

právě v okamžiku, kdy ji nejsou a nemají podmínky se jí stát, nebo i kdyby jí byly, bylo by to v úzkém politicky neúčinném kroužku bez nějakých důsledků.

2. Hlavní stmelující složka. V národním měřítku centralizuje a dodává účinnosti a moci souhrnu sil, které ponechány sobe by znamenaly nic nebo málo více než nic; tato složka je vybavena vysoce stmelující, centralizující a ukázňující silou, a snad dokonce právě tím i vynalézavostí (rozumíme-li „vynalézavost" v jistém směru, podle určitého typu síly, určitých perspektiv i určitých předpokladů). Rovněž je pravda, že sama tato složka by nevytvořila stranu, vytvořila by ji však spíše než první uvažovaná složka. Mluví se o vojevůdci bez vojska, ale ve skutečnosti je snazší vytvořit vojska než vytvořit vojevůdce. Pravdou je, že již existující vojsko bývá zničeno, nedostává-li se vojevůdců, kdežto existence skupiny vojevůdců, semknutých a svorných, kteří mají společné cíle, zanedlouho vede k vytvoření vojska i tam, kde neexistovala.

3. Střední složka. Spojuje první složku s druhou, zjednává jejich styk, a ta nejen „fyzický", ale i morální a intelektuální. Ve skutečnosti u každé strany existují „stálé poměry"[68] mezi těmito třemi složkami a nejvyšší účinnosti se dosahuje tehdy, když takové „určité poměry" jsou realizovány.

Na základe těchto úvah můžeme říci, že **STRANU NELZE ZNIČIT NORMÁLNÍMI PROSTŘEDKY.** Jestliže existuje druhá složka, nevyhnutelně se formují zbývající dvě, a ta první složka, která nevyhnutelně vytváří složku třetí jako svého pokračovatele a prostředek vyjádření. Zrod druhé složky je spjat s existencí objektivních materiálních podmínek. Jestliže tato druhá složka neexistuje, byť rozptýlená a těkavá, je všechno přemýšlení neplodné.

Má-li k tomu dojít, je třeba, aby vyrostlo skálopevné přesvědčení, že je nutné určité řešení životně důležitých otázek. Bez tohoto přesvědčení nevznikne druhá složka, jejíž zničení je velmi snadné pro její malou početnost; je ale nutné, aby tato druhá složka, je-li zničena, zanechala jako odkaz podhoubí, z něhož by se dala znovu vytvořit. A kde toto podhoubí lépe přetrvá a bude se moci snáze tvořit, ne-li v první a třetí složce, které jsou zřejmě těsně spjaty se složkou druhou? Aktivita druhé složky, zaměřená k vlastnímu konstituování, je proto základní věcí. Hledisko pro hodnocení této druhé složky bude třeba hledat: 1. v tom, co skutečně dělá; 2. v tom, co připravuje pro případ svého eventuálního zničení. O těchto faktorech lze těžko říci, který je důležitější. Nebýt v boji můžeme neustále předvídat porážku; příprava vlastních nástupců je rovněž důležitou složkou toho, co se podniká pro vítezství.

Pokud jde a „domýšlivost" strany, dá se říci, že je horší než „domýšlivost národů" o níž mluví Vico. Proč? Protože národ musí nutně existovat a ve faktu, že existuje, je vždy možné při troše dobré vůle a povzbuzením potřebných svědků objevit, že jeho existence je plna osudovosti a významnosti. Naproti tomu strana nemůže existovat vlastní silou. Nesmíme **nikdy** zapomínat, že v boji mezi národy má každý zájem na tam, aby druhý národ byl oslabován vnitřním bojem, a že strany jsou právě složkami vnitřních bojů. Vůči stranám je tedy stále možná otázka, zda existují vlastní silou jako vlastní nutnost, nebo zda existují naopak pouze v zájmu jiných (a opravdu v

---

[68] Gramsci dává tento výraz do uvozovek, protože naráží no chemický zákon stálých poměrů váhavých, podle něhož se substance slučují pouze v určitých kvantitativních poměrech. Přímým pramenem pro Gramsciho však je pasáž z ***Principi di economia pura*** (***Základy čisté ekonomie***) od Moffea Pantaleoniho, které sám cituje v poznámce „Věta o stálých poměrech váhavých", kterou otiskujeme v tomto svazku.

polemikách se nikdy na tento bod nezapomíná, spíše je ta zdůrazňované téma, zvláště když odpověď je nepochybná, což znamená, že podnítila a zanechává pochybnosti). Přirozeně, kdo by se nechal touto pochybností rozdírat, by byl hloupý. Politicky je ta otázka prchavé důležitosti. Cizí intervence ve prospěch národních stran, které bořily vnitřní uspořádání antagonistických států, jsou v historii sporů a takzvané národní principy nespočetné, takže když se například mluví o „východní" politice Cavourově,[69] ptáme se, zda šla o „politiku" čili o trvale vedenou kampaň, nebo a strategický tah pro daný okamžik, aby bylo oslabeno Rakousko roku1859 a 1866. Tak v mazziniovských výpadech v prvních měsících roku 1870 (příklad: záležitost Barsantiho)[70]je vidět zásah Bismarckův,[71] který s ohledem na válku s Francií a na nebezpečí italsko-francouzského spojenectví měl v úmyslu vnitřními konflikty oslabit Itálii. V událostech z června 1914[72] někteří vidí zásah rakouského generálního štábu s ohledem na nastávající válku. Vidíme, že tu je velké množství kasuistiky, a proto je třeba mít jasnou hlavu. Uvědomíme-li si, že ať se děje cokoli, provádí se vždy něčí hra, a je tedy důležité se všemožně snažit hrát dobře vlastní hru, to znamená s převahou vyhrát. **V KAŽDÉM PŘÍPADĚ NUTNO POHRDAT „DOMÝŠLIVOSTÍ" STRANY A DOMÝŠLIVOST NAHRADIT KONKRÉTNÍMI ČINY. KDO KONKRÉTNÍ ČINY NAHRAZUJE DOMÝŠLIVOSTÍ NEBO DĚLÁ POLITIKU DOMÝŠLIVOSTI, TEN JE JISTĚ PODEZŘELÝ Z MALÉ SERIOZNÓSTI.** Není třeba dodávat, že se strany musejí vyhýbat i jen tzv. „oprávněnému" zdání, že se provádí něčí hra, zvláště je-li ten někdo cizí stát.

Těžko lze vyloučit, aby kterákoli politická strana (vládnoucích skupin, ale i skupin druhořadých) nevykonávala i policejní funkci ochranu určitého politického a právního řádu. Kdyby to bylo prokázáno výměrem by být otázka kladena v jiných pojmech, tj. šlo by a způsoby a zaměření, s nimiž by se taková funkce vykonávala. Tkví smysl této činnosti v potlačování, nebo v osvětě, jde tedy o funkci reakční, nebo pokrokovou? Jistá strana vykonává svou policejní funkci, aby zachovala vnější, zjevný rád, uzdu živých dějinných sil, nebo ji vykonává tak, že usiluje povznést lid na nový stupeň civilizace, jejímž programovým vyjádřením je politický a právní rád? Zákon opravdu nalézá ty, kdo ho porušují: 1. Mezi reakčními společenskými složkami, které zákon sesadil; 2. mezi pokrokovými složkami, které zákon potlačuje; 3. mezi složkami, které nedosáhly úrovně té civilizace, kterou může

---

[69] Gramsci naráží na spojenectví Piemontu s Anglií a Francií a na intervenci piemontských oddílu v krymské válce proti Rusku (1855). Toto spojenectví prosazoval Camillo Benso di Cavour. významný státník období risorgimenta, tehdejší ministerský předseda Piemontu.

[70] V Pavii 24. května 1870 zaútočil desátník Pietro Barsanti na kasárna v čele asi čtyřiceti republikánů s voláním: „Ať žije Řím! Ať žije republika! Pryč s monarchií!" Barsanti byl uvězněn, odsouzen k smrti a zastřelen 27. srpna 1870.

[71] Otto von Bismarck (1815-1898), německý státník, strůjce politiky, která vedla ke sjednocení a upevnění Německa jako velmoci.

[72] Jde o proslulý *Rudý týden* (7. - 14. června 1914). **RUDÝ TÝDEN BYLO ROZSÁHLÉ HNUTÍ POVSTALECKÉHO CHARAKTERU, POZNAMENANÉ KRVAVOU ŘEŽÍ, K NÍŽ DOŠLO V ANCONĚ O PRVNÍ ČERVNOVÉ NEDĚLI.** Vření mělo svůj střed v oblastech Morche a Romogne. Jako výraz hluboké lidové nespokojenosti nabylo vření anarchistických a často primitivních rysů, protože chybělo účinné socialistické politické řízení.

zákon reprezentovat. Policejní funkce strany může být tudíž pokroková nebo regresivní: pokroková tehdy, když se snaží udržet v dosahu zákonnosti sesazené reakční síly a pozvednout na úroveň nové zákonnosti zaostalé masy. **REGRESIVNÍ JE TEHDY, KDYŽ SE SNAŽÍ POTLAČIT ŽIVÉ SÍLY DĚJIN A ZACHOVAT PŘEŽILOU, PROTIDĚJINNOU ZÁKONNOST, KTERÁ SE STALA NĚČÍM VNĚJŠÍM.** Činnost příslušné strany ostatně poskytuje rozlišující hlediska: **JESTLIŽE JE STRANA POKROKOVÁ, FUNGUJE „DEMOKRATICKY“ (VE SMYSLU DEMOKRATICKÉHO CENTRALISMU), JE-LI STRANA REGRESIVNÍ; FUNGUJE „BYROKRATICKY“ (VE SMYSLU BYROKRATICKÉHO CENTRALISMU). STRANA JE** v tomto případe **VÝLUČNĚ VÝKONNÝM NÁSTROJEM, NEROZHODUJÍCÍM O NIČEM — JE** pak technicky vzato, **ORGÁNEM POLICIE A JEJÍ NÁZEV „POLITICKÁ STRANA“ JE ČIRÁ METAFORA MYTOLOGICKÉHO RÁZU.**

Jednání revoluční a jednání reformistické[73]

Prvotním hlediskem při hodnocení jak různých pojetí světa, tak zejména praktického jednání je toto: lze pojetí světa nebo praktický čin chápat „izolované“, „nezávisle“, avšak s plnou odpovědností za kolektivní život, nebo je to nemožné a pak pojetí světa nebo praktický čin lze chápat jako „integraci“, zdokonalení, protiváhu atd. jiného pojetí světa nebo praktického jednání? Uvažujeme-li o tom, vidíme, že toto hledisko je rozhodující pro ideální úsudek o ideálních pohnutkách i o pohnutkách praktických. Je zřejmé, že to má i nemalý praktický dosah.

Mezi nejrozšířenější pověry patří názor, že všechno, co existuje, existuje přirozeně, nemůže jinak než existovat, a že vlastní pokusy o formu, až skončí jakýmkoli nezdarem, nepřeruší běh života, protože tradiční síly budou působit dále, a zejména budou dále nositeli života. V tomto způsobu myšlení je dost pravdy a běda, kdyby tomu tak nebylo. Přesto však za určitou mezí se tento způsob myšlení stává nebezpečným (jisté příklady politiky k horšímu) a v každém případe, jak bylo řečeno, trvá hledisko filosofického, politického a historického hodnocení. Jisté je, že při zevrubném zkoumání zjistíme, že určité pohnutky jsou samy chápány jen jako okrajové; předpokládají tedy nějakou hlavní pohnutku, do níž by se včlenily, aby se tak napravil a některá domnělá nebo skutečná zla; to znamená, že jisté pohnutky jsou čistě reformistické.

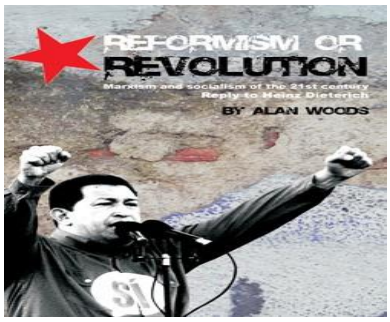

[73] Titulek patří vydavateli. Jde o druhou část poznámky *Průmysloví a zemědělští dělníci*. Základní otázka, kterou zde Gramsci řeší, se týká skutečné autonomie strany dělnické třídy. Dokud se taková strana omezuje na snahu opravovat nebo pozměňovat skutečnost pokládanou za „přirozenou“ (jde o skutečnost určovanou vztahy kapitalistické výroby), je stranou „čistě reformistickou“, a tudíž „okrajovou“ a „druhořadou“. Teprve strana, která si klade za úkol radikální přeměny v existujících výrobních vztazích, a která je si vědoma důsledku z toho vyplývajících, je za současného stavu věcí revoluční alternativou. Na tomto úsudku staví Gramsci několik úvah, které jsou v uváděném úryvku ilustrovány.

Tato zásada je politicky důležitá, protože teoretickou pravdivost poučky, že každá třída má jen jednu stranu, dosvědčuje při rozhodujících zvratech skutečnost, že různá seskupení, z nichž každé vystupovalo jako „nezávislá“ strana, se spojují a vytvářejí jednotný blok. Dříve existující mnohotvárnost měla pouze „reformistickou“ povahu, čili týkala se dílcích otázek; znamenala v jistém smyslu dělbu práce v politice (v příslušných mezích prospěšnou); avšak každá část předpokládala druhou, takže v rozhodném okamžiku, když přišly na přetřes zásadní otázky, vznikla jednota a vyvstal blok. Odtud **PLYNE ZÁVĚR, ŽE PŘI BUDOVÁNÍ STRAN JE TŘEBA STAVĚT NA „MONOLITICKÉM“ TYPU, A NIKOLI NA DRUHOŘADÝCH OTÁZKÁCH; STŘEŽME TUDÍŽ POZORNĚ SOUDRŽNOST MEZI VEDOUCÍMI A VEDENÝMI, MEZI HLAVAMI A MASOU. JESTLIŽE V ROZHODUJÍCÍCH CHVÍLÍCH PŘEJDOU VŮDCOVÉ KE SVÉ „SKUTEČNÉ STRANĚ“**[74] **MASY ZŮSTANOU NA HOLIČKÁCH, NETEČNÉ A NEBOJOVNÉ.** Dá se říci, že žádná skutečná pohnutka se ve své celistvostí nezmocňuje vědomí rázem, ale pouze postupným nabýváním zkušeností, když si tedy všímáme faktu, že nic z toho, co je, není přirozené (v převráceném smyslu slova), ale existuje za určitých podmínek, jejichž odstranění nezůstává bez následku. Tak se pohnutka dovršuje, ztrácí rysy libovolnosti, „symbiózy“[75], stává se skutečně nezávislou tak, že pro jisté důsledky vytváří potřebné předpoklady, a dokonce na vytváření těchto předpokladů vynakládá všechny své síly.

Poznámky k některým aspektům struktury politických stran v období organických krizí

V jistém bodě svého dějinného bytí se společenské skupiny oddělují od svých tradičních stran, tj. od tradičních stran v dané organizační formě, o spolu s nimi určití lidé, kteří je tvoří, představují a vedou, přestávají být uznáváni jako věrný výraz jejich třídy nebo třídních funkcí. Když k takovým krizím dojde, stává se bezprostřední situace choulostivou o nebezpečnou, protože se otevírá volné pole násilným řešením, činnosti temných živlů, představovaných muži prozřetelnosti z milosti boží[76].

---

[74] **MŮŽE SE STÁT, A TAKÉ SE STALO, ŽE PŘEDÁCI PROLETÁŘSKÉ STRANY SE V ROZHODUJÍCÍCH CHVÍLÍCH PROJEVÍ JAKO „REFORMISTÉ“, TEDY KONECKONCŮ JAKO „MĚŠŤÁCI“.** V takovém případe zápal mas, jejich bojovnost atd. ztrácejí účinnost. Mějme v patrnosti, že **GRAMSCI MYSLEL NA SITUACI *Italské socialistické strany* V LETECH PO PRVNÍ SVĚTOVÉ VÁLCE.**

[75] „Symbióza“ je termín pro jev, kdy živočichové nebo rostliny různých druhů se trvale sdružují k vzájemnému prospěchu. Zde má jen význam nesamostatného hnutí ve shora zmíněném smyslu, žijícího ve skutečnosti na okraji historicky převládajících sil.

[76] Zřejmá narážka na krizi italské společnosti a na vzestup Mussoliniho. „Charismatický, z boží milosti“ se říká o vůdci, jehož moc jako by pocházela z téměř „nadpřirozených“ vlastností osoby.

Jak vznikají tyto kontrastní situace mezi „představiteli“ a představiteli, které ze stranické oblasti (ze stranických organizací v užším smyslu, z oblasti volební a parlamentní a novinářství) přesahují do celého státního organismu, a tím posilují relativní mocenské pozice byrokracie (civilní i vojenské), vysokých financí, církve a vůbec všech orgánů poměrně nezávislých na kolísání veřejného mínění? V každé zemi probíhá tento proces jinak, i když jeho obsah je stejný. **OBSAHEM JE KRIZE HEGEMONIE VLÁDNOUCÍ TŘÍDY, KTERÁ NASTÁVÁ BUĎ PROTO, ŽE VLÁDNOUCÍ TŘÍDA NEUSPĚLA PŘI NĚJAKÉM SVÉ VELKÉM POLITICKÉM PODNIKU, PRO NĚJŽ SI VYŽÁDALA NEBO PROSADILA SILOUSOUHLAS OBROVSKÝCH MAS (JAKO JE VÁLKA), NEBO PROTO, ŽE ŠIROKÉ MASY (ZVLÁŠTĚ ROLNÍCI A MALOBURŽOAZNÍ INTELIGENCE) RÁZEM PŘEŠLY OD POLITICKÉ PASIVITY K JISTÉ AKTIVITĚ A KLADOU POŽADAVKY, KTERÉ VE SVÉM NESOURODÉM CELKU TVOŘÍ REVOLUCI. MLUVÍ SE O „KRIZI AUTORITY“, A ZATÍM JE TO PRÁVĚ KRIZE HEGEMONIE NEBO KOMPLEXNÍ KRIZE STÁTU.**

Mužem prozřetelnosti z milosti boží míní Gramsci fašistického diktátora Benita Mussoliniho

Krize vytváří bezprostřední nebezpečné situace, protože různé vrstvy obyvatelstva nemají schopnost stejně rychle se orientovat a stejným tempem se přeorganizovat. Tradiční vládnoucí třída, na rozdíl od tříd druhého řádu -, která má početný vyškolený aparát, mění lidi o programy a znovu si zjednává kontrolu, která jí postupně rostoucí rychlostí unikala; i když přináší oběti, jde se svými demagogickými sliby vstříc chmurné budoucnosti, udržuje si však moc, na okamžik ji upevňuje a používá jí k rozdrcení protivníka a k rozehnání odpůrcova řídícího aparátu, který nemůže být příliš početný a příliš školený. Přechod oddílu mnoha stran pod prapor jedné strany, která nejlépe zastupuje a ztělesňuje potřeby celé třídy, je normální a organický jev, i když probíhá velmi rychlým tempem a téměř bleskově ve srovnání s pokojnými časy. Znamená to splynutí celé sociální skupiny pod jediným vedením, považovaným za jediné schopné rozřešit prvořadou otázku vlastní existence a zahnat smrtelné nebezpečí. Jestliže se v krizi nenajde toto organické řešení, ale objeví se bohem seslaný vůdce, pak to znamená, že existuje statická rovnováha (jejíž faktory mohou být nesouměřitelné, kde však převažuje nezralost pokrokových sil), že žádná skupina, ani konzervativci, ani pokrokáři, nemá dost sil k vítezství a že i konzervativní skupina cítí potřebu mít nad sebou pána.[77]

[77] Gramsci odkazuje v poznámce na Marxovu práci *Osmnáctý brumaire Ludvíka Bonaparta* a na jeho rozbor nástupu Napoleona III. k moci. Marxovo dílo *Osmnáctý brumaire Ludvíka Bonaparta* zde: https://www.marxists.org/cestina/marx-engels/1852/18_brumaire/index.htm

Tento druh jevů je spjat s jednou z nejdůležitějších otázek týkajících se politické strany, a to se schopností strany postavit se proti rutině, proti tendenci zkostnatět a zaspat dobu. **STRANY SE RODÍ A BUDUJÍ ORGACI, ABY MOFLY USMĚRŇOVAT SITUACI V HISTORICKY ŽIVOTNĚ DŮLEŽITÝCH CHVÍLÍCH PRO JEJICH TŘÍDY**; ale ne vždy se dokáží přizpůsobit novým úkolům o novým údobím, ne vždy se umějí vyvíjet tak, jak se vyvíjí celkový poměr si (a jak se tudíž mění relativní pozice jejich tříd) v určité zemi nebo v mezinárodním meřítku. Při rozboru tohoto vývoje stran musíme rozlišovat jednak sociální skupiny, stranickou masu, byrokracii a generální štáb strany. **BYROKRACIE JE NEJNEBEZPEJŠÍ KONZERVATIVNÍ SÍLA LPÍCÍ NA ZVYCÍCH; JESTLIŽE NAKONEC ZAKOTVÍ JAKO TRVALÉ TĚLESO, KTERÉ JE SOBĚSTAČNÉ A CÍTÍ SE NEZÁVISLÉ NA MASE, STRANA SE NAKONEC STÁVÁ ANACHRONISMEM A VE CHVÍLÍCH OSTRÉ KRIZE SE Z NÍ VYTRÁCÍ SPOLEČENSKÝ OBSAH A ZŮSTÁVÁ VISET VE VZDUCHU. K ČEMU PAK DOCHÁZÍ, TO MŮŽEME VIDĚT NA ŘADĚ NĚMECKÝCH STRAN POD VLIVEM EXPANZE HITLERISMU.** Francouzské strany také poskytují bohatý studijní materiál - jsou naprosto zkostnatělé a zaspaly dobu a historicko-politicky dokumentují různé minulé fáze francouzských dějin, jejichž zastaralou terminologii opakují; jejich krize se muže stát ještě větší katastrofou, než tomu bylo v Německu.

Při zkoumání událostí tohoto druhu se obvykle opomíjí nutnost vyhradit příslušné místo složce byrokratické, civilní a vojenské, a kromě toho uniká ze zřetele, že do takového rozboru se nemohou zahrnovat jen působící vojenské a byrokratické složky, nýbrž i společenské vrstvy, z nichž se byrokracie v daných společenských komplexech tradičně rekrutuje. Politické hnutí muže mít vojenskou povahu, i když vojsko jako takové se ho otevřeně neúčastní; vláda může mít vojenskou povahu, i když armáda jako taková v ní není zastoupena. Za určitých situací se muže stát, že je výhodnější vojsko „neukazovat“, nenechávat ho překračovat ústavnost, nebo jak se říká, nezanášet politiku mezi vojáky, aby byla zachována jednolitost důstojníků a vojáku v oblasti zdánlivé neutrality a nadřazenosti nad jednotlivými tábory; a přece jsou to vojáci, tj. hlavní štáb a důstojnictvo, kteří novou situaci určují a ovládají. Není naproti tomu pravda, že by armáda podle ústavy nikdy nemela dělat politiku; armáda by právě měla ústavu hájit jako zákonnou formu státu společně s institucemi s ní spojenými. Proto také **TAKZVANÁ NEUTRALITA ZNAMENÁ POUZE PODPORU ZPÁTEČNICKÉ STRANĚ**; v takových situacích je však zapotřebí se na celou otázku dívat takto: musí se zabránit tomu, aby se ve vojsku znovu reprodukoval spor země, aby tím zmizela rozhodující moc hlavního štábu v důsledku rozložení svého nástroje - armády. Všechny tyto pozorované složky jistě neplatí absolutně; v různých dějinných okamžicích a v různých zemích mají velmi různou váhu.

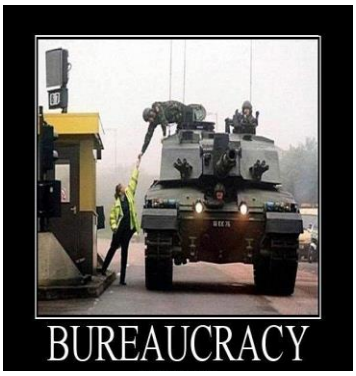

Byrokracii nemůže nic zastavit

Při prvním šetření **by se mělo zjistit, zda existuje v určité zemi větší společenská VRSTVA, PRO NÍŽ BY BYROKRATICKÁ, CIVILNÍ A VOJENSKÁ KARIÉRA BYLA VELMI DŮLEŽITOU SLOŽKOU HOSPODÁŘSKÉHO ŽIVOTA A POLITICKÉHO UPEVNĚNÍ (skutečný podíl na moci, třebas i nepřímý, „vydíráním“).**
V SOUDOBÉ EVROPĚ NACHÁZÍME TUTO VRSTVU MEZI STŘEDNÍ A MALOU VENKOVSKOU BURŽOAZIÍ, která je více či méně vyvinuta v různých zemích

jednak podle rozvoje průmyslu, jednak podle stupně vývoje zemědělské reformy. Byrokratická kariéra (civilní i vojenská) ovšem není monopolem této společenské vrstvy; přesto však je tato vrstva k této činnosti obzvláště způsobilá svou společenskou funkcí, kterou vykonává, a psychologickými tendencemi, jež tato funkce určuje a podporuje. Tyto dvě složky dodávají této společenské skupině jako celku jistou sourodost a průbojnost v jejich směrnicích, tím i politickou cenu a často z ní, činí rozhodující faktor v rámci společenského organismu. Jednotlivé složky této skupiny jsou zvyklé přímo přikazovat nevelkým hrstkám lidí (přikazovat „politicky“, nikoli „ekonomicky“); v jejich umění poroučet tedy není záměr pořádat „věci“, pořádat „lidi a věci“ v organický celek, jak se to děje v průmyslové výrobě, protože tato skupina nemá ekonomické funkce v moderním slova smyslu. Má svůj důchod, protože je podle práva majitelem části národní půdy, a její funkcí je „politicky“ zabraňovat rolníkovi a pěstiteli, aby zlepšoval vlastní existenci, protože jakékoli zlepšení relativního rolníkova postavení by bylo katastrofou pro její společenské postavení. **CHRONICKÁ BÍDA A ÚMORNÁ ROLNÍKOVA PRÁCE, PŘINÁŠEJÍCÍ OTUPĚLOST, JSOU PRO SKUPINU, KTEROU ZKOUMÁME, PRVOŘADOU NUTNOSTÍ. TÍM SE VYSVĚTLUJE, PROČ SE RÁZNĚ STAVÍ NA ODPOR A NASTUPUJE DO PROTIÚTOKU PROTI SEBEMENŠÍMU POKUSU VYTVOŘIT NEZÁVISLOU ORGANIZACI ZEMĚDĚLSKÝCH DĚLNÍKŮ A PROTI KAŽDÉMU VESNICKÉMU KULTURNÍMU HNUTÍ, VYBOČUJÍCÍMU Z MEZÍ OFICIÁLNÍHO NÁBOŽENSTVÍ.**

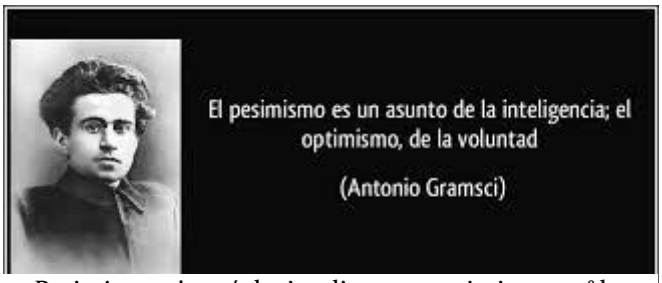

Pesimismus je otázka inteligence; optimismus vůle.
Antonio Gramsci

Tato společenská skupina má svá omezení a důvody své vnitřní slabosti v územní rozptýlenosti a v „nehomogennosti“, která s takovou rozptýleností vnitřně souvisí. Vysvětlují se tak i jiné rysy táto skupiny, jako je nestálost, několika násobnost vyznávaných ideologických soustav a někdy i sama podivnost vyznávaných ideologií. Volně je skupina rozhodnuta pro nějaký cíl, ale je liknavá a obvykle to vyžaduje dlouhý proces, než se organizačně a politicky soustředí. **PROCES SE ZRYCHLÍ TEHDY, JESTLIŽE SE SPECIFICKÁ „VŮLE“ TÉTO SKUPINY SHODUJE S VŮLÍ A BEZPROSTŘEDNÍMI ZÁJMY HORNÍ TŘÍDY. ZRYCHLÍ SE NEJEN PROCES, ALE PROJEVÍ SE IHNED I „VOJENSKÁ SÍLA“ TÉTO VRSTVY, KTERÁ PAK, PROTOŽE JO ORGANIZOVÁNA, MNOHDY DIKTUJE ZÁKONY HORNÍ TŘÍDĚ,** alespoň pokud jde o „formu“ řešení, nejedná-li se o obsah. Vidíme, že tu fungují stejné zákony, jaké byly pozorovány ve vztazích město-venkov, pokud se týče druhořadých tříd: síla města se automaticky stává silou venkova; protože však na venkově konflikty nabývají ihned ostrých a „osobních“ forem (z nedostatku ekonomických okrajových snaha vzhledem k normálně tíživějšímu tlaku vykonávanému shora dolů), pak protiútoky musí následovat rychleji a být rozhodnější. Tato skupina vidí, že počátek jejích nesnází leží ve městech, v síle měst, a tak chápe, že „musí“ diktovat řešení horním městským třídám, aby tak bylo uhašeno hlavní ohnisko, i když se to horním městským třídám okamžitě nezamlouvá, buď jako příliš nákladné, či jako na delší dobu nebezpečné (tyto třídy vidí před sebou rozsáhlejší vývojové cykly, během nichž se dá manévrovat, a nikoli jen okamžitý „fyzický“ zisk). V tomto smyslu

— nikoli absolutně — také musíme rozumět řídící funkci této vrstvy; stejně však to není malá věc.[78] **Všimněme si, jak tento „vojenský“ charakter zmíněné společenské skupiny, který byl tradičně živelným odrazem jistých existenčních podmínek, se nyní stává uvědomělou částí výchovy a organicky se na něj předem pamatuje. Do tohoto uvědomělého hnutí se vlévají soustavné snahy vzkřísit a trvale udržet různé vojenské organizace vysloužilců a veteránu z různých vojenských těles, zvláště organizace důstojnické, jež jsou spojeny s hlavními štáby a mohou být podle potřeby mobilizovány, aniž by se musilo mobilizovat vojsko podléhající odvodům. Toto vojsko by si tak zachovalo svůj charakter povolané rezervy, posílené a imunizované před politickým rozkladem těmito „soukromými“ silami, které nutně musí ovlivnit jeho „morálku“, podpořit ji a semknout. Dá se říci, že tu máme co dělat s hnutím „kozáckého“ typu, odstupňovaným ne však podle hranic národností, jak se to stávalo mezi carskými kozáky, ale podle „hranic“ společenské skupiny.**

Přesto v celé řadě zemí vliv vojenské složky na státní záležitosti neznamená pouze vliv a váhu vojenské technické složky, ale vliv a váhu společenské vrstvy, z níž vojenská technická složka (zvláště nižší důstojníci) zejména odvozuje svůj původ. Tato řada pozorování je nezbytná pro rozbor nejvnitřnější stránky oné určité politické formy, která se obvykle nazývá césarismem nebo bonapartismem, máme-li ji odlišit od jiných forem, v nichž vojenská technická složka jako taková převládá v podobách ještě zřejmějších a výjimečnějších.

Při rozboru třetího stupně či momentu systému vztahu sil existujících v určité situaci bude užitečné uchýlit se k pojmu, který se ve vojenství nazývá strategickou konjunkcí, přesněji řečeno, stupněm strategické přípravy válčiště. Jedna z jeho hlavních složek je dána kvalitativními rysy řídícího personálu a aktivními silami, které mohou být povolány do první linie. (včetně těch, které provedou výpad). Stupeň strategické připravenosti muže přinést vítezství silám „zdánlivě“ (rozumí se kvantitativně) menším, než má protivník. Můžeme říci, že strategická připravenost má snížit na nulu takzvané „nevažitelné faktory“ čili bezprostřední reakce tradičně netečných a pasívních sil v daném okamžiku překvapení. Mezi složky příznivé strategické konjunkce je třeba klást právě ty, o kterých bylo uvažováno v poznámkách o existenci a organizaci vojenského souručenství vedle technického organismu národního vojska.

---

[78] Obraz této skupiny je vidět v ideologické činnosti konzervativně naladěných intelektuálů na pravici. Kniha ***Gaetana Moscy „Teorie vlád a parlamentní vláda“*** (*Teorica dei governi e governo portamentore*), první vydání 1883, druhé vydání roku 1925, je v tomto ohledu příkladná; od roku 1833 byl Mosca pronásledován hrůzou z možného kontaktu mezi městem a venkovem. Pres svou defenzivní pozici Mosca v roce 1883 chápal lépe techniku politiky druhořadých tříd, než ji chápali o několik desítek let později představitelé těchto druhořadých tříd, třebas i městských. (Poznámko Gramsciho.) [Gaetano Mosca (1858-1941), učenec liberálně konzervativní orientace, zabýval se politickými vědami.] Dosti známé jsou jeho *Dějiny politických učení* (Storia delle dottrine politiche).

Stát a strany

Funkce hegemonie nebo politického řízení stran muže být hodnocena podle vývoje vnitřního života samotných stran.[79] Jestliže stát představuje donucovací a trestající sílu v právním uspořádání země, pak strany, představující živelný příklon **elity** k takovému uspořádání, které je považováno za typ kolektivního soužití, k němuž má být celková masa vychována, musí ukázat právě ve svém vnitřním životě, že přijaly za své jako zásady morálního chování ona pravidla, která jsou ve státe zákonnými povinnostmi. Ve stranách se již nutnost stala svobodou a z toho vyplývá obrovská politická nebo politicky zaměřená cena vnitřní kázně ve straně, jinak řečeno, cena kritéria takové kázně pro hodnocení průbojnosti různých stran. Z tohoto hlediska můžeme strany hodnotit jako školy státního života. Složky života ve stranách: charakter (odpor vůči podnětům překonaných kultur), čest (neochvějná vůle podporovat nový typ kultury a života), důstojnost (vědomí činu pro vyšší cíle) atd.

ZNOVUZROZOZENÍ GRAMSCIHO

Říkat pravdu a vyjít s pravdou ven znamená provést komunistickou a revoluční akci

Kdo je zákonodárcem?

Pojem zákonodárce nelze ztotožňovat s pojmem politik. Protože „lidmi politickými" jsou všichni, jsou také všichni „zákonodárci". Bude však třeba rozlišovat. Slovo zákonodárce má přesný státoprávní význam; označuje ty osoby, které jsou zákony zmocněny zákony uzákoňovat. Muže však mít i jiné významy.

Každý člověk, pokud je aktivní, žije, přispívá k proměnám společenského prostředí, v němž se vyvíjí (aby v něm změnil určité rysy nebo aby jiné zachoval); tíhne tedy ke stanovení „norem", pravidel v životě v chování. Okruh jeho působnosti bude větší či menší, vědomí vlastního konání, a cílů vetší či menší; kromě toho zastupující moc bude vetší či menší a bude více či méně vykonávána „zástupci" ve svém normativním systematickém vyjádření. Otec je zákonodárcem pro děti, ale otcovská autorita bude více či méně uvědomělá i více či méně respektována a tak dále.

[79] O vztahu mezi vnitřním životem stran a schopností být hegemonem viz předmluvu.

Obecně vzato, lze říci, že mezi pospolitostí lidí s jinými lidmi, kteří jsou specifičtějšími zákonodárci, spočívá rozdíl v tom, že tato druhá skupina nejen vypracovává směrnice, jež se mají stát normou chování pro jiné, ale zároveň rozpracovává i prostředky, s jejichž pomocí budou „uloženy“ samy směrnice a které zajistí jejich provádění. V této druhé skupině má největší zákonodárnou moc státní aparát (funkcionáři volení a funkcionáři z povolání), kteří mají k dispozici zákonné donucovací síly státu. Není však řečeno, že i vůdcové „soukromých“ útvarů a organizací nemohou mít k dispozici, včetně trestu smrti. Maximální možnosti zákonodárce si lze vyvodit z toho, že dokonalému rozpracování směrnic odpovídá dokonalá pohotovost prováděcích a kontrolních útvaru a dokonalá příprava „spontánního“ souhlasu mas, které musí těmito směrnicemi „žít“, měnit své zvyklosti, vlastní vůlí, vlastní přesvědčení podle těchto směrnic a podle cílů, které si kladou a jichž mají dosáhnout. Je-li každý zákonodárcem v širokém slova smyslu, každý zůstává zákonodárcem dále, i když přijímá direktivy od jiných a provádí je. Tím i kontroluje, aby je prováděli jiní, kteří pochopí jejich ducha, rozšiřuje je a nachází v nich nařízení uplatnitelná na místě, v omezené a vyčleněné oblasti života.

Předvídání a perspektiva

Další bod, který je třeba vymezit a prohloubit, je otázka „dvojí perspektivy“ při politické akci a v životě státu.[80] Jsou tu různé stupně, v nichž se muže projevit dvojí perspektiva, od nejjednodušších až po nejsložitější, které však lze teoreticky redukovat na dva základní stupně odpovídající dvojí podstatě machiavelistického kentaura,[81] zvířecí i lidské, násilné i souhlasící, nesené autoritou i hegemonií, násilím i civilizací, obsahující moment individuální i univerzální („církevní“ a „státní“), agitaci i propagandu, taktiku i strategii atd. Někteří lidé zredukovali teorii „dvojí perspektivy“ na cosi chabého a banálního, nevidí v ní nic než dvě formy „bezprostřednosti“, které mechanicky následují v čase s vetší či menší „blízkostí“. MŮŽE SE VŠAK PŘIHODIT,

---

[80] V tomto výňatku **GRAMSCI ZDŮRAZŇUJE JAKO TEORETICKY VELMI DŮLEŽITÝ MECHANISTICKÝ RÁZ JAKÉKOLI POZICE, KTERÁ CHCE ABSTRAKTNĚ ODDĚLOVAT OD SEBE MOMENT DONUCENÍ A MOMENT KONSENZU V POLITICKÉ AKCI.** Tyto dva momenty však naopak tvoří dialektickou jednotu, kde každý aspekt je vzájemně obsažen v druhém.

[81] Odkaz na slavnou pasáž z Machiavelliho (Vladař, kop, XVIII): „Musíte tedy vědět, jaké jsou dva způsoby boje: jeden s pomocí zákonu a druhý s pomocí násilí. První je lidského druhu, druhý zvířecí, ale protože to první mnohokrát nestačí, sluší se uchylovat k druhému. Proto je pro Vládce nezbytné umět dobře používat zvířete i člověka. Tato úloha byla potajmu vštěpována vládcům antickými spisovateli; ti píší, jak Achilleus a mnozí jiní antičtí vladaři byli předhozeni kentauru Cheirónovi, který měl nad nimi bdít. Tím se neříká nic jiného, než abychom měli za učitele polozvíře a poločlověka: vladař musí umět používat jednoho i druhého způsobu; a jeden bez druhého nemá trvání,“
Achilleus je hlavním hrdinou Homérovy **Iliady**. Kentauři měli podle řecké mytologie tělo koně, prsa a hlavu lidskou.

PODOBNĚ JAKO V LIDSKÉM ŽIVOTĚ, ŽE ČÍM VÍCE JE JEDNOTLIVEC NUCEN HÁJIT SVOU VLASTNÍ BEZPROSTŘENÍ FYZICKOU **EXISTENCI**, TÍM VÍCE TOHO VYZNÁVÁ A ZASTÁVÁ Z HLEDISKA SLOŽITÝCH A NEJVYŠŠÍCH HODNOT CIVILIZACE A HUMANITY.

Jisté je, že předvídat znamená jen dobře vidět přítomnost a minulost v pohybu; vidět dobře znamená přesně rozpoznávat základní a trvalé složky procesu. Bylo by však absurdní myslit na čistě „objektivní" předvídání. Kdo pronáší předpovědi, má ve skutečnosti „program", s nímž chce triumfovat a předpověď je právě součástí takového triumfu.[82] To neznamená, že předpověď musí být vždy libovolná a nahodilá nebo čistě tendenční. Dokonce se dá říci, že jen tou měrou, v jaké objektivní stránka předvídání je spojena s nějakým programem, nabývá tato stránka objektivity: 1. pouze vášeň zbystřuje intelekt a přispívá k pronikavější intuici; 2. skutečnost je výsledkem uplatnění lidské vůle na pospolitost věcí (vůle strojníka na stroj); přehlížet všechny volní složky nebo počítat pouze se zásahem vůle jiných osob jako objektivní složkou obecné hry znamená deformování skutečnosti. Pouze ten, kdo chce, identifikuje složky nezbytné pro realizaci své vůle.

Tvrdit proto, že určité pojetí světa a života má přímo v sobe nadřazenou schopnost předvídání, je omylem neohrabané okázalosti a povrchnosti.[83] Určité pojetí světa je jistě skryto v každé předpovědi, a ať samo už je radou nespojitých libovolných hnutí mysli, či strohým a souvislým viděním, není tak zcela bez důležitosti, ale svou důležitost získává v myslícím mozku toho, kdo pronáší předpověď a zživotňuje ji svou pevnou vůlí. To je vidět z předpovědí pronášených takzvanými „nepředpojatými"; ty oplývají rozvláčnostmi, jemnými titěrnostmi a elegantními konfrontacemi. Pouze existuje-li u „předvídajícího" program určený k realizaci, potvrzuje to, že se dotýká podstatného, těch složek, které jako „organizovatelné", dostupné řízení a usměrnění, jsou jedině ve skutečnosti předvídatelné. To je v rozporu s obvyklým způsobem uvažování o této otázce. Obecně se má za to, že každá předpověď předpokládá určení pravidelnostních zákonů podobného druhu jako v přírodních vědách. Jelikož však tyto zákony neexistují v absolutním nebo mechanistickém smyslu, jak se lidé domnívají, nepočítá se s vůlí druhých, aniž se „předvídá" s jejím uplatněním. Proto se staví na libovolně vzaté hypotéze, a nikoli na realitě.

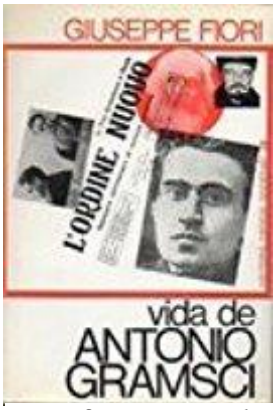

Biografie A. Gramsciho z pera Giuseppe Fioriho poprvé vyšla roku 1966

Přílišný (a tudíž povrchní a mechanistický) politický realismus často vede k tvrzení, že státník má působit pouze v prostředí „efektivní skutečnosti" a nezajímali se o to, jak by „to mělo být", ale pouze „jak to je". Znamenalo by to, že státník nemá ve svých perspektivách vidět dále než na špičku vlastního nosu. Tento omyl přivedl Paola Trevese k tomu, že hledal „opravdového politika" v Guicciardinim místo v Machiavellim.[84]

---

[82] O důležitosti gramsciovského pojmu „předvídavost" viz předmluvu k tomuto výboru.

[83] Gramsci polemizuje proti lákavému pokušení považovat se za schopného předvídat události jen proto, že vládne svrchovanou zbraní poznání, reprezentovanou marxismem; marxismus je nástrojem zkoumání, který vyžaduje bedlivý rozbor pečlivě si všímající skutečnosti, má-li se průkazně projevit veškerá jeho účinnost.

Musíme rozlišovat vedle „diplomata“ a „politika“ také mezi vědcem v politice a činným politikem. Diplomat se nutně pohybuje pouze v působící skutečnosti, neboť v povaze jeho činnosti není vytvářet novou rovnováhu, ale v určitém právním rámci existující rovnováhu zachovávat. Rovněž tak vědec se musí pohybovat pouze v působící skutečnosti, pokud zůstává čistým vědcem. Machiavelli však není čistým vědcem; je to člověk něčemu stranící, plný mocných vášní, činný politik, který chce zjednat nový poměr sil, a proto se nutně musí zabývat „tím, co má být,“ chápaným samozřejmě nikoli v moralistickém smyslu. Otázku tedy nelze klást v těchto pojmech, je složitější: jde o to vidět, zda „to, co má být“, je činem libovolným, nebo nutným, zda je to konkrétní vůle, či choutka, žádost, láska s oblaky. Činný politik je tvůrce, podněcovatel, ale netvoří z ničeho, ani se nepohybuje ve vířivém prázdnu svých přání a snů, opírá se o působící skutečnost, ale co je to ona působící skutečnost? Je to snad něco statického a nehybného, či je to spíše poměr sil v neustálém pohybu a změně rovnováhy? Vynaložení vůle na vytvoření nové rovnováhy skutečně existujících a působících sil, opírající se o onu určitou sílu, která je pokládána za pokrokovou a umožňující její vítezství, znamená pohybovat, ať se stále na půdě působící skutečnosti tak, aby byla ovládnuta a překonána (nebo k tomu přispět). „To, co má být“, je tudíž konkrétní věc, je to dokonce jediný realistický a dějinám odpovídající výklad skutečnosti, je to jediná historie činu a filosofie činu, jediná politika.

Protiklad Savonarola-Machiavelli[85] není protikladem mezi tím, co je, a tím, co má být (celý odstavec u Russa týkající se této věci je čistá beletrie), avšak mezi dvěma „co má být“, Savonarolovým, abstraktním, mlhavým, a realistickým pojetím Machiavelliho, i když se toto realistické pojetí nestalo bezprostřední skutečností. Nemůžeme totiž očekávat, že jednotlivec nebo kniha rozvíří hladinu skutečnosti, ale že ji pouze vyloží a naznačí schůdnou cestu k činům. Mez a soužení Machiavelliho spočívaly pouze v tom, že byl „soukromou osobou“, spisovatelem, a nikoli hlavou státu nebo vojevůdcem, který je sice jedinou osobností, ale zato má k dispozici síly státu nebo vojska, a nikoli pouze vojska slov. Proto se však nedá mluvit o Machiavellim jako o „bezbranném prorokovi“ — znamenalo by to dělat z něho příliš tuctového ducha. Machiavelli nikdy neříká, že pomýšlí nebo že hodlá sám měnit skutečnost, ale pouze a konkrétně předvádí, jak by mely dějinné síly jednat, mají-li být účinné.

---

[84] Francesco Guicciardini (1483-1540), významný historik, současník a přítel Machiavelliho. Paralely mezi Machiavellim a Guicciardinim jsou stále středem zájmu kritiků. Gramsci se odvolává na článek *Politický realismus* Francesca Guicciardiniho (Il realismo politico di Francesco Guicciardini) z pera Paola Trevese, který byl otištěn roku 1930 v ***Nové historické revui*** (Nuova rivista storica). Viz o tom též poznámku Gramsciho ***Ekonomicko-korporativní fáze státu*** (Fase economico-corporativa dello Stato) v Mach., str. 85-87.

[85] Girolamo Savonarola (1452-1498), dominikán, krátkou dobu byl hlavou Florentinské republiky. Byl exkomunikován, pověšen a upálen na hranici. Spis *Luigi Russa* (1892-1961), na něhož se Gramsci odvolává, zahrnul o eseje o Machiavellim.

Rozbory situací. Poměr sil

Studium rozboru různých „situací“ (správného zjišťování různých stupňů v poměru sil) může přijít vhod jako úvodní výklad politické vědy a politického umění, pojatých jako soubor praktických kánonů pro průzkum a příslušná pozorování, která slouží ke vzbuzení zájmu o působící skutečnost a k podnícení výraznějších a energičtějších politických názoru. Vcelku se má vyložit, co je třeba chápat strategií a taktikou v politice, co je strategický „plán“, propaganda a agitace, co vidíme pod organikou čili vědou o organizaci a administraci v politice.

Složky empirického pozorování, které jsou obvykle zmateně vyloženy v pojednáních o politických vědách (jako příklad můžeme vzít dílo G. Moscy[86] ***Složky politických věd***,[87] **by měly**, pokud to nejsou otázky abstraktní a visící ve vzduchu, **nalézt své místo v různých stupních poměru sil, počínaje mezinárodním poměrem sil (kde by našly místo poznámky o tom, co je velmoc, o seskupování států do hegemonických soustav, a tudíž o pojmu nezávislosti a svrchovanosti, pokud jde o malé a střední mocnosti), přecházeje pak k objektivním společenským poměrům, to znamená ke stupni vývoje produktivních sil, k poměrům síly politické a síly strany (hegemonické soustavy uvnitř státu), a k okamžitým politickým poměrům (anebo potenciálně vojenským poměrům).**

Italský politický vědec Gaetano Mosca (1858–1941)

Jsou mezinárodní vztahy nadřazeny nebo podřazeny základním společenským poměrům? Nepochybně jsou podřazeny. Každá organická změna v základně organicky mění **absolutní** i **relativní** poměry na mezinárodním poli prostřednictvím svých technicko-vojenských projevů. Zeměpisná poloha národního státu také není nadřazena, nýbrž je podřazena (logicky) změnám v základně, i když na ni do jisté míry působí (natolik, nakolik nadstavba působí na základnu, politika na ekonomiku atd.). Jinak vůbec mezinárodní poměry pasivně či aktivně působí na poměry politické týkající s hegemonie stran). Čím více je bezprostřední hospodářský život národa závislý na mezinárodních poměrech, tím více určitá strana zdůrazňuje tuto situaci a těží z ní, aby zabránila stranám svých protivníků získat převahu (vzpomeňme na proslulou řeč Nittiho[88] o **technické** možnosti italské revoluce!). Po této řadě faktů lze dospět k závěru, že často takzvaná „strana cizí mocnosti“ není vlastně ta, která za ni bývá nevybíravě označována, ale právě strana nacionalisticky nejvypjatější, která ve skutečnosti, místo aby zastupovala živé síly vlastní země,

---

[86] Gaetano Mosca (1858–1941) byl italský politický vědec, žurnalista a byrokrat. Je mu přikládáno rozvinutí teorie elitářství, doktríny politické třídy a je jedním ze tří zakládajících členů tzv. italské školy elitářství (spolu s Vilfredo Paretem a Robertem Michelsem). **Moscův trvalý přínos politické vědě tkví ve vypozorování skutečnosti, že v dějinách vždy (kromě nejprimitivnějších společností) vlády řídily stát prostřednictvím početní minority. MINORITOU G. MOSCA NAZVAL POLITICKOU TŘÍDU.**

[87] Resp. rovněž Prvky společenských věd *Elementi di scienza politica* (Prvky politické vědy)
O G. Moscovi viz poznámku na str. 62.

[88] Froncesco Soverio Nitti (1868-1953) studoval ekonomické o finanční otázky, politik demokratického zaměření. Po nástupu fašismu odešel do exilu.

představuje spíše v sobě podřízenost a ekonomickou porobu vůči národům nebo skupinám národů - hegemonů.

Problém vztahu mezi základnou a nadstavbovými složkami je nutno přesně vymezit a vyřešit, chceme-li dojít ke spolehlivému rozboru sil působících v dějinách během určitého období a chceme-li určit jejich vztahy. Přitom je nutné pohybovat se v okruhu dvou zásad: 1. žádná společnost si neklade úkoly, pro jejichž řešení by již neexistovaly nutné a dostatečné podmínky, které by se nezačaly alespoň již rýsovat a vyvíjet; 2. žádná společnost se nerozpadá a nemůže být vystřídána jinou dříve, dokud nerozvine plně všechny formy života, které jsou skryty v jejích vztazích.[89] Promyslíme-li si tyto dva kánony, můžeme se dostat k rozpracování celé rody dalších zásad historické metodologie. Zatím je tedy nutno při studiu základny rozlišovat hnutí organická (poměrně stálá) a hnutí, která můžeme nazývat „díky okolnostem" (a která se jeví jako příležitostná, chvilková, téměř náhodná). Různé projevy shody okolností jsou jistě rovněž závislé na organických hnutích, ale jejich význam nemá širší historický dosah. Dávají příležitost k drobné politické kritice ze dne na den, která napadá malé vedoucí skupiny a bezprostředně odpovědné osobnosti u moci. Organické jevy dávají příležitost k historicko-sociální kritice, která napadá velká seskupení, míří nad bezprostředně odpovědné osobnosti a nad vedoucí kádry. Při studiu nějakého dějinného období vyvstává mimořádná, důležitost tohoto rozlišení. Dochází ke krizi, která se někdy táhne desítky let. Tato nezvyklá délka napovídá, že se v základně projevily (dozrály) nevyléčitelné rozpory a že politické síly působící pozitivně k zachování a obraně samé základny stále ještě usilují o to, aby ji uvnitř jistých hranic ozdravily a překonaly. Tyto neochabující vytrvalé snahy (neboť žádná společenská formace nikdy nepřizná, že je překonána) tvoří půdu „příležitostného", na níž se organizují antagonistické síly, které by rády dokázaly (důkaz, který nakonec platí

a je „pravdivý" jen tehdy, jestliže se stane novou skutečností, jestliže antagonistické síly zvítězí, alel ihned se projeví v rode ideologických, náboženských, filosofických, politických, právních a dalších polemik, jejichž konkrétnost se dá hodnotit podle toho, nakolik dokáží být přesvědčivé a posunou z místa předchozí uspořádání společenských sil), že již existují potřebné a dostatečné podmínky, aby určité úkoly mohly, a tudíž měly být historicky vyřešeny. (Měly, protože každé selhání vůči historické povinnosti zvětšuje nutnou neuspořádanost a připravuje ještě těžší katastrofy.)

Omyl, do něhož se často při historicko-politických rozborech upadá, spočívá v tom, že se neumí nalézt správný poměr mezi organickým a příležitostným; tak se přijde buď k takovému výkladu příčin působících jako bezprostřední, jež naopak

---

[89] Gramsci tlumočí vlastními slovy obsah dvou pasáží z Marxova díla ***Ke kritice politické ekonomie***: „Proto si lidstvo uklódó vždy jen tokové úkoly, které muže vyřešit, neboť při podrobnějším zkoumání se vždy ukáže, že úkol sám vzniká tam, kde materiální podmínky jeho řešení jsou již dány nebo kde jsou alespoň v procesu vzniku." A také: „Společenská formace nikdy nezaniká dříve, dokud se nerozvinuly všechny výrobní síly, pro které Je zralá, a nové, vyšší výrobní vztahy nikdy nenastupují na její místo, dokud materiální podmínky jejich existence nedozrály v lůně staré společnosti samé." **K. Marx, *Ke kritice politické ekonomie*,** Předmluva, str. 7, čes. vyd., Praha 1953. Zde (https://www.marxists.org/cestina/marx-engels/1859/Ke%20kritice/predmluva.htm)

působí zprostředkovaně, nebo k tvrzení, že bezprostředními příčinami jsou pouze příčiny, které se projeví ve svém účinku; v jednom případe máme co dělat s pře hnaným „ekonomismem“[90] či pedantickým doktrinářstvím, v druhém jde o přehnaný

---

[90] **EKONOMISMUS BYL REVIZIONISTICKÝ, PRAVICOVÝ SMĚR V RUSKÉM SOCIÁLNĚDEMOKRATICKÉM HNUTÍ. ODMÍTAL BOJ DĚLNICTVA ZA UCHOPENÍ POLITICKÉ MOCI A ORIENTOVAL DĚLNICKÉ HNUTÍ NA POUHKOU SNAHU O DOSAŽENÍ LEPŠÍCH ŽIVOTNÍCH PODMÍNEK ZA KAPITALISMU.** Zde je pojem ekonomismus užíván k označení příliš samozřejmého a bezprostředního spojování hospodářských sil a hnutí s jejich politickými důsledky. Pojem ideologismus pak označuje přeceňování politických idejí vzhledem k hospodářským silám a hnutím. Lenin, V. I.: O karikatuře marxismu a „imperialistickém ekonomismu“ V. I. Lenin, Sebrané spisy. Svazek 30, Svoboda, Praha 1987, s. 134-136, 145-146
(134-136) Sociální převrat nemůže být jednotnou akcí proletářů všech zemí už z toho prostého důvodu, že většina zemí a většina obyvatelstva světa není dosud ani na kapitalistickém stupni vývoje, anebo je teprve na jeho počátku. O tom jsme mluvili v 6. bodu našich tezí a P.Kijevskij zkrátka z nepozornosti nebo neschopnosti uvažovat "nepostřehl", že jsme do nich tento bod nezařadili jen tak pro nic za nic, ale právě proto, abychom vyvrátili karikaturní překrucování marxismu. Pro socialismus dozrály pouze vyspělé západní země a vyspělé země Severní Ameriky; kromě toho v Engelsově dopisu Kautskému (Sborník Social-demokrata) [101] si P. Kijevskij může přečíst konkrétní ilustraci této - skutečné, a ne pouze slibované – „myšlenky“, že snít o „jednotné akci proletářů všech zemí“ znamená odkládat socialismus ad Kalendas Graecas, tj. „na svatého Dyndy“.
SOCIALISMUS USKUTEČNÍ JEDNOTNÝMI AKCEMI PROLETÁŘI NIKOLI VŠECH, NÝBRŽ MENŠINY ZEMÍ, KTERÉ DOSPĚLY K VÝVOJOVÉMU STUPNI VYSPĚLÉHO KAPITALISMU.
P.Kijevskij se dopustil chyby právě proto, že to nepochopil. V těchto vyspělých zemích (v Anglii, ve Francii, v Německu a jinde) byla národnostní otázka už dávno vyřešena, národní pospolitost se tam už dávno přežila, „celonárodní úkoly“ v nich objektivně neexistují. Proto je možné jen v těchto zemích „rozmetat“ už teď národní pospolitost a vytvořit pospolitost třídní.
Jinak je tomu v zemích nerozvinutých, v zemích, které jsme zařadili (v 6. bodu našich tezí) do druhé a třetí skupiny, tj. v celé východní Evropě a ve všech koloniích a polokoloniích. Tady obvykle dosud existují utlačované a kapitalisticky nerozvinuté národy. Takové národy ještě objektivně mají celonárodní úkoly, a to úkoly demokratické, úkoly zaměřené na svržení útlaku vyvolaného jinými národy... Zatímco se proletariát vyspělých zemí bude snažit svrhnout buržoazii a bude odrážet její kontrarevoluční pokusy, nerozvinuté a utlačované národy nebudou čekat, nepřestanou žít, nezaniknou. **Jestliže tyto národy (kolonie, Irsko) využívají k povstání dokonce i takovou - v porovnání se sociální revolucí docela malou - krizi imperialistické buržoazie, jakou je válka v letech 1915-1916, je nepochybné, že tím spíše využijí pro povstání velkou krizi občanské války ve vyspělých zemích. SOCIÁLNÍ REVOLUCE SE NEMŮŽE USKUTEČNIT JINAK NEŽ JAKO OBDOBÍ, V NĚMŽ SE SPOJÍ OBČANSKÁ VÁLKA PROLETARIÁTU PROTI BURŽOAZII VE VYSPĚLÝCH ZEMÍCH S CELOU ŘADOU DEMOKRATICKÝCH A REVOLUČNÍCH HNUTÍ VČETNĚ NÁRODNĚOSVOBOZENECKÝCH HNUTÍ NEROZVINUTÝCH, ZAOSTALÝCH UTLAČOVANÝCH NÁRODŮ. PROČ? PROTO, ŽE KAPITALISMUS SE VYVÝJÍ NEROVNOMĚRNĚ** a objektivní realita nám ukazuje, že vedle vysoce vyspělých kapitalistických národů existuje celá řada národů hospodářsky velmi málo vyspělých nebo naprosto nevyspělých. P.Kijevskij vůbec neuvážil, jaké jsou objektivní podmínky sociální revoluce z hlediska hospodářské vyspělosti různých zemí... (145-146) Diktatura proletariátu je tak důležitá, že ten, kdo ji odmítá anebo ji uznává jen slovy, nemůže být členem sociálně demokratické strany. Nelze však popírat, že v jednotlivých případech, například v nějakém malém státě, je poté, kdy sousední velký stát už uskutečnil sociální revoluci, výjimečně možné, že buržoazie postoupí moc pokojně, jestliže se přesvědčí, že odpor je beznadějný, a raději si zachrání krk. Je ovšem mnohem pravděpodobnější, že se ani v malých státech socialismus neuskuteční bez občanské války, a proto jediným programem mezinárodní sociální demokracie musí být uznání takové války, třebaže se násilí vůči lidem neslučuje s naším ideálem. Totéž lze aplikovat - mutatis mutandis (s příslušnou obměnou) - na národy. Jsme pro jejich splynutí, ale bez svobody oddělení nyní nelze přejít od násilného splynutí, od anexí k dobrovolnému splynutí. Uznáváme - a to naprosto oprávněně, že ekonomický faktor je prvotní, ale vykládat jej a la P. Kijevskij znamená karikovat marxismus. Dokonce ani trasty, dokonce ani banky, stejně nezbytné ve vyspělém kapitalismu, nejsou za soudobého imperialismu ve své konkrétní formě v různých zemích stejné. Tím spíše nejsou přes svou homogennost stejné v tom základním politické formy

„ideologismus“. V jednom případě se přeceňují mechanické příčiny, v druhém se uctívá voluntaristická a individualistická složka. Rozlišování mezi „hnutími“ a organickými fakty a mezi hnutími a fakty „díky okolnostem“ nebo příležitostnými fakty musí být uplatněno u všech druhů situací - nejen tam, kde nastal pokrokový vývoj nebo rozkvět, nebo tehdy, dochází-li ke stagnaci výrobních sil. **DIALEKTICKÁ VAZBA MEZI DVĚMA TYPY HNUTÍ (TEDY I DRUHY ZKOUMÁNÍ) SE OBTÍŽNĚ ZJIŠŤUJE; JE-LI OMYL NĚČÍM ZÁVAŽNÝM V HISTORIOGRAFII, JEŠTĚ ZÁVAŽNĚJŠÍM SE STÁVÁ V POLITICKÉM UMĚNÍ, KDYŽ JDE NIKOLI O ZNOVUVYBUDOVÁNÍ DĚJIN MINULOSTI, ALE O BUDOVÁNÍ DĚJIN PŘÍTOMNOSTI A BUDOUCNOSTI**[91]. Vlastní přání a vlastní nepěkné a okamžité vášně jsou příčinou omylu, pokud se jimi zaměňuje objektivní a nestranná analýza. K tomu dochází nikoli při jejich vědomém použití jako „prostředku“ zvýšení akceschopnosti, ale v důsledku sebeklamu. Demagog je první obětí své demagogie.

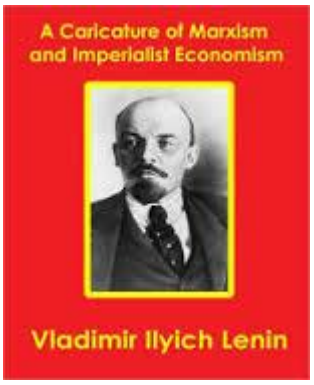

V češtině: Lenin, V. I.: *O karikatuře marxismu a „imperialistickém ekonomismu“*, V. I. Lenin, Sebrané spisy. Svazek 30, Svoboda, Praha 1987, s. 134-136, 145-146

Stránkou téhož problému je otázka takzvaného poměru sil. V dějepisných líceních se často setkáváme s obecným výrokem „příznivý nebo nepříznivý poměr sil vzhledem k té či oné tendenci“. Tato abstraktní formulace však nevysvětluje nic nebo téměř nic, protože jen opakuje fakt, který se má vysvětlit, a to tak, že se jednou uvede jako fakt a jednou jako abstraktní zákon a vysvětlení. Teoretický omyl tedy spočívá v tom, že se norma zkoumání a výkladu klade jako „historická příčina“[92].

V „poměru sil“ je zatím třeba rozlišovat různé okamžiky a stupně, které jsou v podstatě tyto:

1. Poměr společenských sil těsně vázaný na základnu, objektivně existující, nezávislý na vůli lidu, měřitelný systémy exaktních nebo fyzikálních věd. Na základe

---

ve vyspělých imperialistických zemích - v Americe, v Anglii, ve Francii a v Německu. Stejná rozmanitost se objeví i na cestě, kterou projde lidstvo od nynějšího imperialismu k socialistické revoluci zítřka. Všechny národy dospějí k socialismu, to je nevyhnutelné, ale všechny k němu nedospějí úplně stejně, každý vnese do té či oné formy demokracie, do té či oné formy diktatury proletariátu, do toho či onoho tempa socialistických přeměn různých stránek života společnosti něco specifického. V teorii není nic ubožejšího a v praxi nic směšnějšího než malovat si „ve jménu historického materialismu“ budoucnost v tomto směru fádní šedivou barvou: nebylo by to nic víc než suzdalská mazanice. (Sborník Social-Demokrata, Ženeva, 1916, No 1, oktjabr)

91 To, že se nebere v úvahu bezprostřední okamžik poměru sil, souvisí s rezidui vulgárního liberálního pojetí, jehož jedním projevem je syndikalismus, který se pokládal za velmi vyspělý, zatímco ve skutečnosti znamenal krok zpět. Vulgární liberální pojetí nakonec svým zdůrazňováním důležitosti poměru politických sil organizovaných v různých orgánech strany (čtenáři časopisů, parlamentní a místní volby, masové organizace stran a syndikátu v užším smyslu) stálo výše než syndikalismus, který přikládal prvořadou důležitost jen a jen základním hospodářsko-společenským vztahům. Vulgární liberální pojetí mlčky počítalo i s těmito vztahy (jak je zřejmé z četných náznaku), ale více mu záleželo na vztahu politických sil, jenž by byl výrazem onoho druhého vztahu a ve skutečnosti ho do sebe zahrnoval. Tato rezidua vulgárního liberálního pojetí se dají sledovat v celé řadě pojednání, o nichž se říká, že jsou spojena s filosofií praxe a která poskytla místo infantilním formám optimismu a hlouposti.“ (Poznámka Gramsciho)

92 Přímočaré tvrzení, že poměr sil je příznivý nebo nepříznivý, ještě nic neříká, nevysvětlíme-li, proč tomu tak je. Musíme se tedy ptát na toto proč a v tomto smyslu rozbor poměru sil poskytuje metodu (kánon) při studiu a historickém výkladu.

stupně vývoje materiálních sil výroby to jsou sociální seskupení, z nichž každé zastupuje nějakou funkci a zaujímá určité místo přímo ve výrobě. Tento poměr je tím, co známe jako danou skutečnost, neboť nikdo nemůže měnit počet podniků a jejich osazenstvo, počet měst s daným městským obyvatelstvem atd. **TOTO ZÁKLADNÍ USPOŘÁDÁNÍ UMOŽŇUJE STUDOVAT, ZDA VE SPOLEČNOSTI EXISTUJÍ NUTNÉ A DOSTATEČNÉ PODMÍNKY K JEJÍ PŘEMĚNĚ, ČILI UMOŽŇUJE KONTROLOVAT STUPEŇ REÁLNOSTI A USKUTEČNITELNOSTI RŮZNÝCH IDEOLOGIÍ ZROZENÝCH NA TÉŽE PŮDĚ, NA PŮDĚ PROTIKLADU, KTERÉ SPOLEČNOST ZPLODILA BĚHEM SVÉHO VÝVOJE.**

2. Následující moment se týká poměru politických sil, tj. zhodnocení stupně homogennosti, sebeuvědomění a organizace u různých sociálních skupin. Tento moment může být opět rozebírán a rozlišen do různých stupňů odpovídajících momentům kolektivního politického povědomí, tak jak se doposud v dějinách projevovaly. První a nejjednodušší z nich je moment ekonomicko-korporativní. Obchodník cítí, že **musí** být solidární s jiným obchodníkem, továrník s jiným továrníkem atd., ale obchodník se ještě necítí solidární s továrníkem. Tak lidé cítí jednotu sounáležitosti a povinnost organizovat se podle ní jako skupina téhož povolání, ještě však bez širší sociální určenosti. Druhý moment nastupuje tehdy, když se dostavuje vědomí solidarity zájmu u všech členu společenské skupiny, zatím ještě v oblosti čistě hospodářské. Již v tomto okamžiku vyvstává otázka státu, ale pouze pokud jde o dosažení politickosprávní rovnosti vůči vládnoucím skupinám, a proto se žádá právo účasti na zákonodárství o správě, a dokonce i právo provádět změny a reformy, ovšem v podstatě jen v dosavadním rámci. Třetí moment nadchází tehdy, když se dostavuje vědomí, že vlastní korporativní zájmy ve svém současném vývoji a v budoucnosti přerostou okruh korporativnosti ryze hospodářské skupiny a mohou a musí se stát zájmy dalších podřízených skupin. To je politicky nejvyhraněnější fáze, znamenající výrazný přechod od základny do sféry složitých nadstavbových vztahů, a zároveň fáze, kdy dozrávající ideologie se stávají „stranou“, začínají měřit své síly a vstupují do boje, až jediná z nich, nebo alespoň jediná jejich kombinace začne převažovat, prosazovat se o šířit po celém společenském areálu. Přitom určuje kromě jedinečnosti hospodářských a politických cílů také intelektuální a morální jednotu tím, že klade všechny otázky, kolem nichž kypí boj, nikoli v rovině korporativní, ale rovině „univerzální“, a tak vytváří hegemonii základní společenské skupiny nad celou řadou podřízených skupin. Stát je ovšem koncipován jako vlastní

Nenávist k netečnosti. Stejně jako Marx viděl, že pokud by vládnoucí třída chtěla dlouhodobě ovládat třídu dělnickou, třeba k tomu použít myšlenky (spíše než sílu). Gramsci toto nazval HEGEMONIÍ (ideologickou nadvládou resp. vedením společnosti). Tímto způsobem si vládnoucí třída vytváří lidový souhlas (např. mocná konzervativní ideologická síla katolické církve v Itálii vydatně pomáhala při podpoře Mussoliniho fašistického režimu v třicátých letech.

orgán určité skupiny, jenž je pověřen vytvářet příznivé podmínky pro její maximální rozmach. Tento vývoj a tento rozmach jsou však pojímány a představovány jako hybné síly všeobecného rozmachu a rozvoje veškeré „národní“ energie; to znamená, že vládnoucí skupina se konkrétně slaďuje se všeobecnými zájmy podřízených skupin a život státu je pojímán jako neustálé vytváření a překonávání vratké rovnováhy (v dosahu práva) mezi zájmy základní skupiny a podřízených skupin, takové rovnováhy, v níž zájmy vládnoucí skupiny však převažují jen do jistého bodu, ne tedy až k zištnému hospodářsko-korporativnímu zájmu.[93]

[93] Tři momenty nebo stupně, které Gramsci rozebírá, odpovídají třem fázím ve vývoji dělnického hnutí. Podle toho rozeznáváme:
1. Ekonomicko-korporativní hnutí neboli řemeslnický syndikalismus;
2. okamžik, kdy je dělnická třída solidární při obraně vlastních společných zájmu i v oblasti politické, ale ještě se nejeví jako třída vládnoucí, schopná zvládnout a vyřešit spolu s vlastními problémy i problémy jiných tříd, a proto nutně zůstává na druhořadém místě;
3. **OKAMŽIK PLNÉHO REVOLUČNÍHO UVĚDOMĚNÍ, KDY SE DĚLNICKÁ TŘÍDA OCITÁ VE STŘEDU SPOJENECKÉHO SVAZKU A TVOŘÍ VLASTNÍ STRANU SCHOPNOU SE VYROVNAT S PROBLÉMEM DOBYTÍ MOCI.**

Problém vztahů mezi základnou a nadstavbovými složkami je nutno přesně vymezit a vyřešit, chceme-li dojít ke spolehlivému rozboru sil působících v dějinách během určitého období a chceme-li určit jejich vztahy. Přitom je nutné pohybovat se v okruhu dvou zásad: 1. ŽÁDNÁ SPOLEČNOST SI NEKLADE ÚKOLY, PRO JEJICHŽ ŘEŠENÍ BY JIŽ NEEXISTOVALY NUTNÉ A DOSTATEČNÉ PODMÍNKY, které by se nezačaly alespoň již rýsovat a vyvíjet; 2. ŽÁDNÁ SPOLEČNOST SE NEROZPADÁ A NEMŮŽE BÝT VYSTŘÍDÁNA JINOU DŘÍVE, DOKUD NEROZVINE PLNĚ VŠECHNY FORMY ŽIVOTA, KTERÉ JSOU SKRYTY V JEJÍCH VZTAZÍCH.[94] Promyslíme-li si tyto dva kánony, můžeme se dostat k rozpracování celé řady dalších zásad historické metodologie. Zatím je tedy nutno při studiu základny rozlišovat hnutí organická (poměrně stálá) a hnutí, která můžeme nazývat „díky okolnostem" (a která se jeví jako příležitostná, chvilková, téměř náhodná). Různé projevy shody okolností jsou jistě rovněž závislé na, organických hnutích, ale jejich význam nemá širší historický dosah. Dávají příležitost k drobné politické kritice ze dne na den, která napadá malé vedoucí skupiny a bezprostředně odpovědné osobnosti u moci. Organické jevy dávají příležitost k historicko-sociální

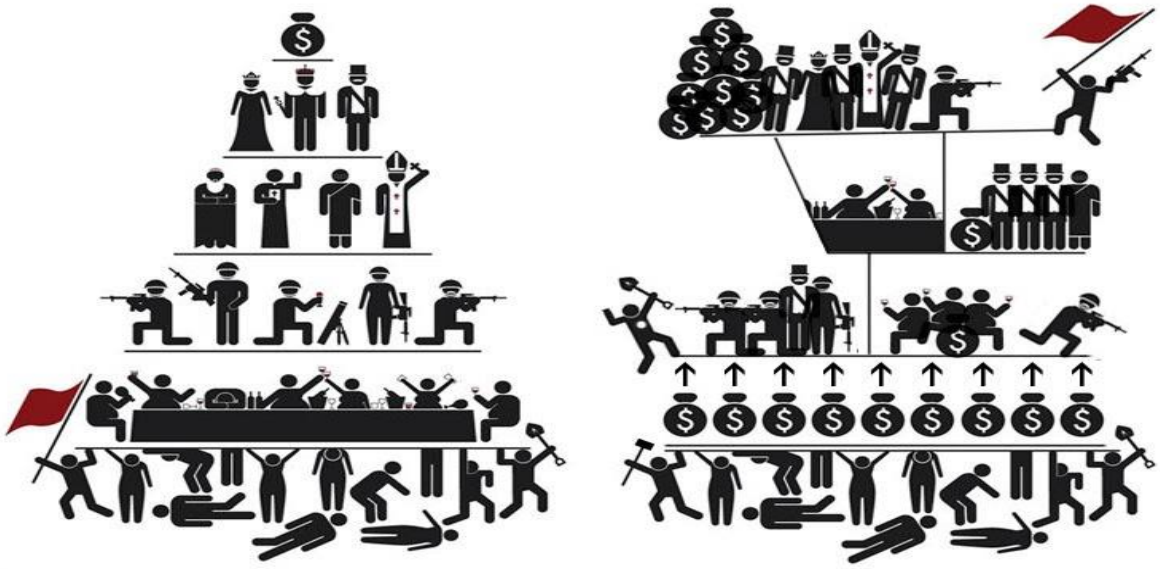

kritice, která napadá velká seskupení, míří nad bezprostředně odpovědné osobnosti a nad vedoucí kádry. Při studiu nějakého dějinného období vyvstává mimořádná důležitost tohoto rozlišení. Dochází ke krizi, která se někdy táhne desítky let. Tato nezvyklá délka napovídá, že se v základně projevily (dozrály) nevyléčitelné rozpory a že politické síly působící pozitivně k zachování a obraně samé základny stále ještě usilují o to, aby ji uvnitř jistých hranic ozdravily a překonaly. Tyto neochabující vytrvalé snahy (neboť žádná společenská formace nikdy nepřizná, že je překonána)

---

[94] Gramsci tlumočí vlastními slovy obsah dvou pasáží z **Marxova díla *Ke kritice politické ekonomie:* „PROTO SI LIDSTVO UKLÁDÁ VŽDY JEN TAKOVÉ ÚKOLY, KTERÉ MŮŽE VYŘEŠIT, NEBOŤ PŘI PODROBNĚJŠÍM ZKOUMÁNÍ SE VŽDY UKÁŽE, ŽE ÚKOL SÁM VZNIKÁ TAM, KDE MATERIÁLNÍ PODMÍNKY JEHO ŘEŠENÍ JSOU JIŽ DÁNY NEBO KDE JSOU ALESPOŇ V PROCESU VZNIKU."** A také: **„SPOLEČENSKÁ FORMACE NIKDY NEZANIKÁ DŘÍVE, DOKUD SE NEROZVINULY VŠECHNY VÝROBNÍ SÍLY, PRO KTERÉ JE ZRALÁ, A NOVÉ, VYŠŠÍ VÝROBNÍ VZTAHY NIKDY NENASTUPUJÍ NA JEJÍ MÍSTO, DOKUD MATERIÁLNÍ PODMÍNKY JEJICH EXISTENCE NEDOZRÁLY V LŮNĚ STARÉ SPOLEČNOSTI SAMÉ."** K. Marx, *Ke kritice politické ekonomie*, Předmluva, str. 7, čes. vyd., Praha 1953.

tvoří půdu „příležitostného“, na níž se organizují antagonistické síly, které by rády dokázaly (důkaz, který nakonec platí o je „pravdivý“ jen tehdy, jestliže se stane novou skutečností, jestliže antagonistické síly zvítězí, ale hned se projeví v řadě ideologických, náboženských, filosofických, politických, právních a dalších polemik, jejichž konkrétnost se dá hodnotit podle toho, nakolik dokáží být přesvědčivé a posunou z místa předchozí uspořádání společenských sil), že již existují potřebné a dostatečné podmínky, aby určité úkoly mohly, a tudíž mely být historicky vyřešeny. (Měly, protože každé selhání vůči historické povinnosti zvětšuje nutnou neuspořádanost a připravuje ještě těžší katastrofy.)

Omyl, do něhož se často při historicko-politických rozborech upadá, spočívá v tom, že se neumí nalézt správný poměr mezi organickým a příležitostným; tak se přijde bud k takovému výkladu příčin působících jako bezprostřední, jež naopak působí zprostředkovaně, nebo k tvrzení, že bezprostředními příčinami jsou pouze příčiny, které se projeví ve svém účinku; v jednom případě máme co dělat s přehnaným „ekonomismem“[95] či pedantickým doktrinářstvím, v druhém jde o přehnaný „ideologismus“. V jednom případe se přeceňují mechanické příčiny, v druhém se uctívá voluntaristická a individualistická složka. Rozlišování mezi „hnutími“ a organickými fakty a mezi hnutími a fakty „díky okolnostem“ nebo příležitostnými fakty musí být uplatněno u všech druhů situací - nejen tam, kde nastal pokrokový vývoj nebo rozkvět, nebo tehdy, dochází-li ke stagnaci výrobních sil. **Dialektická vazba mezi dvěma typy hnutí (tedy i druhy zkoumání) se obtížně zjišťuje; je-li omyl něčím závažným v historiografii, ještě závažnějším se stává v politickém umění, když jde nikoli o znovuvybudování dějin minulosti, ale o budování dějin přítomnosti a budoucnosti.**[96] **Vlastní přání a vlastní nepěkné a okamžité vášně jsou příčinou omylu, pokud se jimi zaměňuje objektivní a nestranná analýza. K tomu dochází nikoli při jejich vědomém použití jako „prostředku“ zvýšení akceschopnosti, ale v důsledku sebeklamu. DEMAGOG JE PRVNÍ OBĚTÍ SVÉ DEMAGOGIE.**

Stránkou téhož problému je otázka takzvaného poměru sil. V dějepisných

---

[95] Zde je pojem ekonomismus užíván k označení příliš samozřejmého a bezprostředního spojování hospodářských sil a hnutí s jejich politickými důsledky. Pojem ideologismus pak označuje přeceňování politických idejí vzhledem k hospodářským silám a hnutím.

[96] „To, že se nebere v úvahu bezprostřední okamžik poměru sil, souvisí s rezidui vulgárního liberálního pojetí, jehož jedním projevem je syndikalismus, který se pokládal za velmi vyspělý, zatímco ve skutečnosti znamenal krok zpět. **Vulgární liberální pojetí nakonec svým zdůrazňováním důležitosti poměrů politických sil organizovaných v různých orgánech strany (čtenáři časopisů, parlamentní a místní volby, masové organizace stran a syndikátu v užším smyslu) stálo výše než syndikalismus, který přikládal prvořadou důležitost jen a jen základním hospodářsko-společenským vztahům. Vulgární liberální pojetí mlčky počítalo i s těmito vztahy (jak je zřejmé z četných náznaků), ale více mu záleželo na vztahu politických sil, jenž by byl výrazem onoho druhého vztahu a ve skutečnosti ho do sebe zahrnoval. Tato rezidua vulgárního liberálního pojetí se dají sledovat v celé řade pojednání, o nichž se říká, že jsou spojena s filosofií praxe a která poskytla místo infantilním formám optimismu a hlouposti.“** (Poznámka Gramsciho.)

líčeních se často setkáváme s obecným výrokem „příznivý nebo nepříznivý poměr sil vzhledem k té či oné tendenci“. Tato abstraktní formulace však nevysvětluje nic nebo téměř nic, protože jen opakuje fakt, který se má vysvětlit, a to tak, že se jednou uvede jako fakt a jednou jako abstraktní zákon a vysvětlení. **TEORETICKÝ OMYL TEDY SPOČÍVÁ V TOM, ŽE SE NORMA ZKOUMÁNÍ A VÝKLADU KLADE „HISTORICKÁ PŘÍČINA“.**[97]

V „poměru sil“ je zatím třeba rozlišovat různé okamžiky a stupně, které jsou v podstatě tyto:

1. Poměr společenských sil těsně vázaný na základnu, objektivně existující, nezávislý na vůli lidu, měřitelný systémy exaktních nebo fyzikálních věd. Na základě stupně vývoje materiálních sil výroby to jsou sociální seskupení, z nichž každé zastupuje nějakou funkci a zaujímá určité místo přímo ve výrobě. Tento poměr je tím, co známe jako danou skutečnost, neboť nikdo nemůže měnit počet podniku a jejich osazenstvo, počet měst s daným městským obyvatelstvem atd. Toto základní uspořádání umožnuje studovat, zda ve společnosti existují nutné a dostatečné podmínky k její přeměně, čili umožnuje kontrolovat stupeň reálnosti a uskutečnitelnosti různých ideologií zrozených na téže půdě, na půdě protikladu, které společnost zplodila během svého vývoje.

70. výročí Gramsciho smrti si připomomenul i server CUBADEBATE

2. Následující moment se týká poměru politických sil, tj. zhodnocení stupně homogennosti, sebeuvědomění a organizace u různých sociálních skupin. Tento moment může být opět rozebírán a rozlišen do různých stupňů odpovídajících momentům kolektivního politického povědomí, tak jak se doposud v dějinách projevovaly. První a nejjednodušší z nich je moment ekonomicko-korporativní. Obchodník cítí, že musí být solidární s jiným obchodníkem, továrník s jiným továrníkem atd., ale obchodník se ještě necítí solidární s továrníkem. Tak lidé cítí jednotu sounáležitosti a povinnost organizovat se podle ní jako skupina téhož povolání, ještě však bez širší sociální určenosti. Druhý moment nastupuje tehdy, když se dostavuje vědomí solidarity zájmu u všech členů společenské skupiny, zatím ještě v oblasti čistě hospodářské. Již v tomto okamžiku vyvstává otázka státu, ale pouze pokud jde o dosažení politicko-právní rovnosti vůči vládnoucím skupinám, a proto se žádá právo účasti na zákonodárství o správě, o dokonce i právo provádět změny a reformy, ovšem v podstatě jen v dosavadním rámci. Třetí moment nadchází tehdy, když se dostavuje vědomí, že vlastní korporativní zájmy ve svém současném vývoji a v budoucnosti přerostou okruh korporativnosti ryze hospodářské skupiny a mohou

[97] Přímočaré tvrzení, že poměr sil je příznivý nebo nepříznivý, ještě nic neříká, nevysvětlíme-li, proč tomu tak je. Musíme se tedy ptát na toto **proč** a v tomto smyslu rozbor poměru sil poskytuje metodu (kánon) při studiu a historickém výkladu.

a musí se stát zájmy dalších podřízených skupin. To, je politicky nejvyhraněnější fáze, znamenající výrazný přechod od základny do sféry složitých nadstavbových vztahu, a zároveň fáze, kdy dozrávající ideologie se stávají „stranou“ začínají měřit své síly a vstupují do boje, až jediná z nich, nebo alespoň jediná jejich kombinace začne převažovat, prosazovat se o šířit po celém společenském areálu. Přitom určuje kromě jedinečnosti hospodářských a politických cílů také intelektuální a morální jednotu tím, že klade všechny otázky, kolem nichž kypí boj, nikoli v rovině korporativní, ale v rovině „univerzální“, a tak vytváří hegemon'" základní společenské skupiny
nad celou radou podřízených skupin. **STÁT JE OVŠEM KONCIPOVÁN JAKO VLASTNÍ ORGÁN URČITÉ SKUPINY, JENŽ JE POVĚŘEN VYTVÁŘET PŘÍZNIVÉ PODMÍNKY PRO JEJÍ MAXIMÁLNÍ ROZMACH.** Tento vývoj a tento rozmach jsou však pojímány a představovány jako hybné síly všeobecného rozmachu o rozvoje veškeré „národní“ energie; to znamená, že vládnoucí skupina se konkrétně slaďuje se všeobecnými zájmy podřízených skupin a život státu je pojímán jako neustálé vytváření a překonávání vratké rovnováhy (v dosahu práva), mezi zájmy základní skupiny a podřízených skupin, takové rovnováhy, v níž zájmy vládnoucí skupiny však převažují jen do jistého bodu, ne tedy až k zištnému hospodářsko-korporativnímu zájmu.[98]

V reálných dějinách jsou tyto momenty v sobě navzájem obsaženy horizontálně i vertikálně, tj. podle druhu hospodářské a společenské činnosti (horizontálně) a podle území (vertikálně); přitom se různě kombinují a štěpí. Každá taková kombinace muže být představována vlastním organizovaným útvarem v hospodářství i v politice. Ještě je třeba počítat s tím, že tyto vnitřní poměry národa či státu se proplétají s poměry mezinárodními, čímž vznikají nové původní a historicky konkrétní kombinace. Ideologie

Italský národní hrdina, vůdce demokratického křídla v risorgimentu, jemuž se, ač v letech 1833 resp. 1834 odsouzenému k smrti, podařilo uprchnout, a který bojoval za nezávislost republik Rio Grande a Uruguay v Jižní Americe. V roce 1849 umně a zdatně organizoval a řídil Římskou republiku, avšak po její porážce musel odejít do emigrace, v níž zůstal do roku 1854. Během národně osvobozeneckých válek proti Rakousku v letech 1859 resp. 1866 Garibaldi velel sboru dobrovolníků. **Roku 1860 Garibaldi stál v čele italského povstání proti neapolským Bourbonům a vedl legendární pochod tisíce vlastenců, který skončil připojením jižní Itálie k sardinskému království.** Během dvouletí 1870-71 bojoval Giuseppe Garibaldi na straně Francie a **NADŠENĚ UVÍTAL VÝBUCH PRVNÍ PROLETÁŘSKÉ REVOLUCE DĚJIN PAŘÍŽSKÉ KOMUNY A HRDINNÝMI KOMUNARDY BYL DOKONCE v nepřítomnosti ZVOLEN ČLENEM ÚV Národní gardy.**

---

[98] **Tři momenty nebo stupně, které Gramsci rozebírá, odpovídají třem fázím ve vývoji dělnického hnutí.** Podle toho **ROZEZNÁVÁME**:

1. „ekonomicko-korporativní“ hnutí neboli řemeslnický syndikalismus;
2. okamžik, kdy je **DĚLNICKÁ TŘÍDA SOLIDÁRNÍ PŘI OBRANĚ VLASTNÍCH SPOLEČNÝCH ZÁJMŮ** i v **OBLASTI POLITICKÉ, ALE JEŠTĚ SE NEJEVÍ JAKO TŘÍDA VLÁDNOUCÍ, SCHOPNÁ ZVLÁDNOUT A VYŘEŠIT SPOLU S VLASTNÍMI PROBLÉMY I PROBLÉMY JINÝCH TŘÍD** a proto nutně zůstává na druhořadém místě;
3. **OKAMŽIK PLNÉHO REVOLUČNÍHO UVĚDOMĚNÍ, KDY SE DĚLNICKÁ TŘÍDA OCITÁ VE STŘEDU SPOJENECKÉHO SVAZKU A TVOŘÍ VLASTNÍ SCHOPNOU SE VYROVNAT S PROBLÉMEM BOBYTÍ MOCI.**

zrozená ve vyspělejší zemi se šíří v méně vyspělých zemích a vtrhuje do boje a kombinací místních sil.[99]

Tento vztah mezi národními o mezinárodními silami se ještě komplikuje uvnitř každého státu výskytem několika územních celků s různou strukturou a s různým poměrem sil ve všech stupních (tak kraj Vendée[100] byl spojencem reakčních mezinárodních sil o jejich zástupcem v nitru francouzské územní jednoty; tak Lyon[101] ve Francouzské revoluci reprezentoval osobitý uzel vztahu atd.).

3. Třetí moment se týká poměru k vojenským silám, který je občas bezprostředně rozhodující. (Historický vývoj neustále kolísá mezi prvním a třetím momentem při současném prostředkování druhého.) Ale ani tento moment není něčím mlhavým a bezprostředně zjistitelným pouze ve schematické podobě, i zde lze rozlišovat dva stupně — vojenský v užším smyslu nebo technicko-vojenský, a stupeň, který můžeme nazvat politicko-vojenským. V dějinném vývoji jsou tyto dva stupně zastoupeny velkou paletou kombinací. Typickým příkladem, který může sloužit jako nejzazší doklad, je poměr vojenského útisku nějakého státu vůči národu usilujícímu o dosažení své státní[102] nezávislosti. Není to poměr čistě vojenský, ale politicko-vojenský; a opravdu takový druh útisku je nevysvětlitelný, jestliže nevidíme společenský rozklad utlačeného národa, který je ve své většině pasívní. Přesto však nelze dosáhnout nezávislosti čistě vojenskou silou, ale silou vojenskou a politicko-vojenskou. Bude-li nakonec utlačený národ před začátkem boje za nezávislost musit čekat, až mu hegemonní stát dovolí organizovat vlastní vojsko v úzce technickém smyslu slova, bude musit chvíli počkat. (Může se stát, že požadavek zřídit vlastní vojsko, bude státem hegemonem uspokojen, ale to bude znamenat, že boj byl již z větší části vybojován a na poli politicko-vojenském vítězné skončen). Utlačený národ se tudíž na počátku postaví proti vojenské síle hegemona silou, která je pouze vojenskopolitická; to znamená, že se proti němu postaví formou politické akce, která může určovat následující dopad vojenského rázu ve smyslu: 1. že je v její moci rozložit zevnitř bojeschopnost národa-hegemona; 2. že nutí vojenskou sílu hegemona rozlévat a rozptylovat se po velkém území, čímž se z velké části vytrácí její bojová činnost.

---

[99] Náboženství je například stálým zdrojem podobných ideologicko-politických, národních i mezinárodních kombinací a spolu s náboženstvím jsou to i jiné mezinárodní útvary zednářstvo, rotariáni, židé, kariéističtí diplomaté, kteří našeptávají politická východiska různé historické provenience a nechávají je vítězit v určitých zemích, přičemž fungují jako mezinárodní politické strany působící v každém národě všemi svými soustředěnými mezinárodními silami. **Náboženství, zednářstvo, Rotary kluby, židy atd. můžeme zařadit do společenské kategorie „intelektuálů“, jejichž funkce v mezinárodním meřítku spočívá v zprostředkování mezi extremisty, v „socializování“ technických vymožeností, které uvádějí v pohyb veškerou řídící činnost a v promýšlení kompromisu a východisek mezi krajními způsoby řešení.** (Poznámka Gramsciho)

[100] ***Vendée*: kraj ve Francii, který byl ohniskem odporu monarchistických sil proti mladé francouzské republice zrozené v buržoazně demokratické revoluci roku 1789.**

[101] Lyon byl již v 18. staletí střediskem textilního průmyslu. **V průběhu Francouzské buržoazní revoluce převládl v Lyonu umírněný směr a město musela dobývat vojska pařížské revoluční vlády.**

[102] Dosti průkazný příklad platnosti tohoto rozboru podává osvobozenecký **BOJ KOLONIÁLNÍCH NÁRODŮ,** zvláště tam, kde jako **V INDOČÍNĚ A V ALŽÍRSKU VLÁDNOUCÍ MOCNOSTI POUŽÍVALY VŠECH PROSTŘEDKŮ, VČETNĚ OTEVŘENÉ VÁLKY,** aby si udržely vlastní mocenské pozice.

V italském risorgimentu[103] se dá pozorovat neblahý nedostatek politického a vojenského vedení, zvláště u Strany akce[104] (z vrozené neschopnosti), ale i v umírněné Straně piemontské, před rokem 1848 i po něm, a to jistě nikoli z neschopnosti, ale z „ekonomického malthusiánství“;[105] nikoli z neschopnosti, ale z „ekonomicko-politického malthusiántví“; tj. protože se nechtěla ani nadhodit možnost pozemkové reformy a protože se nepřálo svolání ustavujícího národního shromáždění, nýbrž se prosazovalo jedině to, aby piemontské království bez jakýchkoli podmínek a výhrad ze strany lidu se rozšířilo na celou Itálii při eventuálním připuštění krajových plebiscitu.

Jiná otázka, která je spjata s předcházejícími, se týká názoru, zda základní dějinné krize jsou bezprostředně určovány hospodářskými krizemi. Odpověď ve skryté podobě obsahují předchozí odstavce, kde se pojednává o otázkách, které jsou jen jiným vyjádřením právě probíraného problému. Přesto však je vždy z didaktických důvodů nutné s ohledem na příslušnou část veřejnosti zkoumat všechny způsoby, jak předložit stejnou otázku jinou formou, tj. formou zdánlivě nezávislého a nového problému. **Můžeme vyloučit, že by hospodářské krize samy o sobe plodily klíčové události; mohou pouze vytvářet příznivější půdu pro šíření určitého způsobu myšlení, pomáhají vytyčovat a řešit otázky, které spoluurčují celý další vývoj státního života.** Koneckonců ve všech tvrzeních týkajících se období krizí a prosperity můžeme nalézt jednostranné úsudky. Ve svém kompendiu o dějinách Francouzské revoluce Mathiez[106] (v protikladu k vulgárnímu tradičnímu dějepisectví „shledávajícímu“ apriorně souvislost krize s velkými zlomy porušujícími rovnováhu společenského řádu) tvrdí, že kolem roku 1789[107] byla okamžitá hospodářská situace dosti dobrá, a proto nelze říkat, že zkázu absolutistického státu vyvolala krize zbídačování. Musíme poznamenat, že stát byl v kleštích smrtelné finanční krize a vznikala otázka, na který ze třech privilegovaných stavů[108] společnosti mají dolehnout oběti a břemena, měl-li se vnést pořádek do státních a královských financí. Kromě toho, jestliže měšťanstvo hospodářský vzkvétalo, jistě to nebylo možno říci o situaci lidových vrstev ve městech a na venkově, zvláště těch, které byly trýzněny permanentní bídou. V každém případě porušení rovnováhy sil se neděje pod okamžitým a mechanickým vlivem zbídačování společenské skupiny, která má zájem na zrušení rovnováhy a fakticky ji zruší, ale probíhá v rámci konfliktu

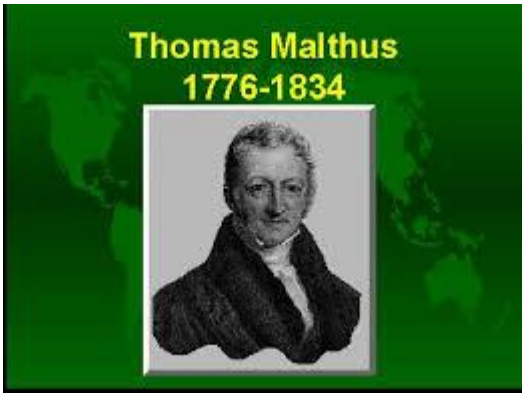

[103] ***Risorgimento*** (z italského ri – „znovu“ a sorgere – „vznikat“, „pramenit“) bylo hnutí za svobodu a národní jednotu Itálie v letech 1815–1870 s cílem politicky sjednotit italský národ na Apeninském poloostrově v jeden stát.
[104] Stranu akce tvořilo křídlo republikánské, demokratičtější obrozenecké vlny. Rozboru slabin vedoucích sil *risorgimenta* věnoval Gramsci velmi četné poznámky, pověstně shrnuté do svazku **Risorgimento**, které většinou byly otištěny v roce 1959 v Římě v Malé knihovně marxismu.
[105] Výraz ekonomické malthuziánství má zde naznačovat žádoucí monarchistické řešení sjednocení Itálie shora.
[106] Albert Mathiez, velký francouzský historik (1874-1932), Hlavním jeho dílem je **Francouzská revoluce**, kde nově hodnotí jakobíny a Robespierra.
[107] Roku 1789 vypukla buržoazně demokratická revoluce ve Francii.
[108] Šlechta, duchovenstvo, měšťanstvo (zvané též třetí stav).

vyššího řádu, než je bezprostřední svět ekonomiky, spjatých s třídní „prestiží“ (ekonomické zájmy budoucnosti), se zjitřeným citem nezávislosti, autonomie a moci. **Zejména otázka hospodářského živoření nebo blahobytu jako příčiny nových dějinných skutečností vystupuje v různých stupních jako dílčí aspekt otázky poměru sil. Nově může vznikat buď proto, že stav blahobytu ohrožuje krátkozraký egoismus skupiny odpůrců, stejně jako proto, že živoření není již dále snesitelné a ve staré společnosti se nerýsuje žádná síla schopná je zmírnit a znovunastolit normální stav legálními prostředky.** Můžeme dokonce říci, že všechny tyto složky jsou konkrétním projevem neustálého přelévání souběhu okolností v celku společenského poměru sil, kde dochází k přechodu k politickému poměru sil, který nakonec vrcholí v rozhodujícím vojenském měření.

Chybí-li takový vývojový proces od jednoho okamžiku k druhému a jde-li v podstatě o proces, jehož aktéry jsou lidé, vůle a schopnosti lidí, běh událostí se zastavuje a lze z toho vyvozovat navzájem si odporující závěry: stará společnost odolává a zajišťuje si období „oddechu“ a přitom fyzicky vyhlazuje odpůrcovu elitu a terorizuje jeho masové zálohy, nebo též může dojít ke vzájemnému zničení stran, které se dostaly do konfliktu, a k nastolení hřbitovního míru, třeba i pod dozorem cizích stráží.

Pro nás prvořadé se nazývá REVOLUCE

www.comunistesinstrapopolare.com

Nejdůležitější připomínku, kterou je nutno vyslovit v souvislosti s jakoukoli konkrétní analýzou poměru sil, spatřujeme v tom, že takové analýzy nemohou a nesmějí být samoúčelné (s výjimkou, že se píše kapitola z dějin minulosti); nabývají téhož významu jen tehdy, slouží-li ke zdůvodnění praktické činnosti a vzepětí vůle. **Ukazuje se v nich, která místa kladou menší odpor, kde je účelnější uplatnit sílu vůle, napovídají bezprostřední taktické akce, UKAZUJÍ, JAK NEJLÉPE ZAMĚŘIT POLITICKOU AGITAČNÍ KAMPAŇ, JAKÁ ŘEČ BUDE ZÁSTUPŮM A DAVŮM NEJSROZUMITELNĚJŠÍ atd. Rozhodující složkou v každé situací je trvale organizovaná síla, odhodlaná již delší dobu jít vpřed, jakmile se usoudí, že nastala příznivá situace (příznivá právě proto, že existuje taková síla plná bojovného zápalu).**

PROTO ZA NEJZÁKLADNĚJŠÍ ÚKOL NUTNO POVAŽOVAT SYSTEMATICKOU A TRPĚLIVOU PÉČI O FORMOVÁNÍ, ROZVOJ A STÁLE VĚTŠÍ SEMKNUTOST, CELISTVOST A SEBEUVĚDOMĚNÍ TÉTO SÍLY.[109] Vidíme to v dějinách vojenství a v péči, s jakou byla ve všech dobách vojska předem připravována zahájit válku v kterémkoli okamžiku. Velké státy jsou velkými státy *právě* proto, že byly kdykoli připraveny účinně zasáhnout do příznivého souběhu mezinárodních událostí, které byly proto příznivé, protože tu byla konkrétní možnost účinně do nich zasáhnout.

Věta o stálých váhových poměrech

Této věty lze s prospěchem použít k vysvětlení a k názornějšímu, zjednodušenému pohledu na četné úvahy, jež se týkají nauky o organizování (studium

[109] **TOUTO SILOU V BOJI PROTI BURŽOAZII JE REVOLUČNÍ STRANA PROLETARIÁTU.**

právního, aparátu, demografické skladby atd.) i všeobecné politiky (při rozborech situací, poměru sil, problému intelektuálu atd.). Mějme přitom neustále na paměti, že použití věty o stálých váhových poměrech má cenu schematickou a metaforickou, tj. že se nedá mechanicky uplatňovat, protože v lidských seskupeních má převládající úlohu kvalitativní prvek (čili technická a intelektuální kapacita jednotlivých složek) a ten se nedá matematicky měřit. Lze proto říci, že každé lidské seskupení se vyznačuje svým osobitým a **optimálním** principem stálých váhových poměrů.

Nauka o organizování se může úspěšně dovolávat této věty: to je jasně zřejmé ve vojsku. Každá forma, společnosti má však svůj typ armády a každý typ armády má svůj princip stálých váhových poměru, který se ostatně mění i podle druhu zbraní nebo odbornosti. Určitý poměr najdeme mezi radovými vojáky, poddůstojníky, nižšími a vyššími důstojníky, štáby, generálním štábem atd. Je tu i poměr mezi různými druhy zbraní a uvnitř ještě mezi odbornostmi atd. Jakákoli změna v jedné části vyvolává nutnost vytvořit novou rovnováhu v ostatních složkách atd.

Politicky si můžeme tuto větu promítnout na strany, na odborové svazy, na továrny a ověřit si, že každá společenská skupina má vlastní zákon stálých váhových poměrů, měnící se podle kulturní úrovně, podle stupně duševní nezávislosti, podle průbojnosti a smyslu pro odpovědnost a kázeň nejzaostalejších a nejnahodilejších členů.

Italský liberální ekonom
Maffeo Pantaleoni (1857-1924)

Zákon stálých váhových poměrů je u Pantaleoniho[110] v jeho ***Zásadách čisté ekonomie*** (*Princípi di economia pura*) vyložen takto: „Látky se chemicky slučují pouze ve stálých váhových poměrech a každé množství nějakého prvku, které převyšuje množství požadované ke sloučení s jinými prvky přítomnými v určitých množstvích,

[110] Maffeo Pantaleoni (1857-1924), liberální ekonom. Citovaný úryvek je převzat ze **Zásad čisté ekonomie**, Milán 1931. str. 112.

zůstává **volné**; je-li množství nějakého prvku nedostatečné v poměru k jiným přítomným prvkům, nastane sloučení pouze v té míře, nakolik dostatečné je množství prvku přítomného v **menším množství** vzhledem k prvkům ostatním.“ Přeneseně můžeme tohoto zákona využít pro pochopení, jak se „hnutí“ nebo názorové směřování stává stranou, tj. politickou silou, účinnou z hlediska vykonávání vládní moci, jak postupně získává (připravuje v sobě) vedoucí všech stupňů a jak tito vedoucí nabyli určitých schopností. Historický „automatismus“ určitých předpokladu (existence určitých objektivních podmínek) politicky zpřítomňuje strany a schopné lidi; jejich nepřítomnost nebo nedostatek (kvantitativní a kvalitativní) obrací vniveč samotný „automatismus“ (který přesto není automatismem); abstraktně vzato, jsou to předpoklady, ale důsledky se nerealizují, protože chybí lidský faktor. Z tohoto důvodu lze říci, že úkolem stran je připravovat schopné vedoucí, neboť jsou funkcí mas; masy vybírají, pěstují a rozšiřují počet vedoucích potřebných k tomu, aby určitá společenská skupina, která je „pevnou“ veličinou (lze totiž stanovit, kolik složek je v každé společenské skupině), se rozčlenila a z víru zmatku se stala samou svou podstatou odhodlaným politickým vojskem. Když v následujících volbách na témže nebo jiném stupni (na příklad v Německu před příchodem Hitlerovým volby presidenta republiky, do říšského sněmu, do sněmu jednotlivých zemských vlád, do obecních rad a podnikových výborů) kolísá množství odevzdaných hlasů pro stranu[111] od maxima k minimu, což je podivné a arbitrární, může se z toho vyvodit, že její kádry jsou co do množství i co do kvality nedostatečné nebo jsou nedostatečné bud co do kvantity (relativně), nebo co do kvality. Strana, která obdržela mnoho hlasů *v* místních volbách, a nikoli již ve volbách politicky důležitějších, jistě ve svém ústředním vedení něco kvalitativně postrádá, vyznačuje se množstvím, nebo alespoň dostatkem osob druhého rádu, ale chybí jí štáb přiměřený státu a jeho postavení ve světě atd.

Vedoucí činitel německého a mezinárodního revolučního dělnického hnutí. Jako funkcionář německé sociální demokracie a odborů bojoval za 1. světové války proti imperialistické válce a oportunismu. Od 1918 byl činitelem Nezávislé sociálně demokratické strany Německa (USPD) a usiloval o její sjednocení s **KS Německa založenou dne 1. ledna 1919**. Na sjednocovacím sjezdu r. 1920 byl zvolen do vedení komunistické strany (KPD). V r. 1923 stál v čele povstání hamburských pracujících. **Působil jako významný činitel BOLŠEVIZACE KPD**. V letech 1928-1943 byl členem exekutivy KI. V letech 1925 a 1932 kandidoval na říšského prezidenta. Včas varoval před fašismem a podílel se na vypracování zásad antifašistického boje. V r. 1933 byl zatčen a uvězněn, v r. 1944 byl na Hitlerův rozkaz zastřelen v koncentračním táboře Buchenwald.

[111] Narážka se týká Komunistické strany Německa.

Počet a kvalita
v zastupitelských režimech

Jednou z nejotřepanějších věcných pravd, které neustále opakují odpůrci volebního systému při vytváření státních orgánů, je výrok, že „počet je zde nejvyšším zákonem“ a že „mínění kdekterého hlupáka, který umí psát (a v některých zemích i analfabeta) platí, pokud jde o určení politické linie státu, přesně tolik jako mínění toho, kdo státu a národu věnuje své nejlepší síly“ atd. Skutečnost je však taková, že v žádném případě není pravda, že počet je „nejvyšším zákonem“, ani váha názoru každého volice není „přesně“ stejná. Počty í v tomto případě jsou prostě nástrojem, který udává rozměry a poměr, jinak nic. Co se pak tedy měří? Měří se vlastně účinnost, důsažnost a přesvědčivost názoru nemnohých lidí, aktivních menšin, elity, avantgardy atd., čili jejich rozumnost či historičnost či konkrétní funkčnost. Tím chceme říci, že není pravdou, že váha mínění jednotlivých lidí je „přesně“ stejná. Ideje a názory „se nerodí“ živelně v mozku každého jednotlivce - vyšly z nějakého ohniska, odtud vyzařují, šíří se, přesvědčují, mají svou skupinu lidí nebo i jedinou individualitu, která je vypracovala a předložila v politicky aktuální formě. Počítání „hlasu“ je konečným projevem dlouhého procesu, v němž největší vliv patří právě těm, kdo „věnují státu a národu své nejlepší síly“ (jsou-li takoví). Jestliže tato domnělá skupina nejlepších z nejlepších přes své nekonečné materiální zdroje, které vlastní, nedosáhne souhlasu většiny, musí být považována buď za neschopnou, nebo za nezastupující „národní“ zájmy, které nutně musí být převažující při tlumočení vůle národa v jednom smyslu spíše než v druhém. „Nešťastnou náhodou“ je každý veden ke směšování vlastního „osobitého“[112] zájmu se zájmy národními, a tudíž ke zjištění, že je „hrozné“ atd., aby měl rozhodovat „zákon počtu“; rozhodně je lepší se stát elitou podle dekretu. Nejde proto o ty, kdo intelektuálně „mnoho mají“ a kdo se cítí snížení na úroveň posledního analfabeta, ale a ty, kdož se domnívají, že mají mnoho a kteří chtějí zbavit „muže z ulice“ i toho nepatrného zlomku moci, který mu při rozhodování o běhu státního života patří.

Francesco Guicciardini (1483 – 1540) byl italský historik, politický filozof, diplomat a politik. Jeho nejslavnějším dílem je kniha Storia d'Italia (Dějiny Itálie), kde se pokusil novou historiografickou metodu, mnohem více opřenou o zdroje a analýzy než u jeho předchůdců. **Dějiny nicméně vnímal jako dějiny osobností, nikoli sociálních procesů**, k čemuž asi přispěla skutečnost, že nahlédl osobně do politického dění a byl blízko řadě osobností **Byl též blízkým přítelem Niccolò Machiavelliho**, zachovala se jejich vzájemná korespondence.

Od kritiky (původu oligarchického,[113] nikoli ze strany elity) až k parlamentárnímu režimu (zvláštní je, že není kritizován, zato dějinná racionálnost početního konsensu je soustavně falšována přílivem bohatství) se tato banální tvrzení přenášejí

---

[112] Termín „osobitý“ často používá Francesco Guicciardini, zvláště ve svých zásadách jednání (**Vzpomínky**). Proti „osobitému“ egoismu napsal kritik Francesco De Sanctis esej **Guicciardiniho člověk**, o níž se několikrát zmiňuje Gramsci.

[113] Oligarchie je „vláda nemnohých“ v protikladu nejen k „demokracii“ (vládě lidu) a „monarchii" (vládě jedince), ale i vůči aristokracii, což původně znamenalo „vládu nejlepších“ (a tudíž elity).

na každý zastupitelský systém, i neparlamentní a nezbudovaný podle kánonů formální demokracie.[114] Nicméně jsou tato tvrzení přesná. V těchto ostatních režimech nemá konsensus v okamžiku hlasování svou naprosto konečnou fázi. Konsensus je předpokládán v neustále aktivní podobě až k bodu, kdy souhlasící lze považovat za „funkcionáře“ státu a volby za jistý druh dobrovolného zapojení státních funkcionářů určitého typu, což se v jistém smyslu dá spojovat (v různých rovinách) se *selfgovernment*.[115] Volby probíhají nikoli podle všeobecných a prázdných programu, ale v bezprostřední konkrétní práci, která umožňuje vykonat něco více, než obyčejný občan poslušný zákona může konat pro jejich realizaci a být tak předvojem aktivní a odpovědné práce, Prvek „dobrovolné“ iniciativy nemůže být stimulován jinak (s ohledem na nejširší vrstvy lidí), a když je přitom netvoří beztvaré zástupy občanu, ale produktivní kvalifikovaná složka obyvatelstva, je pak pochopitelné, jaký význam může mít akt hlasování.[116]

Vezměme výrok, že „společnost si neklade problémy, k jejichž řešení by již neexistovaly materiální předpoklady“. Je to problém formování kolektivní vůle, jenž je bezprostředně závislý na tamto výroku. Kritická analýza významu daného výroku nese s sebou studium procesu vytváření kolektivní vůle, a jak si taková vůle vytyčuje bezprostřední a zprostředkované konkrétní cíle čili zaměření kolektivní akce. Jde a delší nebo kratší vývojové procesy.

Zřídkakdy dochází k náhlým „syntetickým“ výbuchům; podíváme-li se na ně zblízka, vidíme, že tu jde spíše o ničení než o budování, že se odstraňují mechanické a vnější překážky původního a živelného vývoje - příklad toho můžeme hledat v sicilských nešporách.[117]

Dalo by se konkrétně studovat a zároveň rozebírat formování kolektivního dějinného hnutí ve všech jeho molekulárních fázích, tedy podniknout to, co se obvykle nedělá, protože by to zatěžovalo výklad. Místa toho se berou již ustálené názorové proudy kolem nějaké skupiny nebo vynikající osobnosti, Je to problém, který moderní

---

[114] Odkaz na sovětský model demokracie.

[115] **SAMOSPRÁVA. GRAMSCI V NÍ ZDŮRAZŇUJE** jednu stránku: **VOLBY FUNKCIONÁŘŮ, KTEŘÍ TAK** alespoň zčásti **NEVYTVÁŘEJÍ BYROKRATICKÝ APARÁT.**

[116] Tato pozorování by se dala provádět v rozsáhlejší a souvislejší podobě, s přihlédnutím k dalším rozdílům volebních soustav, podle toho, jak se mění obecné společenské a politické poměry, poměry mezi volenými funkcionáři a funkcionáři z povolání atd. (Poznámka Gramsciho.)

[117] Dne 31. března 1282 palermský lid povstal proti vládě Karla z Anjou. I když se revolta zdála neočekávaná, jak poznamenává Gramsci, byla plodem hluboké nespokojenosti vyvolané různými příčinami. V tom je třeba hledat důvod jejího úspěchu a rychlého rozšíření na celou Sicílii, kde byli Francouzi přemoženi za necelý měsíc.

doba vyjadřuje v termínech strana nebo koalice spřízněných stran - jak vzniká zakládání strany, jak se vyvíjí její organizovaná síla, společenský vliv atd. Jde tu o molekulární, drobnohledný proces, určený pro nejjemnější rozbor, probíhá po vlásečnicích a je dokumentován nepřehledným množstvím knih, svazku, časopiseckých a novinových článků, ústními rozpravami a debatami, donekonečna se opakujícími, které ve svém gigantickém celku představují onu lopotu, z níž se rodí kolektivní vůle s určitým stupněm semknutosti, určitým nutnýma dostatečným stupněm k vytyčení koordinované a simultánní akce v čase a zeměpisném prostoru, kde se historický fakt projevuje.

Thomas More (1478-1535), anglický filosof a politik, renesanční humanista , racionalista a jeden ze zakladatelů utopického socialismu. **Ve spisu Utopie jako první důsledně vyložil myšlenku zespolečenštění výroby spojenou s komunistickou organizací práce a rozdělováním i všestranným rozvojem osobnosti.** Od roku 1529 zastával post kancléře a 3 roky poté se postavil proti absolutistické politice Jindřicha VIII. a zejména proti panovníkově cíkevní reformě. Král ho dal soudit pro velezradu a popravit. More byl kanonizován r. 1935.

Důležitost utopií[118] a mlhavých racionalistických ideologií[119] v počáteční fázi dějinných procesu formování kolektivní vůle: utopie a abstraktní racionalismus mají stejnou důležitost jako stará pojetí světa a shromažďující zkušenosti různých dob. Záleží jen na kritice, které je takový ideologický komplex vystaven ze strany prvních představitelů nové dějinné fáze. Prostřednictvím této kritiky máme co činit s procesem rozlišování a změny specifické váhy, kterou se vyznačovaly složky starých ideologií. To, co bylo podružné a podřízené nebo i náhodné, začíná se chápat jako základní, vůle se rozpadá ve svých rozporných složkách, protože se právě podřízené složky *sociálně* vyvíjejí atd.

Po zformování režimu stran v dějinné fázi spjaté se standardizací[120] velkých mas obyvatelstva (spojovací prostředky, noviny, velkoměsta atd.) probíhají molekulární procesy rychleji než v minulosti atd.

---

[118] V roce 1516 Angličan Thomas More sepsal pomyslnou zprávu o cestě na ostrov nazvaný **Utopia** (čili „to, co nikde neexistuje“), kde všechno bylo vyráběno a spotřebováváno společně. Toto slovo pak získalo význam popisu vize pomyslného a racionálního státu. **Jako utopický socialismus Marx s Engelsem definovali v Manifestu komunistické strany učení Saint-Simonovo, Fourierovo, Owenovo atd. „Vynálezci těchto systémů“, čteme v Manifestu, „vidí sice protikladnost tříd i působení rozkladných živlů uvnitř panující společnosti samé. Nevidí však u proletariátu samostatnou dějinnou iniciativu, nevidí žádné jemu vlastní politické hnutí.“** (Marx-Engels, Spisy 4, čes. vyd., str. 458.)

[119] Termín ideologie se používá v dosti odchylných významech.

[120] Zde proces, v němž způsob života a myšlení splývají. Viz poznámku Člověk individuální a člověk z davu.

Člověk individuální a člověk z davu

Latinské přísloví **Senatores boni viri senatus mala bestia**[121] se stalo obecnou pravdou. Jakého významu nabylo toto přísloví a co znamená? Jen to, že dav osob ovládaných okamžitými zájmy nebo unesen vášní podnícenou bezprostředními dojmy, sdílenými nekriticky od úst k ústům, se sjednotí k nejhanebnějšímu rozhodnutí, jež si nezadá s nejnižšími zvířecími instinkty. Toto zjištění je správné a střízlivé, pokud se vztahuje, na náhodné houfy, shromážděné jako „množství kapek za lijáku pod střechou“, složené z lidí, kteří nejsou spjati pouty odpovědnosti vůči jiným lidem, nebo skupinám osob, nebo vůči konkrétní hospodářské skutečnosti, jejíž zkáza by se odrazila v zhoubě jednotlivců. Proto lze říci, že v takových houfech nejenže není individualismus překonán, nýbrž je vyhrocen jistotou beztrestnosti a neodpovědnosti.

Obecně známé je však také zjištění, že shromáždění „dobře seskupené“ ze svárlivých a neukázněných složek se sjednocuje na kolektivních rozhodnutích, která překonávají úsudek průměrného jednotlivce - kvantita přechází v kvalitu. Kdyby tomu tak nebylo, nebyla by například možná existence vojska; nebyly by možné neslýchané oběti, které skupiny lidí s dobrou kázní dokáží přinést za určitých okolností, kdy jejich smysl pro společnou odpovědnost je silně rozbouřen pocitem bezprostředního společného ohrožení, kdy budoucnost se ukazuje důležitější než přítomnost.

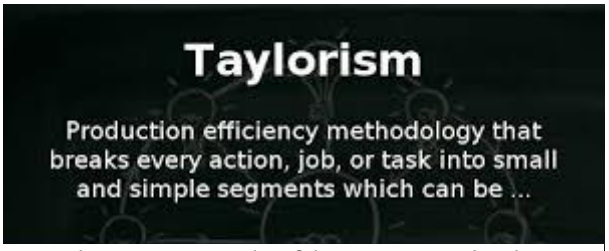

Taylorismus Metoda efektivnosti výroby, která rozděluje každou akci, úkol nebo úkol na malé a jednoduché segmenty

Jako příklad vezmeme schůzi na náměstí, která je něčím jiným než schůze v uzavřeném sále a opět něčím jiným než odborářská schůze podle povolání a tak dále. Zasedání štábních důstojníků bude Úplně jiné než shromáždění vojáku nějaké čety atd.
Náklonnost ke konformismu je v dnešním světě rozšířenější a hlubší, než tomu bylo v minulosti - standardizace způsobu myšlení a jednání nabývá rozměrů národních nebo přímo kontinentálních.

Hospodářská základna kolektivního člověka, to jsou velké továrny, taylorizace[122], racionalizace atd. A co v minulosti, existoval kolektivní člověk, nebo nikoli? Existoval v podobě řízení „z boží vůle“, řečeno s Michelsem, ta znamená, že si člověk získával kolektivní vůli z podnětu a z bezprostředního návodu „hrdiny“, reprezentativního člověka. Tato kolektivní vůle se však vázala na vnější činitele a neustále se skládala a rozkládala. Dnešní kolektivní člověk se naopak utváří v podstatě odzdola nahoru, na základě postavení, které zaujímá kolektiv ve světě výroby. Reprezentativní člověk má i dnes svou úlohu při formování kolektivního člověka avšak mnohem podružnější než v minulosti, takže může zmizet, aniž se rozruší tmel držící kolektiv, a aniž se zhroutí celá stavba.

---

[121] Senátoři jsou dobří lidé, ale senát je zlá šelma.
[122] Vědecká organizace práce nazvaná podle amerického inženýra Fredericka Taylora (1856-1915), který ji uvedl v život.

Říká se, že „západní vědci se domnívají, že duch mas není ničím jiným než znovuoživením prastarých pudů prvobytné hordy, a proto je ústupem k překonaným kulturním stadiím"; stačí se odvolat na takzvanou „psychologii davu", psychologii náhodných množství lidí, a toto tvrzení se stává pseudovědeckým; je spjato s pozitivistickou sociologii.

K společnému konformismu je třeba poznamenat, že to není otázka nová a že pokřik, který zvedli někteří intelektuálové, je přinejmenším směšný. Konformismus existoval vždy — dnes jde o boj mezi „dvěma konformismy", to znamená o boj za nadvládu, o krizi civilizované společnosti. **STAŘÍ INTELEKTUÁLOVÉ A MORÁLNÍ VŮDCOVÉ CÍTÍ, ŽE ZTRÁCEJÍ PŮDU POD NOHAMA, POZORUJÍ, ŽE JEJICH „KÁZÁNÍ" SE STALA PRÁVĚ JEN „KÁZÁNÍMI" ČILI VĚCMI STOJÍCÍMI MIMO REALITU, ČISTOU FORMOU BEZ OBSAHU MASKOU BEZ DUCHA. ODTUD JEJICH BEZNADĚJ A JEJICH ZPÁTEČNICKÉ A KONZERVATIVNÍ TENDENCE, NEBOŤ OSOBITÁ FORMA CIVILIZACE, KULTURY A MORÁLKY, KTEROU PREDSTAVOVALI, SE ROZKLÁDÁ.** Proto volají po záhubě veškeré civilizace, veškeré kultury, veškeré morálky a žádají represivní opatření ze strany státu, ustavují skupiny odporu odsunuté stranou reálného dějinného procesu. Tím prodlužují trvání krize, protože soumrak života a myšlení může probíhat bez krizí. Představitelé řádu spějícího k pořadu (mimo jiné z „racionalistické" nenávisti ke starému) rozšiirují utopie a vymudrované plány. Jaký je počáteční bod nového řádu spějícího k porodu? Svět výroby a práce. Nejvyšší utilitarismus musí stát v základe každé analýzy mravních a intelektuálních institucí, které mají být vytvořeny i zásad, které mají být rozšiřovány kolektivní a individuální život musí být organizován tak, aby výrobní aparát podával nejvyšší výkon. **Rozvoj hospodářských sil na nové základně a postupné pronikání nové základny vyléčí protiklady, které nemohou chybět a tím, se vytvoří nový „konformismus" zdola, přinesou tyto síly nové možnosti sebekázně, a tedy i individuální svobody.**

Živelnost a uvědomělé řízení

Výraz živelnost lze definovat různými způsoby, protože jev, na který ukazuje, má mnoho stránek. Zatím je třeba zdůraznit, že v dějinách neexistuje „čistou" živelnost - to by splývala s „čistou" mechaničností. V nejživelnějším hnutí jsou složky uvědomělého řízení prostě nekontrolovatelné, nezanechaly žádný zjistitelný doklad. **Dá se říci, že složka živelnosti je proto charakteristická pro „dějiny druhořadých skupin", a dokonce pro složky nejokrajovější na samém obvodu těchto tříd, které nedosáhly třídního uvědomění jako takového a které proto ani netuší, že by jejich historie mohla mít nějakou důležitost a že by mělo vůbec cenu zachovávat o ní nějaké stopy v dokumentech.**[123]

[123] Jinak řečeno, **dějiny lidových vrstev se zdají živelné, ježto „složky řízení" nejsou doložitelné, nikoli proto, že by neexistovaly.**

V těchto hnutích tudíž existuje „mnohonásobnost“ složek uvědomělého řízení, ale žádná z nich není převládající ani nepřevyšuje úroveň „populárního vedení“ určité společenské vrstvy, selského rozumu[124], čili tradičního pojetí světa určité vrstvy...

To, že v každém živelném hnutí je primitivní složka uvědomělého řízení a kázně nepřímo dokazuje skutečnost, že existují proudy a skupiny, které se dovolávají živelnosti Jako metody. V tomto ohledu je třeba rozlišovat mezi složkami čistě ideologickými a složkami praktické akce, mezi vědci, kteří se dovolávají živelnosti jako imanentní a objektivní „metody“ dějinného dění, a politiky, kteří se jí dovolávají jako „politické“ metody. U prvních je to mylné pojetí, u druhých jde o bezprostřední a trapný rozpor, z něhož je vidět zřejmý praktický původ, vlastně okamžité přání nahradit určité řízení jiným. I u vědců má omyl praktický původ, ale není tak bezprostřední jako v občanském životě. **APOLITIČNOST FRANCOUZSKÝCH SYNDIKALISTŮ V DOBĚ PŘED PRVNÍ SVĚTOVOU VÁLKOU OBSAHOVALA OBĚ TYTO SLOŽKY: BYLA TEORETICKOU CHYBOU A ROZPOREM (BYLA „SORELOVSKOU“[125] SLOŽKOU A ZÁROVEŇ SLOŽKOU SOUPEŘENÍ MEZI ANARCHOSYNDIKALISTICKOU POLITICKOU TENDENCÍ A SOCIALISTICKÝM PROUDEM)...**

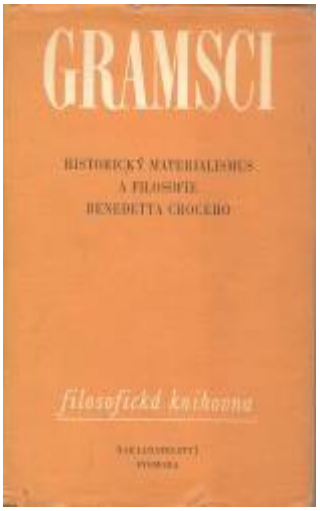

Historický materialismus a filosofie Benedetta Croceho vyšel r. 1966 v nakladatelství Svoboda

Turínské hnutí[126] bylo zároveň obviňováno z živelnosti a voluntarismu i bergsonismu[127] (!). Obvinění plné rozporu při rozboru ukazuje plodnost a oprávněnost řízení, které bylo hnutí vtisknuto. Toto řízení nebylo abstraktní, nespočívalo v mechanickém opakování vědeckých a teoretických formulí; nesměšovalo politiku a skutečnou akci s teoretickým zkoumáním; dotýkalo se skutečných lidí v určitých historických poměrech, s určitými city, způsoby nazírání, se zlomky různých pojetí světa atd., které vyplývaly ze živelných kombinací daného prostředí materiální výroby, kde se náhodně nahromadily disparátní společenské složky. Tato složka živelnosti nebylo opomíjena a tím méně přezírána -

---

[124] O pojmu „selský rozum“ viz spis *Některé předběžné opěrné body* (*Alcuni punti preliminari di riferimento*) ve svazku Gramsciho **Historický materialismus a filosofie Benedetta Croceho** (viz. 1. vyd. 1966, česky, Svoboda / Filosofická knihovna, Praha
Jako součást autorových *Sešitů z vězení*, jež vznikly v letech 1929-1935, obsahuje toto dílo Úvod do studia filosofie a historického materialismu, úvahy o filosofii praxe, sociologii a ekonomii. Pojednává o různých problémech historického materialismu, pro nějž je podstatná dialektika subjektu a objektu. Autor ukazuje význam aktivity člověka a jeho dějinné tvorby. **V rámci problematiky marxistického filosofického myšlení analyzuje Croceho idealismus, který konfrontuje s historickým materialismem.** Zabývá se významem Machiavelliho pro společnost a úlohou dnešních intelektuálů v ní. Ukazuje, že filosofii nelze oddělit od politiky, takže volba a kritika světového názoru je také politickým činem.

[125] „Sorelovský“ podle Georgese Sorela. O polemice Gramsciho proti Sorelovi viz předmluvu k tomuto svazku.

[126] Jde o hnutí závodních rad a *l'Ordine Nuovo* (*Nový řád*).

[127] Obvinění z bergsonismu bylo proti skupině Nový řád vzneseno na florentinském sjezdu socialistické strany (1917) a několikrát opakováno v politické publicistice. Bergsonismus - podle jména francouzského filosofa Henriho Bergsona (1859-1943), jehož filosofické názory dalekosáhle ovlivnily Sorela

byla pěstována, usměrňována, očišťována od všeho cizího, co ji mohlo narušit, aby se tak stala homogenní, živá, historicky působivá, s moderní teorií.[128] Sami vůdcové hovořili o živelnosti hnutí; bylo to správné, že se o ní hovořilo - takové tvrzení bylo vzpruhou, hybnou silou, složkou hlubšího sjednocení a především bylo popřením toho, že jde o něco svévolného, dobrodružného, neživotného, a nikoli historicky nutného. Dávalo masám „teoretické" uvědomění, že jsou tvůrci historických a institucionálních hodnot, zakladateli státu. **TATO JEDNOTA ŽIVELNOSTI A UVĚDOMĚLÉHO ŘÍZENÍ (JINAK ŘEČENO: „KÁZEŇ") PRÁVĚ VYJADŘUJE OPRAVDOVOU POLITICKOU AKCI PODŘÍZENÝCH TŘÍD, NEBOŤ TO JE POLITIKA MAS, NEBOŤ TO JE POLITIKA MAS, A NIKOLI PROSTÉ DOBRODRUŽSTVÍ SKUPIN, KTERÉ SE DOVOLÁVAJÍ MAS.**

Zde hned vyvstává základní teoretická otázka: muže být moderní teorie v opozici vůči živelným citům mas? (Živelným v tom smyslu, že je nelze přičítat soustavné vzdělávací činnosti již uvědomělé vedoucí skupiny, ale že vznikly z každodenní zkušenosti prosvětlené „selským rozumem", lépe řečeno, tradičním lidovým pojetím světa, jemuž se velmi prostomyslně říká „instinkt" a který nakonec není ničím než primitivním a elementárním dějinným odkazem.) Nemůže stát *v* opozici, neboť mezi nimi je kvantitativní rozdíl, ve stupni, nikoli rozdíl kvalitativní. Musí tu být možná vzájemná „převoditelnost", přechod od jednoho k druhému a naopak ... Přehlížet, a co je ještě horší, přezírat takzvané živelné hnutí, tj. vzdávat se jeho uvědomělého řízení a úsilí pozvednout je na vyšší úroveň zapojením do politiky, může mít často velmi vážné a těžké následky. Téměř vždy se stává, že k živelnému hnutí podřízených tříd se připojuje zprava reakční hnutí vládnoucí třídy za souběžných pohnutek – hospodářská krize například rozhoduje o nespokojenosti podřízených tříd a masových živelných hnutích na jedné straně, a naproti tomu rozhoduje o komplotech reakčních skupin, které využívají objektivního oslabení vlády k pokusům o státní převrat. Mezi působící příčiny těchto státních převratů je třeba klást odmítání odpovědných skupin převzít uvědomělé řízení živelných hnutí, a tím z nich učinit politického pozitivního činitele. Vezměme příklad sicilských nešpor[129] a diskuse historiků, které měly zjistit, zda jde o hnutí živelné, či o hnutí nějak zosnované: zdá se mi, že v sicilských nešporách se prolínaly dva prvky: živelné povstání sicilského lidu proti Provensálcům, které se rozšířilo s takovou rychlostí, že budilo dojem načasovanosti, a tudíž nějaké existující úmluvy, k níž došlo vlivem útlaku, který se stal na celém národním území nesnesitelným, a uvědomělý prvek různé závažný a účinný, kde převažovalo spiknutí Giovanniho da Procida s Aragonskými. **Další příklady najdeme ve všech minulých revolucích, v nichž bylo několik podřízených tříd, které byly rozvrstveny podle svého hospodářského postavení a semknutosti. Živelná hnutí nejširších lidových vrstev umožnují přístup k moci té podřízené třídě, které objektivní oslabení státu nejvíce prospělo. Toto je ještě příklad „pokrokový"; v moderní době jsou však častější případy zpětných zvratů.**

Giovanni da Procida (1210–1298) byl fyzikem a diplomat

[128] Čili s marxismem.
[129] Viz poznámku na str. 87.

Historicko-politické scholastické a akademické pojetí je takové, pro něž je reálné a hodné povšimnutí jen to hnutí, které je uvědomělé na sto procent, a které se dokonce vyznačuje plánem podrobně narýsovaným předem nebo které odpovídá (což je totéž) abstraktní teorii. Skutečnost však je bohatá na nejbizarnější kombinace a je na teoretikovi, aby v této bizarností vysledoval důkaz pro svou teorii, „přeložil“ do teoretického slovníku složky historického života, a nikoli aby si vykládal skutečnost podle abstraktního schématu. K tomu nikdy nedojde, a proto takové pojetí není ničím než výrazem pasivity...

Bajka o bobrovi

(Bobr je pronásledován lovci, kteří mu chtějí vytrhnout varlata, z nichž se získávají léčivé výtažky. Nakonec si je vytrhne sám, aby si zachránil život.)[130] Proč se nikdo, nepostavil na obranu? Pramálo citu pro lidskou důstojnost a politickou důstojnost stran tyto složky tu nejsou od přírody, nejsou věčně danými nedostatky vlastními lidu. Bývají „dějinné události“, které lze vysvětlit z předcházející historie a ze současných společenských podmínek. **Zřejmé rozpory: panovalo fatalistické a mechanické pojetí dějin (Florencie 1917, obvinění z *bergsonismu*), a přece nechyběly projevy nemotorného a triviálního formalistického voluntarismu. NAPŘÍKLAD TO BYL PLÁN USTAVIT V ROCE 1920 MĚSTSKOU RADU V BOLOGNI POUZE Z ORGANIZOVANÝCH SLOŽEK, tj. VYTVOŘIT VE SKUTEČNOSTI ZBYTEČNOU KOPII A NAHRADIT V MASÁCH HISTORICKY ZAKOTVENÝ ORGÁN, JAKO JE PRACOVNÍ KOMORA, ORGÁNEM VYSLOVENĚ ABSTRAKTNÍM A PAPÍROVÝM.** Byl tu alespoň nějaký politický cíl odevzdat hegemonii městské složce, aby po ustavení rady dostala vlastní středisko, když už Pracovní komora byla venkovská? Tento úmysl zde naprosto chyběl a nakonec nebyl plán ani realizován. Trevesův proslov o „pokání“[131] má, jak se domnívám, základní důležitost pro pochopení politického zmatku a polemického diletantismu **leaderů**. **Za těmito šarvátkami vězí strach před konkrétní odpovědností, za tímto strachem je nulové spojení se zastupovanou třídou, nulové chápání jejích základních potřeb, jejích tužeb, její skryté energie krátce paternalistická strana maloměšťáku, která líčí návnady svým stoupencům.** Proč se nebránit? Idea válečné psychózy,

[130] Bobr zde symbolizuje tradiční politické strany (včetně **SOCIALISTICKÉ STRANY, KTERÁ NEUMĚLA NAJÍT ÚČINNOU OBRANU PROTI FAŠISMU)**.

[131] Jde o takzvanou řeč o pokání, proslavenou Claudiem Trevesem v poslanecké sněmovně 30. března 1920. Nejvýraznějším tónem tohoto projevu byla bezmocnost: **Z JEDNÉ STRANY DOBA BURŽOAZIE SKONČILA, Z DRUHÉ STRANY DĚLNICKÁ TŘÍDA JEŠTĚ NEBYLA PŘIPRAVENA VYKONÁVAT MOC.** A důsledek - tragédie a pokání vládnoucích tříd. Claudio Treves (1868-1933) byl jedním z nejvýraznějších činitelů reformistického proudu v Italské socialistické straně.

civilizovaná země si nemůže „dovolit“, aby došlo k jistým „divokým“ výjevům. Tyto všeobecnosti byly rovněž maskou jiných, hlubších pohnutek a byly ostatně v rozporu s tvrzením opakovaným po každém krveprolití: my jsme vždycky říkali, že vládnoucí třída je reakční!, tyto všeobecnosti se krystalizují v odloučení od tříd čili ve „dvou třídách“. Nikdo nedokáže pochopit, co se stane, jestliže reakce zvítězí, protože se tu nežije reálným bojem, nýbrž pouze bojem jako „knižním principem“.[132] Je tu další rozpor kolem voluntarismu: jestliže je někdo, proti voluntarismu, mel by vyzdvihnout „živelnost“. Zatím je tomu naopak — to, co bylo „živelné“, je něčím stojícím níže, nedůstojným uvažováním, nestojícím ani za rozbor. Ve skutečnosti ono „živelné“ bylo nejdrtivějším důkazem neschopnosti strany, protože ukazovalo rozpolcenost mezi halasnými programy a žalostnými činy. Zatím však se „živelné“ činy, dostavovaly (1919 až 1920), poškozovaly zájmy, narušovaly získané pozice, podněcovaly děsivou zášť mírumilovných lidí, burcovaly z pasivity společenské vrstvy klímající v hnilobě. Svou živelností a tím, že byly popírány, vyvolaly obecnou „paniku“, „velký strach“, což proti nim nutně soustředilo nemilosrdné represívní síly.

Výjimečný dokument tohoto odtržení zastupovaných od zástupců tvoří takzvaný pakt o spojenectví mezi konfederací a stranou[133], který by se dal přirovnat ke konkordátu státu a církve. **STRANA, KTERÁ JE V ZÁRODKU STÁTNÍ ZÁKLADNOU, NEMŮŽE PŘIPUSTIT ŽÁDNÉ DĚLENÍ SVÝCH POLITICKÝCH MOCÍ, NEMŮŽE PŘIPUSTIT, ABY ČÁST JEJÍCH ČLENŮ SE POKLÁDALA ZA MAJITELE ROVNÝCH PRÁV, ZA SPOJENCE „VŠEHO“, STEJNĚ JAKO STÁT NEMŮŽE PŘIPUSTIT, ABY ČÁST JEHO PODDANÝCH (MIMO RÁMEC OBECNÝCH ZÁKONŮ) UZAVÍRALA SE STÁTEM, K NĚMUŽ NÁLEŽÍ, A PROSTŘEDNICTVÍM CIZÍCH MOCNOSTÍ ZVLÁŠTNÍ SMLOUVU O SOUŽITÍ SE STÁTEM SAMÝM. PŘIPUSTÍME-LI TAKOVOU SITUACI, NESE TO S SEBOU FAKTICKÉ A PRÁVNÍ PODŘÍZENÍ STÁTU A STRANY TAKZVANÉ VĚTŠINĚ ZÁSTUPCŮ VE SKUTEČNOSTI SKUPINĚ, KTERÁ SE STAVÍ JAKO PROTISTÁNÍ A PROTISTRANICKÁ A KTERÁ NAKONEC NEPŘÍMO VYKONÁVÁ MOC. V PŘÍPADĚ PAKTU O SPOJENECTVÍ JASNĚ VYŠLO NAJEVO, ŽE MOC STRANĚ NEPATŘILA.**

Paktu o spojenectví odpovídaly podivné svazky mezi stranou a parlamentní skupinou, které byly rovněž spjaty spojenectvím a paritními právy. Tento systém vztahu přinesl jako hotovou věc, že konkrétní strana neexistovala jako nezávislý orgán, ale pouze jako ustavující složka komplexnějšího orgánu se všemi rysy strany labouristického typu[134], strany decentralizované, bez jednotné vůle atd. Mají být tedy odborové svazy podřízeny straně? Klást otázku tímto způsobem by bylo chybné. Problém musíme vidět takto: Každý člen

---

[132] Celá tato pasáž se týká postupu reformistu (Turati, Treves atd.) vůči fašismu: neodporování *squadristickým* pogromům, definice fašismu jako přechodného projevu válečné psychózy atd.

[133] Jde o konvenci uzavřenou 29. září 1918 mezi *Italskou socialistickou stranou* a *Všeobecnou konfederací práce CGL*, v níž se striktně rozlišovalo pole působnosti a kde se mimo jiné stanovilo, že **strana bude řídit politické stávky a CGL stávky hospodářské.**

[134] **Labour Party** - sociálně demokratická strana v Anglii. Přestože jsou její počátky starší, prakticky se objevuje kolem roku 1900 z podnětu různých politických, odborových a kulturních organizací. Později se k ní připojilo průbojné anglické družstevní hnutí. **Labouristická strana je spíše konfederací různých hnutí než stranou v tradičním slova smyslu.**

strany, ať zaujímá jakékoli postavení nebo funkci, je stále členem strany a je podřízen jejímu vedení. Nemůže tu být vztah
podřízenosti mezi odborovým svazem a stranou. Jestliže odborový
svaz živelně zvolil jako svého vůdce člena strany, svobodně tím přijímá a dokonce na straně žádá) kontrolu nad svými funkcionáři. Tato otázka nebyla v roce 1919 správně chápána, přestože existoval velký poučný precedens z června 1914, a to proto, že ve skutečnosti neexistovala politika frakcí, to znamená politika strany.

Organický centralismus, demokratický centralismus, kázeň

Co rozumíme kázní, jestliže se tímto slovem vyjadřuje trvale pokračující vztah mezi ovládanými a vládnoucími, v němž se realizuje kolektivní vůle? Kázeň jistě neznamená trpné a pokorné přijímání rozkazu, mechanické vykonávání nařízení (to však přece jen bude nutné při určitých příležitostech, jako například uprostřed dohodnuté a za hájené akce), ale uvědomělé a jasné přizpůsobení se směrnicím,
které mají být realizovány. Kázeň však presto nevylučuje osobnost v organickém smyslu, nýbrž pouze omezuje neodpovědnou libovůli a výbušnost, o pošetilé marnivosti se vyšvihnout ani nemluvě. Jestliže se někdy myslí i na pojem „předurčení“,[135] vlastní některým proudům křesťanství, nevylučuje se tím takzvaná „svobodná vůle“ v katolickém pojetí, neboť jednotlivec „chtěje“ přijímá božskou vůli (tak klade otázku Manzoni ve **Svatodušních svátcích**),[136] které, pravda, nemůže
odporovat a které napomáhá více či méně veškerými svými morálními silami.

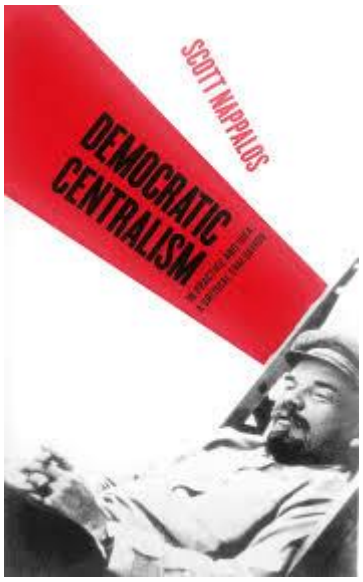

Kázeň však presto nevylučuje osobnost a svobodu: otázka osobnosti a svobody se klade nikoli kvůli kázni, nýbrž kvůli „původu moci nařizující kázeň“. Je-li tento původ „demokratický“ a autorita má tedy technickou specializovanou funkci a není „libovůlí“
nebo vnějším, povrchním vymáháním, pak je kázeň nutnou složkou demokratického řádu a svobody. O technické specializované funkci se dá mluvit tehdy, když se autorita uplatňuje ve společensky nebo národnostně sourodé skupině; když se uplatňuje Jednou skupinou vůči druhé skupině, je kázeň autonomní a dobrovolná pro skupinu první, ale nikoli pro skupinu druhou.

V případě, kdy již byla dohodnuta a zahájena akce (aniž byl čas znovu předložit ve prospěch věci toto rozhodnutí k diskusi), může kázeň připadat dost povrchní a autoritativní. Jiné složky ji však ospravedlňují. Zůstává obecně platnou zkušeností, že

---

[135] Učení, podle něhož běh „předurčil" při samotném aktu stvoření osud každého jednotlivce. Proti tomuto pojetí se staví pojetí „svobodné vůle", které ponechává svobodné volbě člověka možnost spásy.
[136] **Svatodušní svátky** - poslední a nejvýznamnější z **Posvátných hymnů**, které napsal Alessandra Manzoni (1785-1873) po své konverzi ke katolictví, Svatodušní svátky jsou slavností připadající na padesátý den po velikonocích. Připomínají událost, kdy Duch svatý sestoupil na apoštoly a od té doby nastal rozvoj církve.

rozhodnutí (směr) zčásti chybné napáchá menší škody než neposlušnost, třeba i ospravedlněná obecnými důvody, neboť na dílčí škody částečně chybného směru se vrší další škody způsobené neposlušností a zdvojením směrů - (k tomu často docházelo ve válkách, když generálové neuposlechli částečně mylných nebo nebezpečných rozkazu a tím způsobili ještě horší a často nenapravitelné katastrofy).

Pojetí organického centralismu a kněžská kasta[137]

Je-li ustavující složka nějakého organismu zasažena do doktrinářské soustavy formulované se strnulou strohostí, máme co činit s kastovním a kněžským řízením. Je tu však nějaká záruka neměnnosti? Není. Formule se budou odříkávat nazpaměť a nezmění se v nich ani hláska, ani čárka, avšak skutečná činnost bude jiná. Přitom **„IDEOLOGII“, DOKTRÍNU, NENÍ NUTNÉ PŘIJÍMAT JAKO NĚCO VYUMĚLKOVANÉHO A MECHANICKY NAHOZENÉHO** (jako šaty na kůži, a nikoli jako kůži, která je organickým produktem celého biologického ústrojí živočicha), **NÝBRŽ HISTORICKY, JAKO NEUSTÁLÝ BOJ...** Organický centralismus si představuje, že může vyrobit nějaký organismus jednou provždy, objektivně již dokonalý. Taková iluze může být zhoubná, protože utápí hnutí v bahně akademických

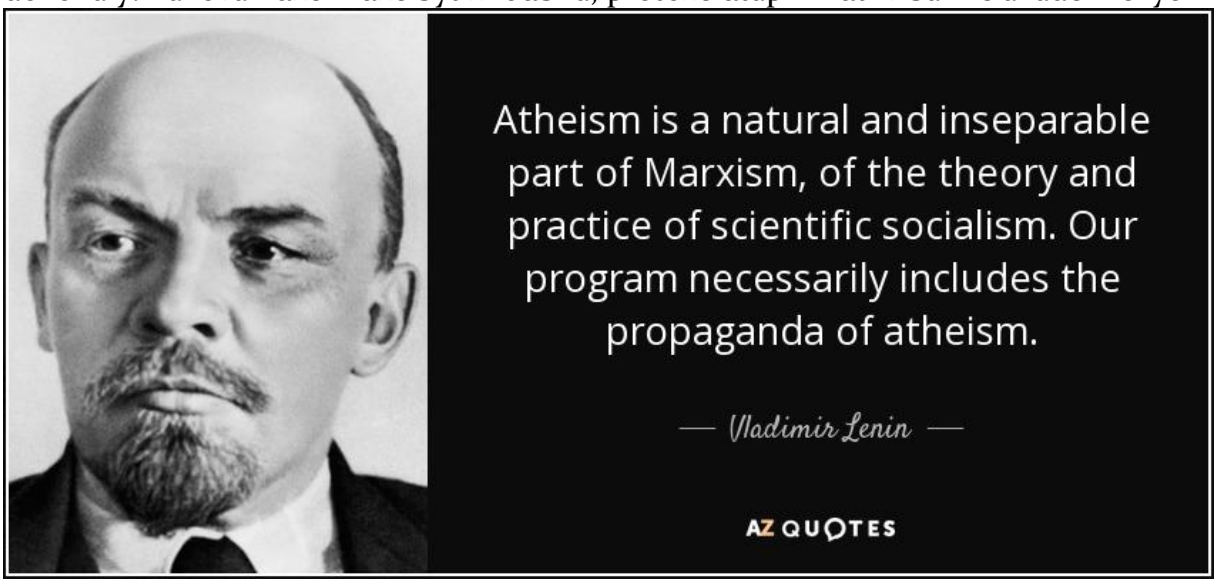

Ateismus je přirozenou a neoddělitelnou součástí marxismu, teorií a praxí vědeckého socialismu. Náš program nutně zahrnuje propagandu ateismu. V. I. Lenin

osobních půtek. (Tři složky: doktrína, „fyzická“ skladba společnosti s určitými historicky podmíněnými osobami a **reálné dějinné hnutí**. První a druhá složka spadá pod kontrolu sdružené a rozvažující vůle. Třetí složka průběžně reaguje na zbývající dvě a určuje povahu nekončícího teoretického a praktického boje, který má

[137] Gramsci v této poznámce zastává tezi o nemožnosti doktrinářské soustavy jednou provždy dané, jejíž ochrana a obrana by byla svěřena „kastě“ připomínající kněžstvo. **Ve skutečnosti i církev mění své ideje spolu s dobou.**

pozvednout organismus k stále vyšším a pronikavějším stupňům kolektivního uvědomění.)

Nesmiřitelnost — snášenlivost
Nesnášenlivost — smířlivost

NESMIŘITELNOST PŘI ÚSILÍ DOSÁHNOUT CÍLE ZNAMENÁ: NEPŘIPOUŠTĚT POUŽÍVÁNÍ PROSTŘEDKŮ NEPŘIMĚŘENÝCH VZHLEDEM K CÍLI A SVOU PODSTATOU ODLIŠNÝCH OD CÍLE.

NESMIŘITELNOST JE NUTNÝM PŘÍDOMKEM CHARAKTERU. SLOUŽÍ JAKO JEDINÝ DŮKAZ, ŽE URČITÁ POSPOLITOST EXISTUJE JAKO ŽIVÝ SPOLEČENSKÝ ORGANISMUS, ŽE MÁ CÍL, JEDINOU VŮLI A ŽE JE MYŠLENKOVĚ ZRALÁ. NESMIŘITELNOST TOTIŽ VYŽADUJE, ABY SE KAŽDÁ JEDNOTLIVINA PŘIPÍNALA K CELKU, ABY KAŽDÝ OKAMŽIK SPOLEČENSKÉHO ŽIVOTA BYL PŘEDEM HARMONICKY STANOVEN A MYSLILO SE NA VŠECHNO. TO VYŽADUJE EXISTENCI JASNÝCH A ZŘETELNÝCH VŠEOBECNÝCH ZÁSAD, ABY VŠE, CO SE KONÁ, BYLO NA NICH NUTNĚ ZÁVISLÉ.

K tomu, aby byl společenský organismus neúprosně ukázněn, je tedy nutné, aby měl vůli (cíl) a aby tento cíl byl rozumný, aby to byl cíl správný, a nikoli cíl přízračný. To však nestačí: o rozumnosti cíle musí být přesvědčeny všechny jednotlivé složky organismu tak, aby nikdo nemohl odmítat dodržování kázně, aby ti, kteří vyžadují zachovávání kázně, ji mohli požadovat jako splnění svobodné uzavřeného závazku, dokonce i závazku, k jehož stanovení nevolky přispěl sám dotyčný.

Z těchto prvních zjištění by vyplývalo, že nesmiřitelnost v akci měla jako přirozený a nutný předpoklad snášenlivost v diskusi, která předcházela rozhodnutí.

Kolektivně přijatá rozhodnutí mají být ve shodě s tím, co je rozumné. Může být rozumné interpretováno na základě kolektivnosti? Jedinec jistě rozhoduje s větším spěchem (když hledá rozumné, pravdu) než nějaký kolektiv. Proto je možné takového jedince vybrat z těch nejschopnějších, z nejlépe připravených, aby tlumočil to, co je rozumné, kdežto kolektiv se skládá z různých složek nestejně připravených k tomu, aby vycítily pravdu, rozvíjely logiku daného cíle, aby vytyčily jednotlivé momenty, jimiž je třeba projít, má-li být dosaženo cíle jako takového. To vše je pravda, stejně však je pravda, že **jedinec** se muže stát tyranem nebo muže tak být viděn, o kázeň, kterou lidem uložil, se může rozložit, protože kolektiv odmítá nebo nedokáže pochopit prospěšnost akce, zatímco kázeň zavedená přímo kolektivem pro jeho jednotlivé složky, i když se zdlouhavě prosazuje, tak snadno neselhává ve své působivosti.

Složky kolektivu se však přesto musí dohodnout a vzájemně diskutovat. V průběhu diskuse musí nastat splynutí nálad a vůlí. Jednotlivé částečky pravdy, které

muže mít v sobě kdokoli je zapotřebí sloučit v komplexní **pravdu** a učinit z nich integrální výraz **rozumného**. Má-li k tomu dojít a má-li být diskuse vyčerpávající a upřímná, pak je třeba maximální snášenlivosti. Všichni musí být přesvědčeni, že toto je pravda, a že je proto absolutně nezbytné změnit ji ve skutečnost. V okamžiku akce musí být všichni svorní a solidární, neboť v průběhu diskuse se postupně vytvořila mlčenlivá dohoda a všichni se stali spoluodpovědnými za neúspěch. Jen tehdy je možné být nesmiřitelný v akci, jestliže jsme v diskusi byli snášenliví a zdatnější pomáhali méně zdatným přijmout pravdu. Jednotlivé zkušenosti se stoly obecným majetkem, byly prozkoumány všechny stránky problému a nevznikly přitom žádné iluze. (Osmnáct řádku cenzurováno.)

Pochopitelně, tato snášenlivost (metoda diskusí mezi lidmi, kteří jsou v podstatě zajedno a mají usilovat o sepětí obecných zásad s akcí, kterou budou provádět společně) nemá, zjednodušeně chápáno, nic společného se snášenlivostí. Snášenlivost není v žádném omylu, v nedopatření. Když jsme přesvědčeni, že někdo upadl v omyl - a vyhýbá se diskusím, odmítá diskutovat a dokazovat, a přitom tvrdí, že všichni mají právo smýšlet, jak chtějí – pak nelze být snášenlivý. Myšlenková svoboda neznamená svobodu pro omyly nedopatření. Jsme pouze proti nesnášenlivosti, která je nositelem autoritářství o kultu, protože překáží trvalé shodě, protože překáží ustavení morálně závazných pravidel akce a svobodné účasti všech na jejich stanovení. Tato forma nesnášenlivosti vede nutně ke smířlivosti, k nejistotě k rozkladu společenských orgánu.
(Šest řádků cenzurována.)

Proto jsme podnikli toto sblížení: nesmiřitelnost se snášenlivostí, nesnášenlivost se smířlivostí.

Řídit a organizovat

Den o dne se stále více zakořeňuje o přesvědčení, že o nic méně, než na iniciativě záleží i na kontrole, aby iniciativa byla uskutečňována, aby prostředky a cíle si dokonale odpovídaly (třebaže ta není nutno chápat v materiálním smyslu) a že se dá mluvit a chtění nějakého cíle jen tehdy, když umíme předem přesně, pečlivě s úzkostlivou svědomitostí určit přiměřené prostředky, které jsou nezbytné a dostatečné (a nic víc a nic méně, ani na tu ani na onu stranu ad vytčené mety). Rovněž zakořenila přesvědčení, že jestliže se ideje ubírají a uskutečňují historicky zároveň s lidmi, kteří s nimi souhlasí, pak studium lidí, jejich výběr, kontrola jejich činu je stejně důležitá jako studium idejí atd. Proto jakýkoli rozdíl mezi řízením a organizováním (a v organizování je zahrnuto „ověřování nebo kontrolování“ signalizuje úchylku a často i zradu.

O levičáctví[138]

Jako ilustraci k teoriím takzvané nesmiřitelnosti lze připojit prvek příkrého a zásadního odmítání takzvaných kompromisů[139], který je průvodním jevem toho, co bychom mohli nazvat „strachem z nebezpečí“, je zřejmé, že zásadní odmítání kompromisů těsně souvisí s ekonomismem, protože pojetí, na němž se toto odmítání zakládá, nemůže být ničím jiným, než skálopevným přesvědčením, že v dějinném vývoji existují objektivní zákony stejného charakteru jako zákony přírodní, a navíc přesvědčením o fatalistické účelnosti podobné povahy jako v náboženství. Neboť příznivé podmínky budou musit osudově nastat a jimi budou poněkud záhadným způsobem určovány všeobrodné událolsti. Z toho plyne nejen neužitečnost, nýbrž i škodlivost každé dobrovolné iniciativy směřující předem k rozvržení těchto situací podle plánu. Vedle tohoto fatalistického přesvědčení však přesto stojí tendence se „potom“ slepě a nevybíravě spoléhat na regulující moc zbraní, což však není tak zcela nelogické a nedůsledné, neboť se má za to, že zásah vůle je užitečný při ničení, nikoli při obnově[140] (působící již v samém okamžiku ničení). Ničení je pojímáno mechanicky, nikoli jako ničení a zároveň obnova. V tomto způsobu myšlení se nepočítá s faktorem času a nepočítá se nakonec se samotnou ekonomikou v tom smyslu, že se nechápe, nakolik jsou ideologické masové jevy vždy opožděny za ekonomickými masovými jevy a nakolik se přece jen automatický výboj přičítaný ekonomickému činiteli okamžitě přibržďuje, komplikuje a přímo láme o tradiční ideologické složky. Proto boj musí být uvědomělý a promyšlený, aby se staly požadavky plynoucí z ekonomického postavení mas srozumitelnými, a ty mohou stát proti směrnicím tradičních pohlaváru. Vhodná politická iniciativa je vždy nutná, má-li se ekonomický výboj vymanit z kliček tradiční politiky a tak změnit politické vedení určitých sil, které je nutno do sebe vstřebat, jestliže máme uskutečnit nový homogenní ekonomicko-historický blok bez vnitřních rozporů, a také proto, že dvě „podobné“ síly nemohou splynout v novém orgánu jinak než sérii kompromisu nebo silou zbraní. Buď se tyto síly spojí na úrovni spojenectví, nebo si jedna podřídí druhou přinucením; otázkou jen zůstává, zda tu je tato síla a zda je „plodné“ ji použít, jestliže je sjednocení dvou sil nutné k tomu, abychom z nich vytěžili třetí, pak se ozbrojený zákrok a přinucení (za předpokladu, že jsou k tomu dispozice) stává čistě metodickou

---

[138] Titulek je od vydavatele. Jde o poslední část delší poznámky namířené převážně **PROTI REDUKOVÁNÍ MARXISMU NA „EKONOMISMUS“, ČILI PROTI MECHANISTICKÉMU POJETÍ SKUTEČNÉHO DĚJINNÉHO POHYBU.** Taková koncepce přehlíží podstatné hodnoty přenášené marxismem do praxe (do akce obnovy a přeměny), úplně falšuje jeho význam. V našem úryvku spojuje Gramsci „levičáctví“ („teorie takzvané nesmiřitelnosti“) s vyznáváním ekonomismu.

[139] „Zásadní a příkré odmítání“ kompromisu bylo příznakem „dětství“ komunistických stran a skupin v období jejich vznikání. Viz Leninovu polemiku proti tomuto stanovisku v díle **Dětská nemoc „levičáctví“ v komunismu.**

[140] Takové názory byly příznačné pro syndikalistický proud v dělnickém hnutí ovlivněný Georgesem Sorelem, který byl v Itálii značně rozšířen v období před první světovou válkou.

hypotézou a jedinou konkrétní možností zůstává kompromis, neboť sílu možno použít proti nepřátelům, nikoli proti jedné části sebe sama, od které žádáme rychlou asimilaci, od které chceme „dobrou vůli“ a nadšení.[141]

Projevy sektářství

Jeden z nejtypičtějších projevu sektářského myšlení (sektářské myšlení se vyznačuje neschopností vidět, že politická strana nepředstavuje jen technickou stránku organizace samotné strany, ale celý aktivní společenský blok, jemuž je strana vodítkem jako jeho nutné vyjádření) poznáme podle toho, jak vždy věří v možnost podnikat určité kroky i tehdy, když už se vojensko-politická situace změnila. Pan X pronese nějaké heslo a všichni tleskají a jásají; o den později stejní lidé, kteří tleskali a jásali, kdykoli slyšeli ono heslo, předstírají, že neslyší, couvají atd., třetího dne stejní lidé dělají panu X výčitky, urážejí ho, dokonce ho bijí a udávají. Pan X tomu vůbec nerozumí: avšak pan Y, který poroučel panu X, mu vyčítá, že nevolal správně nebo že je zbabělec či neschopný člověk atd. Pan X je přesvědčen, že ono heslo, vypracované díky jeho výtečným teoretickým schopnostem, musí vždy nadchnout a táhnout, protože v jeho malé řeholi[142] se přítomní opravdu tváří, jako by byli stále nadšeni atd. Stálo by za to popsat ohromení či dokonce rozhořčení prvního Francouze, který o nešporách spatřil vzbouřený sicilský lid.

Členové italské Rudé gardy po obzazení milánské továrny v létě roku 1920.

Velké ideje

Velké ideje a prázdné formule. Ideje jsou velké, jsou-li uskutečnitelné, to znamená, pokud ozřejmují skutečný poměr k imanentní situaci a osvětlují ho tak, že konkrétně předvádějí řadu činů, s jejichž pomocí organizovaná kolektivní vůle onen poměr vynáší na povrch (vytváří ho), nebo ho hned, jakmile se vynoří, ničí tím, že ho nahrazuje. Tvůrci velkých projektů, kteří zůstávají u slov, jsou takoví právě proto, že ve vyvstalé „velké myšlence“ neumějí najít sepětí s konkrétní realitou, nedokáží nahmatat skutečně probíhající proces. Státní vysoké třídy vytuší zároveň ideu a reálný probíhající proces - sestaví projekt a s ním „pravidlo“, jak ho provádět. Tvůrce projektu, který zůstává u slov, znovu a znovu „zkouší a přezkušuje“; o jeho činnosti se říká, že „obojí je

[141] Není nesnadné v této poslední pasáži **vysledovat Gramsciho stálou péči o jednotu dělnického hnutí, jak se jeví v jeho politice spojenectví, která je v opozici proti levičácké „nesmiřitelnosti“.**
[142] Malá skupina následovníků.

práce – dělat i předělávat“. Co chceme říci myšlenkou, že projekt má být spojen s pravidly? To, že projekt musí chápat každá aktivní složka natolik, aby viděla, jaký bude její úkol i jak bude uskutečňován a prováděn; že úkol, napovídající čin, umožňuje předvídat jeho kladné a záporné důsledky, příklon k němu či zápornou reakci. Obsahuje v sobě vysvětlení těchto příklonů a reakcí, poskytuje, jinak řečeno, místo pro organizování. To je jeden aspekt jednoty teorie a praxe.

ZÁVĚR: KAŽDÝ VELKÝ POLITIK MUSÍ BÝT NUTNĚ VELKÝM ADMINISTRÁTOREM, KAŽDÝ VELKÝ STRATÉG VELKÝM TAKTIKEM, KAŽDÝ VELKÝ DOKTRINÁŘ VELKÝM ORGANIZÁTOREM. MŮŽEME Z TOHO UDĚLAT I HLEDISKO PRO HODNOCENÍ — posuzujeme teoretika, strůjce plánu, podle jeho kvalit administrátora a administrovat znamená předvídat činy o operace, včetně operací „molekulárních“ (pochopitelně i těch nejsložitějších), které jsou pro realizaci plánu nezbytné.

To platí přirozeně i obráceně — od nutného činu se musíme umet povznést k příslušnému principu. Kriticky je tento proces velmi důležitý a posuzuje se podle činu, a nikoli podle slov. Ústavy státu jsou regulujícími zákony - jsou regulátory, a dokonce jejich uplatněním (prováděným mocí výnosu); tím naznačují reálnou politickou a právní strukturu země nebo státu.

Některé příčiny chyb

Vláda nebo politik nebo společenská skupina uplatňují politické nebo hospodářské dispozice. Z toho se snadno vyvozují obecné závěry pro výklad současné skutečnosti a předvídání této skutečnosti. Nepočítá se dostatečně s tím, že uplatněná dispozice, projevená iniciativa atd. mohou padat na vrub chyby ve výpočtu, a tudíž nereprezentovat žádnou „konkrétní historickou činnost“. V historických životních dějích, stejně jako v dějích biologických jsou vedle živě narozených i potraty. **Dějiny a politika jsou těsně spjaty, dokonce jsou touž věcí, avšak je třeba rozlišovat oceňování historických událostí a událostí a činu politických.** V dějinách, vzhledem k jejich širokému výhledu do minulosti a vzhledem k tomu, že i samy výsledky různých počinů jsou dokladem historické životnosti, se páchá méně chyb než při hodnocení probíhajících politických událostí a činu. Velký politik proto musí být nutně vysoce vzdělaný, čili musí znát maximální počet prvků současného života; znát je nikoli „podle knih“, „mít vzdělání“, nýbrž ze života, jako konkrétní podstatu politické „intuice“

Moranbong (모란봉악단; Moranbong akdan) je populární dívčí hudební skupina lidovědemokratické Koree, která byla založena v červenci roku 2012. K názvu, který doslova znamená „Pivoňkový kopec“, inspirovala členky skupiny významná lokalita v hlavním městě KLDR Pchjongjangu, kde budoucí věčný prezident Kim Ir-sen pronesl historický projev vyzývající k boji proti japonským militaristickým a fašistickým agresorům a vetřelcům.

(mimo jiné, protože se u něho stávají živnou látkou „intuice“, bude záhodno je zvládnout i „podle knih“).

Metodické zásahy

Dříve než budeme soudit (a v utvářejících se dějinách nebo v politice je soud činem), je třeba znát; abychom mohli znát, k tomu je třeba vedet všechno to, co je možné vedet. Co však se rozumí tímto „znát“? Knižní znalosti, statistiky, mechanická „erudice“ - historické znalosti -, intuice, reálný kontakt s živou skutečností v pohybu, schopnost psychologicky „sympatizovat“ do posledního muže. „Meze“ znalostí (nikoli neužitečné věci), to znamená kritickou znalost či znalost „nezbytného“, a proto kritické „obecné pojetí“![143]

Intelektuálové[144]

Měl by se sestavit „vyvážený“ rejstřík vědců, jejichž mínění jsou citována nebo vyvracena větší nebo menší šíři, a u každého jména by měla přitom stát poznámka o jeho významu a vědecké proslulosti (a to i u stoupenců filosofie praxe, kteří jistě nejsou citováni podle míry své originality a významnosti). **Ve skutečnosti jsou zmínky o velkých osobnostech z řad intelektuálů velmi letmé. Vzniká otázka - neslušelo by se místo toho zabývat se pouze velkými intelektuály z řad protivníků a pominout osoby druhořadé, přežvykující hotové fráze?** Máme dojem, že někteří hodlají bojovat pouze proti těm nejslabším a dokonce proti nejslabším místům (nebo nejnevhodněji hájeným těmi nejslabšími), aby tak dosáhli snadných slavných vítězství (neboť nemůže být řeči o skutečných vítezstvích). Namlouváme si, že existuje jakási podobnost (jiná než formální a obranná) mezi frontou ideologickou a frontou vojensko-politickou. V politickém a vojenském boji je přípustná taktika náporu v místech nejmenšího odporu, protože dává možnost napadnout místo silnější s největšími silami, které máme po ruce po likvidaci slabších odpůrců atd. **Politická a vojenská vítezství mají v určitých mezích trvalou a obecnou cenu a strategického cíle může být dosaženo rozhodným způsobem a s výsledky obecně platnými pro všechny.** Na ideologické frontě je naopak porážka pomocných oddílu a méně významných stoupenců téměř bezvýznamná; zde je zapotřebí utkat se s těmi nejpřednějšími. Jinak se bude zaměňovat časopis za knihu, malá všední polemika

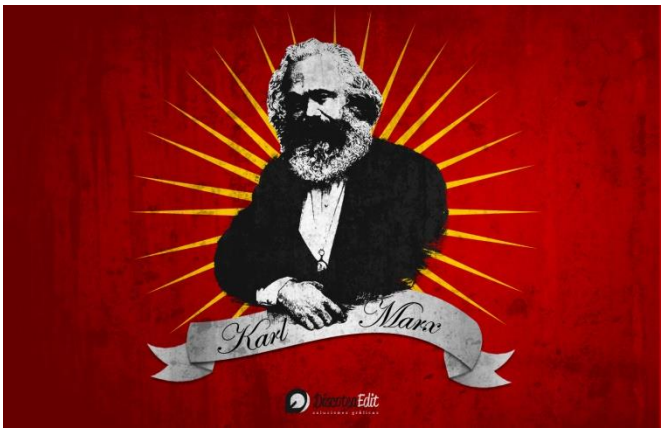

[143] Což je marxismus.
[144] Tato pasáž patří mezi poznámky věnované Bucharinově knize.

za vědeckou práci. Ti menši musí být ponecháni nekonečným polemickým půtkám v časopisech.

Nová nauka přináší důkaz své pronikavosti a životnosti, když nám předvádí, jak umí čelit velmistrům zastávajícím opačné tendence, když vlastními prostředky řeší životně důležité otázky, které oni sami nadhodili, nebo když nezvratně dokazuje, že takové otázky jsou pseudoproblémy.

Je skutečností, že historická epocha a daná společnost jsou spíše představovány intelektuálním středem, a tudíž lidmi průměrnými, avšak rozšířená masová ideologie by se měla odlišovat od vědeckých děl, od velkých syntetických filosofických prací, které jsou k nim někdy opravdovým klíčem, a ty musí být výrazně překonány jednak negativně, tím, že se dokáže jejich neopodstatněnost, nebo pozitivně, a to předložením filosofických syntéz většího dosahu a významu. **Při čtení Eseje (Bucharinovy Črty) vzniká dojem, že máme co dělat s člověkem, kterému nedává spát měsíční svit a který se snaží pobít co nejvíc světlušek v domnění, že se tím svit zmírní nebo že zmizí.**

Tendence znevažovat protivníka

Sama o sobě je svědectvím méněcennosti těch, kdo se touto tendencí vyznačují. Snaha zlomyslně znevažovat protivníka je tu koneckonců proto, abychom uvěřili, že nad ním bezpečně zvítězíme. V této tendenci je proto zastřeně obsažen úsudek o vlastní neschopnosti a slabosti (která si chce dodat odvahy), a dá se v ní rozpoznat i počátek sebekritiky (která se ostýchá sama sebe, která má strach projevit se otevřeně, důsledně a soustavně). Doufá se přitom ve „vůli k vítězství“) jako podmínku k dosažení vítězství, což by nebylo chybou, kdyby se to nechápalo mechanicky a nestávalo se to sebeklamem (když je tu ještě nepřípustné směšování mezi masami a vůdci a úloha vůdce se snižuje na úroveň nejzaostalejšího a nejposlednějšího přívržence. V okamžiku akce se muže vůdce pokusit vštípit svým přívržencům přesvědčení, že protivník bude snadno zdolán, ale sám si musí učinit přesný úsudek a propočítat všechny, i ty nejpesimističtější možnosti). V této tendenci najdeme jednu složku podobnou opiu - právě pro ty slabé je příznačné, že upadají do fantazií, sní s otevřenýma očima a vydávají vlastní přání za skutečnost, jako by se všechno řídilo jejich přáními. **Proto na jedné straně vidíme neschopnost, hloupost, barbarství, zbabělost atd., a na druhé nejvyšší hodnoty charakteru a inteligence; v boji nesmí být pochybností a již se zdá, že je vítezství v hrsti. Boj se však odehrává ve snu a ve snu se snadno vítězí.** Jinou stránkou této tendence je vlastnost vidět věci růžových barvách ve vrcholných okamžicích vypjaté epičnosti. **Ve skutečnosti, ať začínáme odkudkoli,**

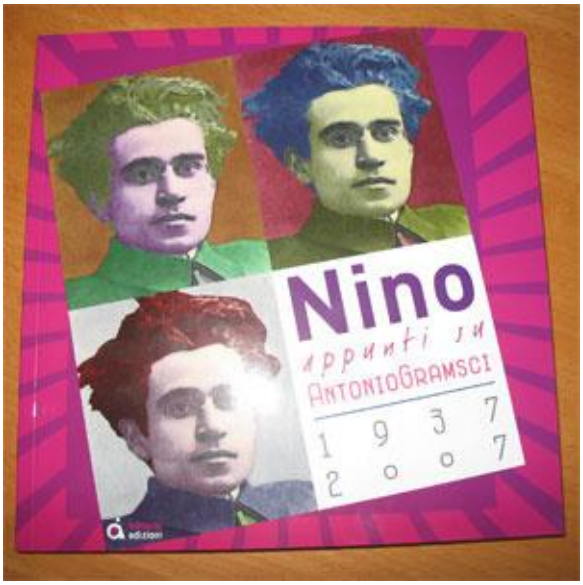

objevují se ihned značné obtíže, protože se o nich nikdy konkrétně nepřemýšlelo, a protože je vždy třeba začínat nějakými malými věcmi, se setkává s pohrdáním - lepší je snít dále a odkládat akci až do chvíle „velké věci“. Úkol hlídky se zdá být nepříjemný, nudný a unavující; proč promarňovat takto lidskou osobnost a nešetřit ji pro velkou hodinu hrdinského činu A tak dále. Nepřemýšlí se o tom, že jestliže tě protivník ovládá a ty ho znevažuješ, uznáváš tím vládu někoho, kdo podle tebe stoji níže; jak však tedy mohl nad tebou dosáhnout nadvlády? Jak tě vůbec porazil a stanul nad tebou právě v rozhodném okamžiku, kdy mělo dojít k měření mezi tvou nadřazeností o jeho méněcenností? Jistě v tom bude čertovo kopýtko. Tak dobrá, naučme se mít čertovo kopýtko na své straně.[145]

Italské povahy

Jedni s uspokojením, druzí s nedůvěrou a pesimismem zjišťují, že italský národ je národem „individualistickým“. Jedni říkají bohužel, druzí bohudík atd. Máme-li tento „individualismus“ přesně hodnotit, měli bychom ho analyzovat, protože existují různé formy individualismu, pokrokovější i méně pokrokové, odpovídající různým typům civilizace a kulturního života (například opožděný individualismus odpovídající jedné z forem „apolitičnosti“, která dnes odpovídá antickému „anacionalismu“). Kdysi se totiž říkávalo: Třeba v Čechách, třeba v Němcích, jen když je plno v hrncích; dnes jsme lhostejní k státnímu životu, k životu politických stran atd.

Je však tento „individualismus“ právě takový? Znamená snad neúčast v aktivním kolektivním životě čili v životě státu (a to znamená pouze neúčastnit se tohoto života zapojením do „normálních“ politických stran), že člověk nikomu „nestraní“ a nepatří do žádné zformované skupiny? Znamená to *splendid isolation*, skvělou odloučenost osamoceného jednotlivce, který spoléhá jen na sebe a buduje svůj hospodářský a mravní život? Nic takového. Znamená to jen, že před politickou stranou a moderními odbory hájícími hospodářské zájmy, tak jak se utvořily vývojem nejpokrokovějších výrobních sil, „se dává přednost“ organizačním formám jiného typu, přesněji řečeno, typu „podsvětního“ - zločineckým klikám, jako jsou *camorra* a *mafie* (lhostejno, zda jsou lidového rázu, nebo zda jsou spojeny s vyššími třídami). Každý stupeň a každý typ civilizace má svůj „individualismus“, tj. má své osobité místo a projevy u jednotlivě pojatého člověka ve svých celkových lidských fondech. Tento italský „individualismus“ (který je proto více nebo méně zdůrazňován a převládá podle hospodářských a společenských územních celku) je právě fází, v níž nejbezprostřednější hospodářské

---

[145] **GRAMSCI TÍM ŘÍKÁ: „VYTVÁŘEJ PODMÍNKY PRO VÍTĚZSTVÍ A V PŘÍPADĚ PORÁŽKY NEHLEDEJ VÝMLUVY, NÝBRŽ DOKAŽ PROVÉST ODPOVĚDNOU SEBEKRITIKU“**

potřeby nikdy nedocházejí pravidelného uspokojení (chronická nezaměstnanost mezi venkovskými dělníky a ve vrstvách drobných a středních intelektuálů). Příčina tohoto stavu věcí má dávný historický původ a za udržování takové situace je odpovědná skupina stojící v cele národa.

Vzniká tu historicko-politický problém: Může být podobná situace překonána metodami státního centralismu (školy, zákonodárství, tribunály, policie), jenž směřuje k nivelizaci života podle národního typu, akcí shora, prováděnou odhodlaně a energicky? Přitom si musíme klást otázku vytváření skupiny vedoucích, kteří by takovou akci dokázali vysvětlit — snad v soutěžení stran nebo v jejich politických a hospodářských programech? Nebo akcí jedné skupiny, která bude mít mocenský monopol? V prvním i v druhém případe lze těžko překonat samo prostředí, což se odrazí ve stranických aparátech čili v byrokracii ve službách monopolistické skupiny, neboť jestliže si lze představit výběr podle vzoru několika vedoucích, pak je nemožný takový „preventivní" výběr ve velkých masách jednotlivců tvořících celý organizační aparát (státní a hegemonní) velké země. **Metoda svobody, chápaná nikoli v liberálním"[146] smyslu: novou budovu lze stavět jen zdola, poněvadž celá vrstva národa stojící hospodářsky a kulturně až dole se účastní radikální historické události dotýkající se celého života národa a kladoucí nelítostně před každého člověka vlastní neúprosný díl odpovědnosti.** Dějinná křivda spáchaná vládnoucí třídou spočívá v tom, že soustavně bránila, aby takový proces nastal v období *risorgimenta*[147], a v tom, že učinila smyslem existence své historické kontinuity udržování takto vykrystalizované situace od období *risorgimenta* i dále.

Plakát k 30. výročí založení italské Komunistické strany s předsedou italských komunistů a členem exekutivy Komunistické internacionály soudruhem Palmirem Togliatim.

Velké i malé ctižádosti

Může být politika, vlastně odehrávající se dějiny, bez ctižádosti? Ctižádost nabyla pohoršlivého a pohrdavého významu hlavně ze dvou důvodu: 1. protože se (velká ctižádost) zaměňuje s malými ambicemi, 2. protože příliš často vedla k nejlacinějšímu oportunismu, ke zradě starých zásad a starých společenských formací, které daly ctižádostivci podmínky, aby mohl přejít do výnosnější služby a rychleji dojít odměny. V podstatě lze i tento druhý motiv převést na první: jde tu o malé ambice, neboť ctižádostivci mají příliš naspěch a nechtějí překonávat ošemetné nebo příliš velké nesnáze nebo se vydávat do příliš velkého nebezpečí.

---

[146] Zde je nastíněn podstatný politický rozdíl mezi pojmy liberalismus a demokracie, které jsou často mateny. Podle liberálního pojetí jsou **formálně** dávána občanům, stejná práva, podle pojetí demokratického, je formální koncese bezobsažná, nejsou-li všem občanům poskytnuty stejné podmínky pro aktivní a svobodnou účast v politickém dění státu.

[147] ***Risorgimento*** (z italského ri – „znovu" a sorgere – „vznikat", „pramenit") bylo **hnutí za svobodu a národní jednotu Itálie v letech 1815–1870 s cílem politicky sjednotit italský národ na Apeninském poloostrově v jeden stát.**

Ctižádost je už v povaze každého předáka; jinak řečeno usiluje všemi svými silami o vykonávání státní moci. Předák bez ctižádosti není předákem a představuje pro své stoupence nebezpečného jedince - je to buď neschopný člověk, nebo zbabělec. Vzpomeňme výroku Artura Velly[148]: „Naše strana nebude nikdy vládní stranou“, čili bude vždy stranou opoziční — ale co to znamená, ukládat si roli stálé opozice? Znamená to chystat ta nejhorší neštěstí, protože jestliže je opozičnictví pohodlné pro opozičníky, není „pohodlné“ (přirozeně podle síly opozičníku a jejich zaměření) pro vládní vedoucí činitele, kteří si v jistém okamžiku musí položit otázku, jak opozici rozbít. Velká ctižádost kromě toho, že je nutná pro boj, není zavrženíhodná ani morálně, naopak — všechno záleží na umění rozlišovat, zda ctižádostivec jde nahoru tak, že předtím učinil kolem sebe poušť, nebo zda jeho vzestup je uvědoměle podmiňován vzestupem celé společenské vrstvy a zda onen ctižádostivec vidí právě ve vlastním vzestupu složku vzestupu obecného.

Obvykle vidíme boj malých ambicí (vlastního osobitého zájmu)[149] proti velké ctižádosti, která je neoddělitelná od blaha celku. Tato zjištění, týkající se ctižádosti, je třeba spojit s dalšími poznatky o takzvané demagogii. **Demagogii můžeme nazvat různé věci: v horším smyslu znamená využívat lidových mas, jejich obratně podnícených a živených vášní k vlastním osobitým cílům, pro uspokojení vlastních malých ambicí.** (Parlamentarismus a volební systém poskytují příznivou půdu pro tuto osobitou formu demagogie vrcholící v césarismu a bonapartismu[150] s jejich režimy postavenými na plebiscitu.) Nepovažuje-li však vůdce lidské masy za svůj otrocký nástroj, dobrý k tomu, aby dosáhl splnění vlastních záměrů a pak jej odhodil, nýbrž usiluje-li o dosažení ústrojných politických cílů, jejichž nezbytným dějinným protagonistou tyto masy jsou, koná-li vůdce budovatelské „konstituující“ dílo, jde o demagogii vyššího řádu; mají-li být masy povzneseny, nemohou se obejít bez pomoci, kterou jim dává vzestup jednotlivců a celých kulturních vrstev. **DEMAGOG HRUBŠÍHO ZRNA OZNAČUJE SÁM SEBE ZA NENAHRADITELNÉHO, SEJE KOLEM SEBE POUŠŤ, SOUSTAVNĚ DRTÍ A LIKVIDUJE MOŽNÉ KONKURENTY, PŘEJE SI ZJEDNAT PŘÍMÝ VZTAH K MASÁM (PLEBISCIT atd.; VELKOLEPÉ ŘEČNĚNÍ, ARANŽOVANÉ SCÉNY, FANTASMAGORICKÉ CHOREOGRAFIE — jde o to, co Michels nazval „vůdcem z boží milosti“). Politický vůdce s velkou ctižádostí se naopak snaží vyvolat stav zprostředkování mezi**

Italský politik a antifašista Arturo Vella (1886 -1943). Ač římský rodák, odešel jako mladík do Říma, kde byl zvolen radním za Italskou socialistickou stranu. Jako aktivní antimilitarista byl odsouzen k sedmi letům vězení, avšak po 14 měsících byl v rámci amnestie propuštěn. Byl tajemníkem Italské socialistické strany (PSI) od 22. března do 11. října 1919, následně založil Federaci mládeže. Roku 1943 byl opět zatčen, avšak krátce nato zemřel.

---

[148] Artura Vella (1886-1943), socialistický politik, pracoval ve významných funkcích nejdříve ve Federaci mládeže a později jako člen vedení Italské socialistické strany.

[149] Viz. pozn. 1 na str. 87.

[150] Césarismus podle Gaia Julia Caesara. Bonapartismus podle **Napoleona III. Bonaparta, francouzského císaře v letech 1852 až 1871. K tomu, aby se chopil moci, využil Bonaparte plebiscitu, který zvláště na venkově stáhl k jeho jménu hlasy konzervativních a reakčních sil.** Proti němu napsal Karel Marx spis *Osmnáctý brumaire Ludvíka Bonaparta*.

sebou a masami, podnítit možné „konkurenty“ sobě rovné, snaží se pozvednout úroveň schopností mas a vytvořit složky, jež budou s to zastoupit ho v úloze vůdce. Uvažuje ve shodě se zájmy mas, které si nepřejí, aby aparát dobývání a vládnutí se rozpadl po smrti nebo odchodu jednoho vůdce, a aby pak zavládl chaos a primitivní bezmocnost. JE-LI PRAVDOU, ŽE KAŽDÁ STRANA JE STRANOU JEDINÉ TŘÍDY, VŮDCE SE O NI MUSÍ OPÍRAT A VYBUDOVAT SI V NÍ GENERÁLNÍ ŠTÁB A ODSTUPŇOVANOU HIERARCHII. Je-li vůdcem „z boží milosti“ podle původu, musí původ popřít a usilovat o organické fungování řídících složek, které se musí vyznačovat stálostí a kontinuitou.

Lhostejnost

Je to opravdu nejsilnější pružina dějin. Avšak v převráceném smyslu. To, co se děje, zlo dopadající na všechny, možné blaho, které může zplodit nějaký obecně užitečný čin, nepřipadá tak zcela na vrub několika lidí, kteří ho konají, nýbrž se přičítá lhostejnosti a neangažovanosti mnoha lidí. To, co se stane, nestane se ani tak díky tomu, že by někteří chtěli, aby se to stalo, nýbrž spíše díky tomu, že **MASA OBČANSTVA SE ZŘÍKÁ SVÉ VŮLE A DÁVÁ VĚCEM VOLNÝ PRŮBĚH, PŘIPOUŠTÍ, ABY SE ZADRHLY UZLY, KTERÉ PAK MŮŽE ROZETNOUT JEN MEČ,** připouští, aby se vyšinuli k moci lidé, které pak může svrhnout jen spiknutí. Osudovost zdánlivě ovládající dějiny je právě iluzivním zevnějškem této lhostejnosti a neangažovanosti. **UDÁLOSTI DOZRÁVAJÍ VE STÍNU, NEBOŤ RUCE NESTŘEŽENÉ ŽÁDNOU KONTOLOU PŘEDOU OSNOVU OBECNÉHO ŽIVOTA A MASY ZŮSTÁVAJÍ V NEVĚDOMOSTI. OSUDOVÉ ZVRATY EPOCHY JSOU DIRIGOVÁNY PODLE OMEZENÝCH NÁZORŮ A OKAMŽITÝCH ZÁMĚRŮ MALÝCH AKTIVNÍCH SKUPIN A OBČANSKÁ MASA ZŮSTÁVÁ VNEVĚDOMOSTI.** Dozrávající události unikají její pozornosti, avšak osnova spřádaná ve stínu dochází svého naplnění a tu se zdá, že osudovost strhává všechno a všechny, že dějiny jsou jen obrovským přírodním jevem, erupcí, zemětřesením, jehož oběťmi jsou všichni, ať chtějí, či nechtějí, zasvěcený i nezasvěcený, ten, kdo byl aktivní, i ten, kdo byl lhostejný. A lhostejný je roztrpčen, chtěl by se vyhnout důsledkům, chtěl by jasně ukázat, že on nic nechtěl, že není za nic odpovědný. Někteří žalostně fňukají, jiní pustě proklínají, ale nikdo nebo málokdo se táže: kdybych i já plnil svou lidskou povinnost, kdybych se snažil uplatnit svůj hlas, svůj názor, svou vůli, stalo by se to, co se stalo? **Avšak nikdo nebo málokdo si klade za vinu svou lhostejnost, svůj skepticismus, to, že**

Ve svých politických tezích Gramsci v podstatě odmítá uznat vztahy mezi základnou a nadstavbou tak, jak byly definovány klasiky marxismu. Podle Gramsciho nemají změny v základně na nadstavbu tak kardinální vliv, aby byly s to ovlivnit sféru politickou, právní apod. Gramsci rovněž rozporuje „nadvládu“ ekonomie (tedy základny) nad ostatními prvky společnosti - právě nadstavba dle něj ovlivňuje myšlení lidí, díky čemuž mohou politickou moc uzurpovat kapitalisté. Tato koncepce se nazývá teorií HEGEMONIE a jejím úhelným kamenem je představa, že k udržení moci proletariátu není zapotřebí jen síla, nýbrž především ideové ovládnutí myšlenkového pole, tedy společenské nadstavby

neposkytl svou morální a materiální podporu tem politickým a hospodářským skupinám, které právě proto, že chtěly odvrátit takové zlo, bojovaly a prosazovaly právě takové dobro, jaké hlásaly. Místo toho se však stále dává přednost povídání o zhroucených a definitivně propadlých programech nebo jiných podobných radostech. Takoví lidé dále setrvávají ve své lhostejnosti, ve svém skepticismu. Zítra počnou znovu svůj život vyplněný nechutí k jakékoli přímé či nepřímé odpovědnosti. A nedá se říci, že by neviděli věci jasně, že by nebyli schopni nabídnout velice krásná řešení nejaktuálnějších naléhavých problému nebo takových otázek, které vyžadují důkladnější přípravu a více času, které jsou však rovněž naléhavé. Tato řešení však zůstávají dokonale neplodná, tento příspěvek k životu kolektivu však není ozářen ani jediným paprskem morálky; je to důsledek intelektuální zvědavosti, nikoli pronikavého smyslu pro historickou odpovědnost, vyžadujícího ode všech aktivitu v životě, v činech, které nepřipouštějí agnosticismus a lhostejnost

žádného druhu. A proto je třeba pěstovat tuto novou smyslovost a zbavit ji pomíjivých nářků věčně nevinných. Je nutno žádat účet od každého, aby splnil úkol, který mu život kladl a klade každý den, aby vyúčtoval to, co učinil, a zvláště to, co neučinil. Je třeba, aby společenská pouta netížila jen několik osob, ale aby každá přicházející událost nepřipadala jako náhodná, osudová, nýbrž aby byla dílem lidského rozumu. Proto je nutné, aby vymizeli lhostejní, skeptikové, kteří tyjí z té trochy dobra, již obstarává činnost několika lidí, a nechtějí převzít odpovědnost za mnoho zlého, jež jejich odklon od boje umožňuje připravovat a uskutečňovat.

Jak se utvářejí intelektuálové

Představují intelektuálové autonomní a nezávislou společenskou skupinu? Má každá společenská skupina svou vlastní specializovanou kategorii intelektuálů? Není to jednoduchý problém vzhledem k různým formám, jichž dnes nabývá reálný historický proces utváření různých kategorií intelektuálů.

Nejdůležitější z těchto forem jsou dvě:

1. Každá společenská skupina, rodící se v původní oblasti své základní funkce ve světě hospodářské výroby, si zároveň organicky vytváří jednu nebo několik vrstev intelektuálů, které jí dodávají soudržnost a vědomí vlastní působnosti nejen v oblasti hospodářské, ale i společenské a politické. Kapitalistický podnikatel si vytváří vedle sebe průmyslového technika, vědce zabývajícího se politickou ekonomií, organizátora nové kultury, nového práva atd. Musíme si všimnout okolnosti, že podnikatel představuje vyšší produkt společenského vývoje a vyznačuje se jistými řídícími a technickými (tedy intelektuálními) schopnostmi: musí mít určité technické schopnosti v okruhu své činnosti a navíc i znalosti pro svou působnost i v jiných oblastech, alespoň v těch, které stojí hospodářské činnosti nejblíže (musí být organizátorem masy

lidí; musí být organizátorem „důvěry“ střadatelů ke svému podniku, kupců ke svému zboží atd.).

Ne-li všichni podnikatelé, tedy alespoň **elita** musí být schopna organizovat společnost jako celek, s celým jejím složitým organismem služeb včetně státního aparátu, protože nutně potřebuje vytvořit příznivější podmínky pro další rozvoj vlastní třídy – nebo musí mít v sobě přinejmenším schopnost vybrat si „příručí“ (kvalifikované úředníky), jimž by svěřila tuto činnost při organizování obecných vztahů mimo podnik. Můžeme sledovat, jak „organičtí“[151] intelektuálové, které si vytváří každá nová třída zároveň s sebou a které tříbí ve svém dalším vývoji, představují většinou specializaci jednotlivých stránek základní činnosti v novém společenském typu, který vynesla na světlo nová třída. Feudální pánové také vládli osobitými technickými schopnostmi, a to vojenskými; právě ve chvíli, kdy aristokracie ztrácí monopol vojensko-technických znalostí, začíná krize feudalismu. Utváření intelektuálů ve světě feudálním a předtím ve světě latinském je však záležitost vyžadující samostatného zkoumání. Utváření a tříbení postupovalo cestami a způsoby, které je třeba konkrétně studovat. Také si musíme všimnout toho, že rolnické masy, třebaže hrály podstatnou úlohu ve světě výroby, nevydaly ze sebe vlastní „organické“ intelektuály a „neasimilovaly si“ žádnou vrstvu „tradičních“ intelektuálů, i když si jiné společenské skupiny z rolnické masy své intelektuály braly a velká část tradičních intelektuálů je venkovského původu. 2. Každá „základní“[152] společenská skupina vstupující do dějin z předchozí hospodářské struktury a jako výraz vývoje této struktury však nalezla, alespoň v dosud uplynulých dějinách, předtím existující intelektuální kategorie, které navíc budily dojem představitelů dějinné kontinuity nepřerušené ani nejkomplikovanějšími a nejpříkřejšími zvraty společenských a politických formací.

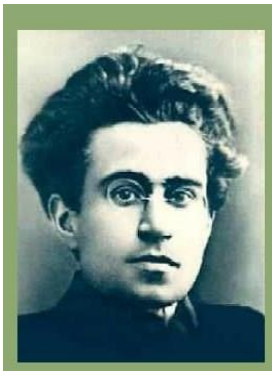

Někteří lítostivě kňučí, jiní nechutně spílají, avšak nikoho či pouhou hrstku lidí zajímá otázka, co by se stalo, resp. co se stalo, když JSEM SPLNIL SVOU POVINNOST A POKUSIL SE PROSADIT SVOU VŮLI.

(Antonio Gramsci)

Nejtypičtější z těchto intelektuálních kategorií je duchovenstvo, které si dlouhou dobu monopolizovalo (po celé dějinné údobí částečně i tímto monopolním postavením charakterizované)[153] některé důležité úkony jako je náboženská ideologie, vlastně filosofie a veda té doby, spolu se školami, výchovou, mravností, spravedlností, dobročinností atd. Kategorii duchovenstva lze považovat za intelektuální kategorii přirozeně spjatou s pozemkovou aristokracií, neboť právně bylo postaveno naroveň aristokracii, dělilo se s ní o feudální vlastnictví půdy a o státní výsady, vyplývající z tohoto vlastnictví. Monopol v oblasti nadstavby však nebyl využíván duchovenstvem tak, aby nedocházelo k bojům a k jeho omezování, a tu se zrodily v různých podobách (které je třeba studovat a konkrétně zkoumat) jiné kategorie, podporované a

---

[151] **„Organický intelektuál“ je jeden ze základních pojmů, které Gramsci vypracoval.** Řečeno jeho slovy: **JE TO INTELEKTUÁL, KTERÝ SE RODÍ „V PŮVODNÍ OBLASTI ZÁKLADNÍ FUNKCE VE SVĚTĚ HOSPODÁŘSKÉ ČINNOSTI.“**

[152] **PODSTATNÉ JSOU SPOLEČENSKÉ SKUPINY (TŘÍDY), HISTORICKY SCHOPNÉ PŘEVZÍT MOC A VLÁDU NAD JINÝMI** moc a vládu nad jinými třídami, například buržoazie a proletariát.

[153] Středověk

mohutnící zároveň s posilováním ústřední moci panovníkovy, která vrcholila v absolutismu. Tak se postupně tvořila aristokracie talárů[154] se svými výsadami, vrstva správních úředníků atd.; vědci, teoretici, světští filosofové atd.[155]

V OKAMŽIKU, KDY TYTO KATEGORIE TRADIČNÍCH INTELEKTUÁLŮ VYCÍTÍ „TĚLESNÝM INSTINKTEM“ SVOU NEPŘETRŽITOU DĚJINNOU KONTINUITU A SVOU „OPRÁVNĚNOST“, SAMY SE PASUJÍ NA AUTONOMNÍ A NEZÁVISLÉ NA VLÁDNOUCÍ SPOLEČENSKÉ SKUPINĚ. TOTO VLASTNÍ ZAŘÍZENÍ NEZŮSTÁVÁ BEZ DŮSLEDKU V IDEOLOGII A POLITICE, KTERÉ MAJÍ ŠIROKÝ DOSAH, NEBOŤ CELÁ IDEALISTICKÁ FILOSOFIE SE DÁ LEHCE SPOJIT S ONOU POZICÍ, KTEROU INTELEKTUÁLOVÉ ZAUJELI VE SVÉM SPOLEČENSKÉM CELKU; LZE JI DEFINOVAT JAKO VÝRAZ ONÉ SPOLEČENSKÉ UTOPIE, PODLE NÍŽ INTELEKTUÁLOVÉ VĚŘÍ, ŽE JSOU „NEZÁVISLÍ“, AUTONOMNÍ, ŽE JSOU OBDAŘENI OSOBITÝM CHARAKTEREM atd.[156]

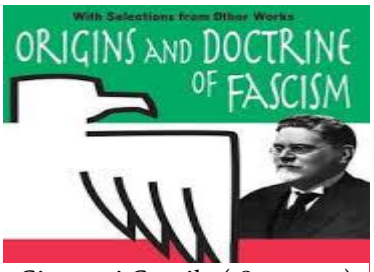

Giovanni Gentile (1875–1944) byl italský neohegelianský idealistický filozof. Sám sebe popisoval jako filozofa fašismu a pro duceho Benita Mussoliniho sepsal svazek ***Původ a doktrína fašismu***

Všimneme si však, že jestliže papež a vysoká církevní hierarchie se vidí více připoutáni ke Kristovi a apoštolům než k senátorům Agnellimu a Bennimu[157], netýká se totéž například Gentila o Croce[158]; **Croce se zvláště silně cítí připoután k Aristotelovi a Platónovi, ale nezakrývá naproti tomu, že je připoután k senátorovi Agnellimu a Bennimu.** V tom právě je třeba zkoumat nejzávažnější rysy Croceho filosofie.[159]

Jaké jsou „maximální" meze užití slova intelektuál? Dá se nalézt jednotné hledisko, abychom mohli stejným způsobem charakterizovat všechny různé a nesouměřitelné intelektuální činnosti a abychom je zároveň výrazně odlišili od činnosti jiných společenských skupin? Za nejrozšířenější metodický omyl pokládám hledání takového rozlišovacího kritéria uvnitř intelektuálních činností; kritérium je v celkovém systému vztahů, do něhož se dostávají (a tím i skupiny, které je zosobňují) v obecném komplexu společenských vztahů. A opravdu, dělník nebo proletář není například specificky

---

[154] Právníci a advokáti

[155] Gramsci má na mysli vytváření světské kultury (necírkevní), k němuž došlo v souvislosti se vznikem a rozvojem absolutistických monarchií v Evropě za vlády Bedřicha II. a signorií v Itálii z důvodů administrativních, diplomatických atd., a také pod vlivem kulturní prestiže jednotlivých královských dvorů.

[156] Souvislost mezi „utopií“ budící u intelektuálu domnění, že jsou nezávislí na vládnoucích třídách, a idealistickými koncepcemi tkví v tom, že podle těchto koncepcí je to myšlenka, idea, která tvoří skutečnost, a nikoli obráceně

[157] Dva význační představitelé italského kapitalismu, první byl hlavní akcionář Fiatu, druhý koncernu Montecatini

[158] Benedetto Croce (1866-1952) a Giovanni Gentile (1875-1944), **dva hlavní zástupci italské idealistické filosofické školy první poloviny XX. století.** Oba, a zejména Croce, rozsáhle ovlivňovali italské intelektuální kruhy. **Kritice Idealistické filosofie a především názorům Croceho věnuje Gramsci mnoho stránek shromážděných ve svazku Historický materialismus a filosofie Benedetta Croceho.** (Historický materialismus a filosofie Benedetta Croceho vyšel r. 1966 v nakladatelství Svoboda)

[159] Pokud jde o toto místo, Croce popřel, že by se kdy viděl s Agnellim o Bennim. **Gramsci zde však zřejmě nenaráží na fyzické nebo materiální pouto, nýbrž na skutečnost, že Croce převedl do kulturní oblasti ekonomické a politické požadavky italského velkokapitálu.**

charakterizován tělesnou prací nebo prací s nástrojem, ale touto prací za určitých podmínek a v rámci určitých společenských vztahů. (Ponechme stranou úvahu, že neexistuje práce čistě fyzická a že i Taylorův[160] výrok o „vyškolené gorile“ je míněn obrazně, aby naznačil určité omezení v příslušném směru. V kterékoli fyzické práci, ať už je sebevíc mechanická nebo ponižující, existuje totiž minimum technické zdatnosti, čili minimum intelektuální tvořivé činnosti.) **Poznamenali jsme již, že podnikatel přímo z titulu své funkce musí mít jisté předpoklady intelektuální povahy, i když jeho společenské postavení nebude určováno jimi, nýbrž obecnými společenskými vztahy, které charakterizují postavení podnikatele v průmyslu.**

Proto lze říci, že všichni lidé jsou intelektuály; nikoli však všichni lidé ve společnosti mají funkci intelektuálů.[161]

Když se rozlišuje mezi tím, kdo je intelektuál a kdo ne, poukazuje se ve skutečnosti pouze na bezprostřední společenskou funkci profesionální kategorie intelektuálů, čili bere se zřetel na zaměření, k němuž tíhne větší částí činnosti v příslušném povolání, zda jde o intelektuální pochody či o svalové a nervové vypětí. To znamená, že dá-li se mluvit o intelektuálech, nedá se mluvit o neintelektuálech, protože neintelektuálové neexistují. Avšak sám poměr mezi vypětím při intelektuálních a myšlenkových pochodech a mezi vypětím svalovým a nervovým není vždy stejný, máme co dělat s různými stupni specifické intelektuální činnosti. Nenajdeme lidskou činnost, z níž by se dal naprosto vyloučit intelektuální zásah, **homo faber** nemůže být oddělen od **homo sapiens**.[162] **KONECKONCŮ, KAŽDÝ ČLOVĚK MIMO SVÉ ZAMĚSTNÁNÍ VYVÍJÍ NĚJAKOU INTELEKTUÁLNÍ ČINNOST MIMO SVÉ ZAMĚSTNÁNÍ, JAKO FILOSOF, UMĚLEC, ČLOVĚK, KTERÝ MÁ VKUS, A KTERÝ SDÍLÍ NĚJAKÉ POJETÍ SVĚTA, MÁ UVĚDOMĚLÝ ŘÁD MRAVNÍHO CHOVÁNÍ; DOPLŇUJE, PODPORUJE NEBO MĚNÍ** tudíž **POJETÍ SVĚTA, A** vlastně **PODNĚCUJE K NOVÉMU ZPŮSOBU MYŠLENÍ.**

Problém vytvoření nové intelektuální vrstvy spočívá však přece jen v kritickém vypracování intelektuální činnosti, která existuje u každého člověka na jistém stupni vývoje, a zároveň ve změně jeho poměru k svalovému a nervovému vypětí, aby tak dospěl k nové rovnováze a dosáhl toho, že samo svalové a nervové vypětí, pokud je složkou všeobecné činnosti obnovující neustále fyzický a společenský svět, se stane základem nového celistvého pojetí světa. **Tradiční a zobecnělý typ intelektuála máme v literátovi, filosofovi a umělci.** Proto novináři, kteří prohlašují, že jsou literáty, filosofy a umělci, tvrdí, že jsou i „pravými“ intelektuály. **V MODERNÍM SVĚTĚ MUSÍ TECHNICKÉ VZDĚLÁNÍ, ÚZCE SPJATÉ I S NEJPRIMITIVNĚJŠÍ NEKVALIFIKOVANOU PRŮMYSLOVOU PRACÍ, VYTVOŘIT ZÁKLADNU PRO NOVÝ TYP INTELEKTUÁLA.**[163]

---

[160] Srov. poznámku 1 na s. 90.

[161] Každý člověk si někdy usmaží dvě vejce nebo zašije díru v kabátě; proto ale nebudeme říkat, že všichni lidé jsou kuchaři nebo krejčí. (Gramsciho poznámka.)

[162] Doslova „člověk dělník“, což má označovat fyzickou práci, a „člověk moudrý“ pro označení intelektuální činnosti.

[163] **NENÍ VĚCÍ NÁHODY, ŽE V SSSR SE VYUČOVÁNÍ ZAKLÁDÁ NA POLYTECHNIČNOSTI,** to znamená **NA VĚDĚ A TECHNICE.**

Na této základně pracoval týdeník *Nový řád*, rozvíjel určité formy nového intelektualismu a snažil se vytyčit nové pojmy, což nebylo právě nejmenším důvodem jeho úspěchu, protože takové zaměření odpovídalo skrytým tužbám a shodovalo se s vývojem reálných forem života. Modus vivendi, způsob existence nového intelektuála nemůže již spočívat ve výmluvnosti, v oné vnější a okamžité hybné síle afektů a vášní; musí se aktivně zapojit do praktického života jako stavitel, organizátor a „neustálý rádce“ - protože není pouhým řečníkem. A přece jen zde převyšuje abstraktního matematického ducha; od techniky a práce se dospívá k technice a vede a k dějinnému humanistickému názoru, bez něhož by každý zůstal „odborníkem“ a nestal by se nikdy „vůdcem“ (odborníkem plus politikem).[164]

Tvoří se tak historicky specializované kategorie pro vykonávání jednotlivých intelektuálních funkcí, tvoří se v souvislosti se všemi společenskými skupinami, a zejména v souvislosti s nejdůležitějšími společenskými skupinami a procházejí rozsáhlou a složitou přípravou v souvislosti s vládnoucí společenskou skupinou. **JEDNÍM Z NEJVÝZNAMĚJŠÍCH RYSŮ KAŽDÉ SKUPINY SPĚJÍCÍ K NADVLÁDĚ JE JEJÍ BOJ ZA „IDEOLOGICKOU“ ASIMILACI A PODMANĚNÍ TRADIČNÍCH INTELEKTUÁLŮ, ASIMILACI TÍM RYCHLEJŠÍ A ÚČINĚJŠÍ, ČÍM VÍCE VLASTNÍCH ORGANICKY BLÍZKÝCH INTELEKTUÁLŮ SI DANÁ SKUPINA PŘIPRAVÍ PRO STEJNOU DOBU.**

Gramsci píše: „Jakkoli jistě pochází filozofie praxe z imanentního pojetí skutečnosti, především však vychází z očištění od všech jeho vůní...“

Nesmírný rozvoj, který zaznamenávají ve společnosti vyrostlé ze světa středověku různé školní (v širokém smyslu) činnosti a organizace, naznačuje onu důležitost, jakou nabyly v moderním světe intelektuální kategorie a funkce - jak se usilovalo o prohloubení a rozšíření „intelektuálnosti“ u každého jednotlivce, jak se dokonce usilovalo rozmnožení specializací a o jejich propracování. Vyplývá to ze školských institucí různých stupňů, včetně orgánů uvádějících takzvanou „vysokou kulturu“, vidíme to ve všech oblastech vědy a techniky.

Škola slouží jako nástroj pro přípravu intelektuálů různého stupně. Komplexnost intelektuální funkce v jednotlivých státech se dá objektivně měřit množstvím specializovaných škol a jejich hierarchizací. Čím rozsáhlejší je „prostor“ pro školství a čím četnější jsou „vertikální“ stupně školy, tím složitější je kulturní svět a civilizace určitého státu. Obdobný příklad můžeme najít v oblasti průmyslové

---

[164] **TYP INTELEKTUÁLA, kterého zde Gramsci vykreslil, je INTELEKTUÁL ORGANICKY SPJATÝ S VÝVOJEM POLITICKÉ ORGANIZACE DĚLNICKÉ TŘÍDY. Tento nový typ intelektuála jako vůdce nemá nic společného s jistými tradičními figurami politických předáku, kteří se převážně oddávali řečnění a „citovkám“. Naopak: ZNALOST VÝROBNÍCH PROBLÉMŮ, TECHNIKY A EKONOMIKY SE v něm MUSÍ SPOJOVAT Se širokým POHLEDEM (HUMANISTICKÝM A HISTORICKÝM) na SKUTEČNOST, KTEROU JE TŘEBA MĚNIT.**

techniky. Industrializace nějaké země se měří jednak vybaveností strojírenství vyrábějícího stroje, a jednak podle toho, zda zhotovuje stále přesnější nástroje pro výrobu strojů a nástrojů, které mají vyrábět stroje atd. Země, která má nejlepší zařízení k výrobě nástrojů pro laboratoře vědců a pro výrobu nástrojů ověřujících činnost těchto nástrojů, se muže považovat za nejkomplexněji vybavenou v technické a průmyslové oblasti, za nejcivilizovanější atd. Tak je tomu i s přípravou intelektuálů a se školami, které se této přípravě věnují; školy a ústavy pro vyšší kulturu se k nim dají přirovnat. Ani zde se nedá kvantita oddělovat od kvality. Nejvytříbenější technické a kulturní specializaci nutně musí odpovídat co největší rozpětí a šíře základního vzdělání a maximální snaha přibližovat jednotlivé mezistupně největšímu počtu osob. Pochopitelně, tato nutnost vytvořit pokud možno nejširší základnu pro výběr a průpravu nejvyšších intelektuálních kvalifikací - dát tak tedy vysoké kultuře a vyšší technice demokratickou strukturu - není bez potíží: vytváří se tak možnost rozsáhlých krizí z nezaměstnanosti ve středních intelektuálních vrstvách, jak k nim dochází ve všech moderních společnostech.

Stojí za povšimnutí, že průprava intelektuálních vrstev se ve skutečnosti neděje na půdě abstraktní demokracie, nýbrž v souladu s velmi konkrétními tradičními dějinnými procesy. Vytvořily se vrstvy, které tradičně „plodí“ intelektuály, přičemž patří právě mezi ty, které se obvykle specializovaly na „spořivost“, jako je drobná a střední buržoazie na venkově a některé vrstvy drobné a střední městské buržoazie. Odlišné rozdělení různých druhů škol (klasicky nebo prakticky zaměřených) v „hospodářské“ oblasti a odlišné snahy různých kategorií těchto vrstev určují nebo utvářejí produkci jednotlivých odvětví intelektuální specializace. Tak v Itálii venkovská buržoazie produkuje především techniky a jižní Itálie funkcionáře a příslušníky svobodných povolání.

3 uzly Gramsciho filozofického myšlení: Hegemonie, organická rozumnost, otázka Jihu

Mezi intelektuály a světem výroby není bezprostřední vztah, jak to vidíme u základních společenských skupin, má však „prostředníky“ na různém stupni v celé tkáni společnosti, v komplexu nadstaveb, jehož „funkcionáři“ jsou právě intelektuálové. Snad by se dala měřit „organičnost“ různých vrstev intelektuálů, jejich užší nebo volnější svazek se základní skupinou tím, že bychom stanovili posloupnost funkcí a nadstaveb odzdola nahoru (od základny výše). Prozatím lze stanovit dvě veliká „patra“ nadstaveb - jednomu můžeme říkat „civilní společnost“, čili soubor orgánů, kterým se lidově říká „soukromé“, a druhému „politická společnost neboli stát“, což odpovídá funkci „hegemonie“, kterou vládnoucí skupina uplatňuje v celé společnosti, a funkci „přímého vládnutí“ a přikazování, která má výraz ve státu a v „právoplatné“ vládě.[165] **Tyto funkce obstarávají přesně organizaci a spojení. Intelektuálové jsou „příručími“ vládnoucí skupiny pro vykonávání podřízených funkcí společenské hegemonie a politické vlády čili: 1. „spontánního“ souhlasu, s nímž přijímají**

[165] Pokud jde o pojmy hegemonie a nadvláda, viz předmluvu, v níž Gramsci význam těchto pojmů zpřesňuje.

velké masy obyvatelstva zaměření, které společenskému životu vtiskuje vládnoucí společenská skupina; souhrnu, který se „historicky“ rodí z prestiže vládnoucí společenské skupiny (a tedy z důvěry vůči ní), odvozovaného z jejího postıavenío z její funkce ve světě výroby; 2. státního donucovacího aparátu, který zákonně zajištuje kázeň těch skupin, jež „nesouhlasí“ buď aktivně, či pasívně, který je však vybudován pro celou společnost s ohledem na možnou krizi v přikazování a v řízení, kdy spontánní souhlas selže.

Takto položený problém má za následek velmi značné rozšíření pojmu intelektuála, ale jen tak je možné se konkrétně přiblížit skutečnosti. Při tomto pojetí věcí budeme narážet na kastovní předsudky. Je pravda, že stejná organizující funkce při vykonávání společenské hegemonie i státní vlády poskytuje příležitost pro určitou dělbu práce a tím pro celou stupnici kvalifikací, z nichž některým již nemůžeme připisovat řídící a organizační úlohu: v aparátu společenské a státní správy je celá řada zaměstnání manuální a nástrojové povahy (radových, nikoli řídících úkonů, vykonavatelů, nikoli úředníků nebo funkcionářů); tento rozdíl je však zřejmě třeba dělat. Měli bychom ve skutečnosti rozlišovat intelektuální činnost různého stupně i z hlediska vnitřního, kde by krajní body stupnice poskytovaly skutečný, opravdu kvalitativní rozdíl: na nejvyšší příčku bychom musili umístit tvůrce různých věd, filosofie, umění atd.; na nejnižší pak nejskromnější „administrátory“ a popularizátory již existujícího, tradičního, nashromážděného intelektuálního bohatství atd.[166]

V moderním světě se neslýchaně rozšířila kategorie intelektuálů jako taková. Z demokraticko-byrokratického řádu vyšly ohromné masy, jejichž existenci vždy neospravedlňuje společenská nutnost ve výrobě, zato však je to ospravedlňováno politickou nutností pro základní vládnoucí skupinu. Odtud máme loriovské pojetí „neproduktivního“[167] pracovníka (avšak vůči komu neproduktivního, vůči jakému způsobu výroby?), které by bylo možno částečně ospravedlňovat, kdybychom vzali na zřetel, že tito pracovníci zneužívají svého postavení, aby si vymohli velký krajíc z národního důchodu. Spolu s dotvářením mas se standardizoval jednotlivec, a to jak co do osobní kvalifikace, tak i psychologicky. Tím byly podmíněny stejné jevy, k jakým dochází ve všech ostatních standardizovaných masách: konkurence, která přináší nutnost organizace podle povolání, a to na obranu proti nezaměstnanosti, nadprodukci absolventů, emigraci atd.

---

[166] Vojenský organismus i v tomto případě poskytuje model pro podobné komplexní stupnice: nižší důstojníci, vyšší důstojníci, generální štáb — a nesmíme zapomenout na poddůstojníky, kteří jsou ve skutečnosti mnohem důležitější, než se obvykle soudí. Zajímavé je zjištění, že všechny tyto části se cítí solidární. (Z Gramsciho poznámky.)

[167] Pojem „neproduktivní pracovník“ figuruje mimo jiné v Loriove **Kursu politické ekonomie**, který vyšel prvně v roce 1909. Podle Lorii by patřili mezi neproduktivní pracovníky „básníci, filosofové, spisovatelé všeho druhu, lékaři, advokáti, profesoři“ atd. Ti by měli stát proti „vlastníkům“ (kapitalistům), protože vlastníci by chtěli zvětšit jejích počet, aby jim mohli za jejich služby méně platit, kdežto zájmem těchto pracovníku je pravý opak. Achlle Loria (1857-1943), známý ekonom, s nímž jsou spojeny některé nejbizarnější zkomoleniny marxismu, se stal terčem Gramsciho ironie, který v něm viděl symbol zbahňující nevědomosti některých rádobymarxistů.

Odlišné postavení intelektuálů městských a intelektuálů na venkově

Intelektuálové městského typu vyrostli společně s průmyslem, jsou spjati s jeho osudy. Jejich funkci můžeme přirovnat k funkci podřízených důstojníků ve vojsku: nemají vlastní autonomní iniciativu při rozpracování plánu výstavby; vytvářejí most mezi podnikatelem a masou vystupující jako nástroj[168], kterou clení, připravují k bezprostřednímu uskutečňování výrobních plánu, jak je stanovil generální štáb průmyslu, a přitom v nich kontrolují základní pracovní fáze. Ve svém obecném průměru jsou městští intelektuálové velmi standardizovaní; někteří městští intelektuálové stále více splývají se skutečným opravdovým generálním štábem průmyslu.

Intelektuálové venkovského typu jsou z velké části „tradiční", tj. jsou spjati s vesnickou společenskou masou a s drobnou městskou buržoazií (zvláště v menších městech), kterou kapitalistický systém ještě nerozvinul a neuvedl do pohybu: tento typ intelektuála tvoří most mezi venkovskou masou a státní nebo místní správou (advokáti, notáři atd.), a právě proto hraje významnou politickou úlohu, protože zprostředkování mezi lidmi jako zaměstnání je těžké odtrhovat od zprostředkování politického. Kromě toho intelektuál na venkově (kněz, advokát, učitel, notář, lékař atd.) vede v průměru vyšší nebo alespoň jiný život, než má průměrný rolník. Proto je rolníkovi vzorem jeho společenských tužeb, jak se vymanit z dosavadního stavu a zlepšit své postavení. Rolník vždycky mysli na to, aby alespoň jeden jeho syn se stal intelektuálem (zvláště knězem), pánem, aby povznesl společensky celou rodinu a ulehčil jí život po hospodářské stránce svými styky, které bude určitě mít mezi panstvem. Rolníkův postoj k intelektuálovi bývá dvojí a jeví se jako protikladný: obdivuje společenské postavení intelektuála a státního zaměstnance vůbec, ale nezřídka předstírá, že jím pohrdá; jeho obdiv tedy je instinktivně zakalen prvky závisti a vášnivé zlosti. Nepochopíme vůbec nic z kolektivního života rolníků a ze zárodečného kvasu vývoje, který tu je, nevezmeme-li v úvahu a nebudeme-li konkrétně a do hloubky studovat toto faktické podléhání intelektuálům, neboť všechen organický vývoj rolnických mas je až po určitou mez spjat s hnutím intelektuálů a závisí na něm.

Něco jiného platí o městských intelektuálech; tovární technici nevykonávají žádnou politickou funkci nad masami svých podřízených, nebo to je aspoň již překonaná fáze; leckdy vidíme pravý opak; masy podřízených, alespoň prostřednictvím svých vlastních intelektuálů, vykonávají no techniky politický vliv.

Ústředním bodem celé otázky zůstává rozlišení na intelektuály jako organické kategorie každé příslušné základní skupiny ve společnosti a intelektuály jako kategorií tradiční; z tohoto rozlišení pramení celá řada problémů a případných historických zkoumání.

---

[168] Masa vystupující jako nástroj mají být dělníci. Gramsciho zjištění platné obecně, a zejména pro období, kdy píše, nyní nabývá ještě širší platnosti. Technici v továrnách dostávají nové, nikoli jen technické funkce, mají nyní organizovat i souhlas dělnictva s vedením podniku (za účelem zvýšení produktivity, a tudíž k posílení kapitalismu, ke zvýšení zisku podle příkladu Spojených státu. Můžeme proto dnes zjišťovat jejich přímý politický vliv na dělnictvo.

Uvažováno z tohoto hlediska je pak nejzajímavějším problémem moderní politická strana, její skutečné počátky, její rozvoj a její formy. Čím se stává běžná politická strana vzhledem k problému intelektuálu? Musíme umet trochu rozlišovat: 1. pro některé společenské skupiny není politická strana ničím jiným než vhodným prostředkem, jak si vypěstovat vlastní kategorii organických intelektuálů (kteří se takto formují a nutně musí formovat za daných obecných předpokladů a podmínek růstu, života a vývoje dané společenské skupiny) přímo v politické a filosofické oblasti, a nikoli v oblasti výrobní techniky;[169] 2. politická strana je pro všechny skupiny mechanismem, který v civilizované společnosti plní stejnou funkci, kterou v politické společnosti plní v mnohem rozsáhlejší míře a mnohem syntetičtěji stát, čili uskutečňuje svazek organických intelektuálů dané skupiny s tradičními intelektuály. A tuto svou funkci strana plní v závislosti na své základní funkci - rozvinout své vlastní složky, složky společenské skupiny, která se zrodila a vyrostla jako „ekonomická" skupina, a dále je rozpracovávat, dokud v jejich osobě nezíská kvalifikované politické intelektuály, řídící pracovníky, organizátory, nerozlučně spjaté s organickým rozvojem celistvé, civilizované a politické společnosti. Můžeme dokonce říci, že politická strana ve svém okruhu působnosti plní svou funkci mnohem důkladněji a organičtěji, než plní svou funkci stát v mnohem rozlehlejším okruhu. Intelektuál, který se stane členem politické strany určité společenské skupiny, splývá s organickými intelektuály této skupiny, těsně se přimyká ke skupině, a to se děje při účasti ve státním životě jen v malé míře a opravdu zřídka. **Naproti tomu se stává, že si někteří intelektuálové myslí, že oni jsou stát; toto přesvědčení, když je sdílí úctyhodná masa uvnitř kategorie, má někdy i závažné důsledky a přináší nepříjemné komplikace základní ekonomické skupině, která je skutečně státem**.[170]

Výrok, že by bylo správné pokládat všechny členy politické strany za intelektuály, můžeme brát jako vtip nebo přehánění - a přece nic není přesnější, když věc domyslíme do konce. Možná, že je nutné rozlišovat podle stupňů, snad má strana vetší nebo menší podíl nejvyššího nebo nejnižšího stupně intelektuálu - na tom nesejde, protože záleží na tom, zda má řídící a organizující funkci, tedy funkci výchovnou neboli intelektuální. **Obchodník nevstupuje do politické strany, aby dělal obchody, průmyslníkovi přitom nejde o to, aby vyráběl více a s nižšími náklady, rolník do strany nepřichází, aby se naučil novým metodám obdělávání půdy - i když politická strana muže uspokojovat některé stránky těchto obchodníkových, průmyslníkových či rolníkových nároků.** Pro tyto cíle a s určitým omezením tu jsou syndikáty různých povolání, v nichž nalézá obchodníkova, rolníkova ekonomicky stavovská činnost příhodnější rámec. Složky společenské ekonomické skupiny překonávají v politické straně tento moment svého dějinného vývoje a stávají se nositeli obecné činnosti národního a mezinárodního rázu. Tato funkce politické strany by zřetelněji vyplynula z konkrétního historického

---

[169] **ZDE SE GRAMSCI ODVOLÁVÁ NA DĚLNICKOU TŘÍDU, KTERÁ PRÁVĚ PROSTŘEDNICTVÍM SVÉ STRANY SI VYTVÁŘÍ ORGANICKÉ INTELEKTUÁLY.** Na poli výrobní techniky se formují vrstvy, o kterých můžeme říci, že odpovídají poddůstojníkům ve vojsku, čili kvalifikovaným a specializovaným dělníkům ve městě a mnohem složitějším pachtýřům a polovičním pachtýřům na venkově."

[170] Gramsci naráží na rozpory, které leckdy mohou vzniknout mezi určitými politiky, kteří oficiálně řídí stát, a ekonomickými silami, jichž jsou ve skutečnosti realizovateli (nebo jak často říká Gramsci, „příručími").

rozboru vývoje organických a tradičních druhů intelektuálů, ať už máme na mysli dějiny různých národů, nebo rozvoj různých důležitých společenských skupin v rámci různých národů; zvláště těch skupin, jejichž ekonomická činnost měla převážně povahu výkonných nástrojů ...

Ediční poznámka

Nepodepsané články ***Tovární dělník*** a ***Komunistická strana*** byly otištěny v časopise **Nový řád** (21. února a 4. září 1920).

Články a kapitoly ***Základy politiky***, ***Politická strana***, ***Jednání revoluční a jednání reformistické***, ***O levičáctví, Předvídání a perspektiva***, ***Rozbory situací, Poměr sil, Poznámky k některým aspektům struktury politických stran v obdobích organických krizí, Věta o stálých váhových poměrech, Sociologie a politické vědy, Některé příčiny chyb, Metodické zásahy, Počet a kvalita v zastupitelských režimech*** a ***Pojetí organického centralismu a kněžská kasta*** jsou převzaty ze spisu **Poznámky o Machiavellim, o politice a moderním státě,** Řím 1949, str. 17-26, 28-29, 36-54, 77-80, 135-136, 142-143, 149-151, 161, 163, 180-183, 294 italského vydání.

Z publikace **S p i s y z m l á d í**, Řím 1958, je otištěn článek **Nesmiřitelnost - snášenlivost**. **Nesnášenlivost - smířlivost**, str. 136-137 italského vydání.

Stať **Intelektuálové** je převzata z knihy **Historický materialismus a filosofie Benedetta** Croceho, Řím 1948, str. 130-131 italského vydání. Článek **Lhostejnost** je převzat z publikace **Pod tlakem**, Řím 1960, str. 228-229 italského vydání. Články **Jak se utvářejí intelektuálové** a **Odlišné postavení intelektuálů městských a intelektuálů na venkově** jsou vybrány z publikace Intelektuálové a organizace kultury, Řím 1949, str. 3-13 italského vydání.